

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΕΑ | ΤΕΥΧ. Α' | ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308 | 15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1984 | ΑΡΙΘ. 6

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ*

Σε όλόκληρη την Ελλάδα και ιδιαίτερα σε διάφορες περιοχές της Πελοποννήσου έχουν οργανωθή για τις προσεχείς δέκα ημέρες έορτασμοί, σημαιοστολισμοί, δοξολογίες, παρελάσεις κι ειδικά ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα, που θα έχουν ως σκοπό να προβάλλουν την Έθνεγερσία του 1821 και να εξυμνήσουν την έθνική ελευθερία, την οποία απέκτησαμε με πολλές θυσίες.

Αλλά για ν' αξιοποιηθῆ δημιουργικά ἡ ελευθερία αὐτή, ἐπιβάλλεται νὰ μὴ λησμονοῦμε, ὅτι πάντοτε μέσα στὴν τράπεζα τῆς καρδιάς μας πρέπει νὰ ἔχουμε ὡς χρυσὸ ἀντίκρυσμα τῆς ἐθνικῆς ελευθερίας τὴν πνευματικὴ ελευθερία, τὴν ὁποία κατ' ἐξοχὴν εὐαγγελίζεται ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Αλλά ποῖο εἶναι τὸ νόημα τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ελευθερίας καὶ ποιά εἶναι ἡ βαθύτερη ὑφή τῆς; Ἡ πνευματικὴ ελευθερία εἶναι φεγγοβόλημα τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως. Βέβαια ἡ θέλησίς μας, παρὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς Βουλευσιοκρατίας, δὲν ἔχει ἀπόλυτη αὐτονομία κι αὐθυπαρξία, μὰ σχετίζεται πρὸς τὴν ὀργανικὴ ὁλότητα τοῦ ψυχι-

κοῦ βίου, πρὸς τὴν ὅλη προσωπικότητα, ἀπ' τὴν ὁποία παράγεται καὶ τροφοδοτεῖται. Γι' αὐτὸ ἡ ελευθερία, — ποὺ εἶναι ἐγκλωβισμένη μέσα στὸ πλέγμα τῶν πεπερασμένων ὄντολογικῶν, ψυχολογικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν πλαισίων καὶ δυνατοτήτων τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως —, κινεῖται πάντοτε μέσα σ' ἓνα continuum ὁρατῶν κι ἀοράτων συνειρημῶν, συναρτήσεων, σχέσεων καὶ διασυνδέσεων. Εἴμαστε ἐλεύθεροι ἀ π ὀ κ ἄ τ ι ἢ ἐλεύθεροι νὰ συνδεθοῦμε μ ε κ ἄ τ ι, νὰ στραφοῦμε π ρ ὀ ς κ ἄ τ ι, νὰ προτιμήσωμε κ ἄ τ ι, νὰ οἰκειωθοῦμε ἢ ν' ἀπορρίψωμε κ ἄ τ ι. Ἡ ελευθερία δὲν σημαίνει ἐπομένως αὐθαίρετη ἐκδήλωσις ἢ ἀπόφασις. Ἡ βούλησίς μας πρέπει ἀναμφιβόλως ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀφ' ἐνός τις ἐνστικτώδεις παρορμήσεις, τὶς ὁποῖες ὑπερτονίζει ἡ λεγομένη «δυναμικὴ ψυχολογία», ἀφ' ἐτέτου τὸ δυναμισμό τοῦ ἀσυνειδήτου ἢ ὑποσυνειδήτου, γιὰ τὸ ὁποῖο ὀμιλεῖ κυρίως ἡ «Ψυχολογία τοῦ βάθους», καὶ τρίτον ὁλόκληρο τὸν ψυχοσωματικὸ μηχανισμό, ὅπως αὐτὸς διαμορφώνεται ἀπ' τὶς ἔμφυτες κληρονομικὲς προδιαθέσεις, τὶς ἐπίκτητες ἐξεις καὶ τὴν ὑφή τῶν διαφόρων ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν δομῶν. «Ἡ ἀνθρωπίνη ελευθερία, — ὅπως τονίζει ὁ Jacques Maritain—, δὲν ἀποκλείει, μὰ προϋποθέτει τὸν ἐκτεταμένο καὶ πολύπλοκο μηχανισμό τῶν ἐνστίκτων, ψυχοφυσικῶν ροπῶν, διαθέσεων, συνηθειῶν καὶ κληρονομικῶν ιδιοτήτων. Κι ἀκριβῶς στὸ ἀνώτατο σημεῖο, ὅπου ὁ δυναμισμὸς αὐτὸς ξεπροβάλλει στὸν πνευματικὸ κόσμο, ἐκεῖ ἀσχεῖται ἡ ελευθερία τῆς ἐκλογῆς, γιὰ νὰ

* Περισσότερα γιὰ τὴν πνευματικὴ ελευθερία ἔχουν ἀναπτυχθῆ ἀπ' τὸν γράφοντα στὰ ἐξῆς δημοσιεύματά του: Χριστιανικὸς Ἀνθρωπισμὸς, Ἀθήναι, 1951. Ἡ καλλιέργεια τῆς βουλήσεως διὰ τοῦ ὀρθοδόξου μορφωτικοῦ ἔργου, ἐν Ἀθήναις 1960. Τέχνη καὶ ελευθερία, Ἀθήνα 1976. Μαθήματα Κατηχητικῆς ἢ Χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς², ἐν Ἀθήναις 1978. Ἡ παιδεία τῆς ελευθερίας καὶ ἡ ελευθερία τῆς παιδείας (Ἀνάπτυγον ἐκ τοῦ περιοδ. «Ἐφημέριος»), Ἀθήνα, 1980.

δώση ή άναχαιτίση τήν τελική άποτελεσματικότητα στις κλίσεις και ροπές τής φύσεως»).

Κατά τόν Karl Jaspers ή έλευθερία δέν άποδεικνύεται μέ τή γνώσι τών ψυχικών στοιχείων, πού άντικειμενικοποιούνται, αλλά «μέ τήν ένεργείά μας», κατά τήν όποία, παρ' όλη τή διαλεκτική σχέση τών στοιχείων, πού όδηγοϋν στη βουλητική άπόφασι, ή έλευθερία έκδηλώνεται ως τόλμημα κι ως άλμα. Στο σημείο αυτό ο Jaspers είναι έπηρεασμένος άπ' τόν Kierkegaard, ο όποιος επίσης προέβαλλε τό βίωμα τής έλευθερίας, ή όποία μέ άλμα κινείται άπό κατάστασι σε κατάστασι.

Τά πρώτιστα και κύρια κίνητρα τής έλευθέρας βουλητικής ένεργείας δέν είναι οι συνειδητοί ή άσυνειδητοί ψυχοσωματικοί παράγοντες ή οι ιστορικές συνθήκες κι οι οικονομικοκοινωνικές δομές, μά οι διάφορες άξίες. Για να χρησιμοποιήσωμε μιá παρομοίωσι, όταν μιλάμε για τα αίτια και τα ελατήρια ένός άεροπορικού ταξιδιού προς τόν βόρειο πόλο, έχομε ύπ' όψι όχι τήν κατάστασι τών μηχανών του άεροπλάνου ή τα ρεύματα του άέρα, πού άναμφίβολα έπηρεάζουν τό ταξίδι και συχνά μποροϋν να τό ματαιώσουν, μά μόνον ό,τι θα δικαιολογοϋσε τήν άναληφθεΐσα περιπέτεια (λ.χ. τήν έλξι άπ' τα θέλητρα του πολικού τοπίου, τήν έπιθυμία τής έπιστημονικής διερευνήσεως αυτού, τήν έλπίζομένη δόξα, τήν άναζήτησι γουναρικών κ.λπ.). Κατά παρόμοιον τρόπο τα κίνητρα κι ελατήρια τής έλευθέρας άποφάσεως είναι όχι οι έπ' αυτής τυχόν προσδιοριστικές έπιδράσεις τής ψυχοσωματικής ύφης και ένεργείας τών διαφόρων κοινωνικών ρευμάτων και τών ιστορικοοικονομικών συνθηκών, έστω κι άν οι παράγοντες αυτοί κλυδωνίζουν ή και προσδιορίζουν κατά μέγα μέρος τήν έλευθερη ένεργείά μας. Βαθύτερα γενεσιουργά κίνητρα κι ελατήρια τών άποφάσεών μας είναι οι άξίες. Μόνον ό,τι φαίνεται ως άξία μπορει να καλή τή βούλησι προς ώρισμένη κατεύθυνσι κι άπόφασι. Άκόμη κι αυτός, πού αυτοκτονεί, λιποτακτεί άπ' τή ζωή, γιατί μπροστά στα σκοτισμένα πνευμα-

τικά του μάτια ή άνυπαρξία έχει άξία μεγαλύτερη άπ' τήν ύπαρξι. Για να στραφή ή έλευθέρα ένεργείά μας προς κάτι, πρέπει αυτό τό κάτι όρθά ή έσφαλμένα να παρουσιασθή σ' έμάς ως φορεϋς άξίας, δηλαδή ως «άγαθόν», ως κάτι, πού είναι άρεστό, έφετό κι έπιθυμητό, ως κάτι, του όποιου θεωροϋμε τό είναι προτιμότερο άπ' τό μη είναι.

Ή έλευθερία λοιπόν σε τελευταία άνάλυσι σημαίνει άξιολογική έκλογή. Άκόμη κι εκεί, πού ο καταπιεστικός δυναμισμός του πολυπλόκου ψυχοσωματικού κι ιστορικοκοινωνικού μηχανισμού φθάνει στο κατακόρυφο, ή θέλησις είναι δυνατό και πρέπει να διατηρή τήν έτοιμότητα, για να έκτινάσσεται ως άποδεσμευθέν έλατήριο, να ύπερνικά όποιαδήποτε νομοτέλεια και να ρυθμίζει με ύπεύθυνη αυτενεργεία τήν κίνησι τών άξιολογικών κινήτρων, τα όποια άλληλοδιασταυρώνονται και τυχόν άλληλοσυγκρούονται. Ή έλευθερία είναι τρόπον τινά τό όργανον τής πνευματικής τροχαίας, πού άνάβει τό κόκκινο ή πράσινο φώς στα άξιολογικά κίνητρα και ρυθμίζει μέσα στην ψυχή τήν κίνησί τους, δείχνοντας σ' αυτά τήν κατεύθυνσι, προς τήν όποία πρέπει να στραφή ή ένεργείά τους.

Σύμφωνα μ' αυτά, ή έλευθερία είναι τό στίγμα δύο συντεταγμένων. Τήν ένδότερη ύψη αυτής δέν συνιστά τόσοσ άρνητικά ή έλευθερία άπό κάτι, δηλαδή ή έξωτερική έλευθερία τών πράξεων και τής ένεργείας, πού γίνεται χωρίς δέσμευσι, έξάρτησι, προσδιορισμό και καταναγκασμό, όσον κυρίως και πρό πάντων θετικά ή έλευθερία προς κάτι, δηλαδή ή έλευθερία τής αυθορμήτου αυτοδεσμεύσεως προς τολμηρές άποφάσεις, οι όποιες διαspoϋν τα όποιαδήποτε «ντετερμινιστικά» πλαίσια και άνταποκρίνονται στα δεοντολογικά αίτήματα τών άνωτέρων ιεραρχικώς άξιών.

Οι άνώτερες αυτές άξίες ενεργοϋν επί τής βουλήσεως όχι ως δυνάμεις έξαναγκασμού, άλλ' ως δείκτες τών σκοπών. Ή κανονιστική υπό τών άξιών ύπόδειξις τής κατευθύνσεως τής πορείας μας δέν άποκλείει, αλλά προϋποθέτει τήν έλευθερία. Ή γραμμή πλευ-

σεως ενός πλοίου δὲν καθορίζεται ἀναγκαστικά ἀπ' τοὺς ἀστέρες ἢ τὴν πυξίδα, πού ἀπλῶς ὑποβοηθοῦν τὸν πλοίαρχο νὰ βρῆ κι ἐκλέξη οἰκιοθελῶς τὴν κατεύθυνσι τοῦ πλοῦ. Οἱ ἀξίες δὲν προσδιορίζουν τὴν προσωπικότητα, ἀλλ' ἢ ἐλευθέρᾳ προσωπικότης, δεχομένη τὰ δεοντολογικὰ αἰτήματα, πού προβάλλονται ὑπὸ τῶν ἀξιῶν, προσδιορίζει τὸν ἑαυτὸν τῆς. Ἡ πραγμάτωσις τῶν ἀξιῶν σημαίνει αὐτοπραγμάτωσι κι αὐτοδιαμόρφωσι τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' ὅσον αὐτὲς ἔχουν συστοιχία κι ἀνταποκρίνονται σὲ ἀξιολογικὲς προδιαθέσεις, τάσεις καὶ ροπές, σὲ ἔμφυτα ἀθρωπολογικὰ a priori, συνυφασμένα μὲ τὸν «κατ' εἰκόνα» καὶ «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ πλασθέντα ἄνθρωπο. Ἐπομένως ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, οὔτε τὸ μοναδικὸ στοιχεῖο τοῦ ἐσχάτου καὶ ὑπάτου σκοποῦ τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως. Ἡ ἐλευθερία ὑπάρχει πρὸς χάρι τῶν ἀξιῶν. Οἱ ἀξίες εἶναι τόσον τὸ ποιητικόν, ὅσον καὶ τὸ τελικὸ αἴτιο τῆς ἐλευθερίας. Ἄρα ὁ ὑπατος καὶ ἔσχατος αὐτὸς σκοπός εἶναι συγχρόνως οἱ ἀξίες κι ἡ ἐλευθερία ὡς δυὸ ἐστῖες μιᾶς (νοητῆς γεωμετρικῆς) «ἐλλείψεως», οἱ μὲν ἀξίες ὡς περιεχόμενον, ἡ δὲ ἐλευθερία ὡς εἶδος ἢ μορφή. Ἐλευθερία καὶ ἀξίες εἶναι ἔννοιες ἀλληλεξαρτώμενες. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρξῃ ἡ μία χωρὶς τὴν ἄλλη. (Πρβλ. περιοδ. «Ἐκκλησία», ἔτος 1983, σελ. 193-196).

Ἡ ἀλληλεξάρτησις ἐλευθερίας κι ἀξιῶν ἐξηγεῖ γιατί πάντοτε ὑπάρχουν ἡρωϊκὲς ὑπάρξεις, πού ἐγκαταλείπουν ἀνέσεις κι ἐξασφαλισμένη καὶ προσοδοφόρα ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία, γιὰ ν' ἀνταποκριθοῦν στὸ κάλεσμα ἀνωτέρων ἀξιῶν, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ σημαίνει, γι' αὐτοὺς ἀβεβαιότητα, ἀνασφάλεια, κίνδυνο πείνας, καταιγισμοὺς ἀντιδράσεων ἢ εἰρωνικῶν σχολίων, ποικίλους διωγμοὺς, ἀκόμη καὶ μαρτυρικὸ θάνατο. Ἄς θυμηθοῦμε τοὺς ἥρωες τῆς Ἐθνεγερσίας τοῦ 1821, τίς φάλαγγες τῶν ἀρχιερέων, ἱερέων, μοναχῶν καὶ λαϊκῶν (προκρίτων, ἐμπόρων, βιοτεχνῶν, λογίων, ἀπλῶν ἀγροτῶν ἢ χωρικῶν κ.λπ.), πού προσέφεραν τὴν ζωὴ τους σπονδῆ στὸ βωμὸ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Τὸ γενεσιουργὸ αἶτιο τοῦ ἡρωϊσμοῦ τους δὲν ἦταν δευτερεύοντες ἐξωτερικοὶ παρά-

γοντες, ὅπως εἶναι οἱ παραγωγικὲς σχέσεις, οἱ οικονομικοὶ συσχετισμοὶ κι οἱ ταξικοὶ ἀνταγωνισμοί, ἀλλὰ τὸ ἐνοπιὸ ρυθμιστικὸ κέντρο κι ὁ μέγιστος κοινὸς παρονομαστῆς τῆς βιοθεωρίας τους, πού ἀπέβλεπε πρὸ πάντων στὴ σφυρηλάτησι τῆς ἀξιολογικῆς τους συνειδήσεως μέσα στὰ πλαίσια τῆς Ἑλληνορθοδόξου παραδόσεως καὶ τῆς πατροπαραδότου ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερία, ἡ ὁποία πάντοτε προτιμᾷ τὰ ἀνώτερα πνευματικὰ ἀγαθὰ ἀντὶ τῶν κατωτέρων ὕλικῶν. Εἶναι καιρὸς οἱ διάφοροι «ἀπομυθευτὲς» ἢ μᾶλλον παραχαράκτες τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἔθνους νὰ παύσουν νὰ παραγνωρίζουν τὴν ἀλήθειά αὐτή.

Γενικώτερα πρέπει νὰ συνειδητοποιηθῆ, ὅτι κάθε μορφή τοῦ ἀνωτέρου ἠθικοῦ βίου, ὁ ἡρωϊσμός, ἡ αὐταπάρησις, ἡ μετάνοια, ἡ ἀντίστασις σὲ ἐλκυστικοὺς καὶ γοητευτικοὺς πειρασμοὺς εἶναι ἡ κορυφωσις τοῦ βιώματος τῆς ἐλευθερίας, πού προϋποθέτει ἐσωτερικὴ περισυλλογή κι αὐτοσυγκέντρωσι πρὸς ἀποτίναξι τῆς δεσποτείας τῶν κατωτέρων φυσικῶν, ζωϊκῶν καὶ πρακτικῶν συναρτήσεων.

Τὸ ὅτι ἡ ἐλευθερία σημαίνει ἔμπρακτη ὀρθὴ ἱεράρχησι καὶ ἐπιλογή τῶν ἀξιῶν καὶ τῶν προτεραιοτήτων τῆς ζωῆς φαίνεται ἀρνητικὰ καὶ στὸ ἀντίθετο πρὸς αὐτὴ φαινόμενο τῆς πνευματικῆς δουλείας, τῆς ἀπωλείας σὲ μικρὸ ἢ μεγάλο βαθμὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας. Αὐτὸ συμβαίνει λ.χ. ὅταν ὁ ἄνθρωπος ὑποτάσσεται στὴν «κακὴ ἐπιθυμία», ἡ ὁποία τὸν «ἐξέλκει καὶ δελεάζει» (Ἰακ. α', 14). Τότε, ἐνῶ νομίζει ὅτι εἶναι «ἀπελευθερωμένος» καὶ «χειραφετημένος», δὲν ἔχει τὴ δύναμι ν' ἀντιτάξῃ τὸ «Ὅχι» στὸ σύμπλεγμα τῶν κατωτέρων ποιοτικῶς κι ἱεραρχικῶς κινήτρων κι ἐλατηρίων. Τὰ ἀπολυτοποιεῖ καὶ τὰ θεοποιεῖ κι ἔτσι πραγματοποιοῦνται οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου «πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας» (Ἰωάν. η', 34) ἢ οἱ λόγοι τοῦ Ἁγ. Πέτρου: «Ἐλευθερίαν ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς» (Β' Πέτρ. β', 19). Ἐλεύθερος δὲν εἶναι ἐκεῖνος, πού μοιάζει μὲ τὸ σκουλήκι, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸ κι-

νεῖται τρόπον τινὰ ἐλεύθερα πρὸς ὅλες τίς

κατευθύνσεις, άλλ' όμως πάντοτε μέσα στη λάσπη. 'Ο άληθινά έλεύθερος μοιάζει με τόν άετό, πού μπορεί, άνοιόντας τις φτερούγες του, νά πετάξει πάνω άπό άνθισμένους κάμπους και νά φθάση σ' αϊθήρια ύψη και σέ ήλιόλουστες βουνοκορφές.

Όπως επανειλημμένως έχει τονισθῆ άπ' τόν ύπογραφόμενο, ή άξιολογική μυωπία κι ό πνευματικός δαλτωνισμός είναι μιá άπ' τις σπουδαιότερες αίτίες τῆς πνευματικῆς σκλαβιάς. Αύτή έρχεται όπωσδήποτε ως συνέπεια όταν ό άνθρωπος έξαφανίζει άπ' τó όπτικό του πεδίο τó βασίλειο τών άνωτέρων πνευματικών άξιών ή τó βλέπη παραμορφωμένο. 'Η ψυχή του ανθρώπου, κατά τῆ βίωσι τών διαφόρων άξιών, δέν μοιάζει πρòς τόν καθαρò και λείο καθρέπτη του τοίχου, πού δείχνει όλα άκριβώς, όπως αυτά είναι, αλλά μάλλον πρòς τó κάτοπτρο τῆς επιφανείας τῆς λίμνης ή τῆς θάλασσας, τó όποιο, όταν μέν αύτή είναι ήσυχη και καθαρῆ, άπεικονίζει κατά τó μάλλον ή ήττον πιστά τó τοπίο τῆς άκτῆς, όταν όμως αύτή είναι ταραγμένη κι άκάθαρτη, άλλοτε επιμηκύνει τά πράγματα τῆς άκτῆς, άλλοτε τά επιβραχύνει, άλλοτε τά παραμορφώνει κι άλλοτε τά καθιστά τελείως άόρατα. Έτσι έξηγείται γιατί οί άνώτερες άξίες συχνά έξαφανίζονται άπ' τó όπτικό πεδίο πολλών ή ύφίστανται πλήρη παραμόρφωσι και φαίνονται σ' αύτούς τυραννικές και άποκρουστικές, ένω οί κατώτερες άξίες ή και άπαξίες φαίνονται ως έλκυστικές και άξιέ-ραστες (πρβλ. ένθ' άνωτ.).

Στήν περίπτωσι αύτή αναπόφευκτη συνέπεια είναι ή πνευματική ύποδούλωσις, όπως άντιστρόφως θεμέλιο τῆς πνευματικῆς έλευθερίας είναι ή υγεία τών αισθητηρίων όργάνων τῆς άξιολογικῆς συνειδήσεως, τά όποια πρέπει νά διακρίνουν ά λ η θ ω ς μεταξύ του άνωτέρου και του κατωτέρου και νά ύποβοηθοῦν τήν έκλογή του κρείττονος ή βελτίονος άντι τού χειρόνος: «Γνώσεσθε τήν άλήθειαν και ή άλήθεια έλευθερώσει ύμáς» ('Ιωάν. 8', 32). 'Η άλήθεια έξοβελίζει τήν πνευματική δουλεία, διότι θέτει τῆ λογική στήν ύπηρεσία του αύτεξουσίου. 'Ιωάννης ό Δαμασκηνός τονίζει χαρακτηριστικώς τά έ-

ξῆς: «Παρυφίσταται τῷ λογικῷ τó αύτεξούσιον... Τά άλογα οὐκ εισιν αύτεξούσια· άγονται γάρ μάλλον ύπό τῆς φύσεως ήπερ άγουσιν. Διò οὐδὲ άντιλέγουσι τῆ φυσικῆ όρέξει, άλλ' άμα όρεχθῶσί τινος, όρμῶσι πρòς τήν πράξιν. 'Ο δὲ άνθρωπος, λογικός ών, άγει μάλλον τήν φύσιν, ήπερ άγεται. Διò και όρεγόμενος, εἴπερ έθέλη, έξουσίαν έχει άναχαιτίσαι τήν όρεξιν, ή άκολουθῆσαι αύτῆ» ('Εκθεσις όρθοδόξου πίστεως 2,27· Migne 'Ε. Π. 94, 960-961).

★

'Η πνευματική έλευθερία κορυφώνεται στήν έν Χριστῷ έλευθερία, ή όποία έχει ως θεμέλιό της τῆ Σταύρωσι και τήν 'Ανάστασί Του, πού σημαίνουν τήν έπελευθέρωσι εκ τών δυνάμεων τῆς άμαρτίας, τῆς φθοράς και του θανάτου και τήν — ύπεράνω τῆς βιολογικῆς, ψυχολογικῆς, κοινωνικῆς και ιστορικῆς νομοτελείας και άναγκαιότητας — έκρηξι τῆς αύτονομίας. 'Η αύτονομία αύτή αυτοβελιώνεται άπ' ένòς στή συνεχῆ, σκληρῆ και ήρωϊκή πάλη πρòς θρυμματισμό τών άλύσεων του έσωτερικου κι έξωτερικου έξανδραποδισμού κι άπ' έτέρου χαλυβδώνεται στα πλαίσια τῆς υγιούς Θεονομίας. Τῆ δυνατότητα έναρμονίσεως τῆς Θεονομίας και τῆς αύτονομίας ειχεν ύπ' όψι του και ό Γκαϊτε, όταν στο στόμα τῆς 'Ιφιγενείας του έθετε τούς λόγους: «Και πειθήνια ένιωθα τήν ψυχή μου πανόμορφα έλευθερη».

Τήν έν Χριστῷ έλευθερία, — ή όποία αισθητοποιεῖται κατ' έξοχήν στα πλαίσια τῆς λατρευτικῆς, μυστηριακῆς, άσκητικῆς και νηπτικῆς ζωῆς—, προέβαλλαν τόσοσ ό Κύριος, όταν έλεγεν «έν ό Υιός ύμáς έλευθερώση, έντως έλεύθεροι έσεσθε» ('Ιωάν. η', 36), όσοσ και ό 'Απ. Παῦλος, όταν διεκήρυττεν «οὐ τó Πνεῦμα Κυρίου, εκεί έλευθερία» (Β' Κορ. γ', 17) ή «τῆ έλευθερία οὐν, ή Χριστός ύμáς ήλευθερώσε, στήκετε και μή πάλιν ζυγῷ δουλείας ένέχεσθε» (Γαλ. ε', 1).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ*

«Αρα οὖν, ἀδελφοί, σιγήσετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν».

(Β' Θεο. 6' 15).

Ἐπιβάλλεται, Μακαριώτατε, νὰ προτάξωμεν τῆς παρῶσης ὁμιλίας τὸ ἀγιογραφικὸν τοῦτο χωρίον. Ἡ προτροπὴ καὶ ὑποθήκη τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθῶν, ἀδελφοί, μείνατε ἀμετακίνητοι καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ποὺ ἐδιδάχθητε εἴτε μὲ προφορικὸν μας λόγον εἴτε μὲ ἐπιστολὴν μας, ἰδιαιτέρως ἔχει θέσιν κατὰ τὴν παρούσαν ἐορτήν.

Κατὰ «τὴν χαρμόσυνον καὶ εὐφροσύνης ἀνάπλευσιν»¹ ταύτην ἡμέραν «τὰ τῆς νίκης σύμβολα φέροντες»², τὰς ἱεράς εἰκόνας τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ τῶν Ἁγίων καὶ μεγάλα ποιούμενοι τῶν ἀγῶνων καὶ τοῦ θριάμβου τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, κατὰ τῶν αἱρέσεων καὶ πᾶσης πλάνης, ἐπιβάλλεται νὰ στρέψωμεν νοῦν καὶ καρδίαν πρὸς τὴν πύλινον ταύτην ρῆσιν.

Ἐνρὺ τὸ περὶ Παραδόσεως θέμα καὶ πρὸς διάλογον πρόσφορον. Ὁ χρόνος συνησχυμένος καὶ τοῦ ὁμιλητοῦ ὁ λόγος ἀσθενής. Ἐπιτελῶν ὅμως σεπτήν ἐντολήν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἄρχομαι τοῦ περὶ Παραδόσεως θέματος, ἐπικαλούμενος ἅμα τὸν φωτισμὸν τοῦ Κυρίου.

Τὸ περιεχόμενον τῆς προτροπῆς τοῦ Ἀποστόλου τῆς Ἑλλάδος περὶ σταθερᾶς ἐμμονῆς τῶν Χριστιανῶν τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Παράδοσιν ἀναφέρεται εἰς τὴν θρησκευτικὴν Παράδοσιν, τὴν ὁποίαν ἐδιδάχθησαν οὗτοι παρὰ τῶν Ἀποστόλων. Καὶ ἡμεῖς σήμερον, μετὰ τὴν πάροδον αἰῶνων, διακηρύσσομεν, «... οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαθεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογματίσαν, ἡ Οἰκουμένη ὡς συμπεφώνησεν... ὁ Χριστὸς ὡς ἐδράβευσεν οὕτω φραγούμεν, οὕτω λαλούμεν, οὕτω κηρύσσομεν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν...»³.

Ἡ διὰ στόματος καὶ ζωῆς κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας διαφυλαχθεῖσα Ἀποστολικὴ Διδασκαλία ἀποτελεῖ τὴν Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Βικέντιος, ὁ ἐκ Λαρίνου, κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ἔδωκε τὸν περίφημον ὀρισμὸν τῆς Παραδόσεως, ὡς ἑξῆς: «ὅ,τι πανταχοῦ, πάντοτε καὶ ὑπὸ

πάντων ἐπιστεύθη»⁴. «Παράδοσις κυρίως μὲν καὶ ἐξαιρέτως ἐστὶ, κατὰ τοὺς θεολογοῦντας, ρῆμα Θεοῦ»⁵. «Τῆς Παραδόσεως γνῶρισμα εἶναι ἡ γενικότης, ἡ ἀρχαιότης καὶ ἡ ἐπικύρωσις ὑπὸ Συνόδων ἢ Πατέρων»⁶.

Κατὰ καιροὺς οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, «τῷ θεῷ Πνεύματι συνδιασκηφόμενοι...» ἐν Συνόδῳ «ἐξέθεντο, ὄρους θεοδιδάκτους»⁷ καὶ ἀναλλοιώτους, τὰ θεῖα Δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα οὐδεμίαν ἀμφισβήτησιν ἐπιδέχονται. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὁρολογία τῆς διατυπώσεως τῶν ὄρων τούτων δὲν ἐπιτρέπονται προσθαφαιρέσεις, καθ' ὅτι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἀλλοίωσις τοῦ νοήματος καὶ τῶν ἐνοσιῶν αὐτῶν. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Μ. Ἀθανασίου, οἱ μέχρι αὐτοθυσίας, διὰ τὸ γράμμα «ι» τῆς λέξεως «ὁμοούσιον» καὶ ὄχι «ὁμοιούσιον», εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως δεδαιώνουν τοῦ λόγου τὸ ἀληθές.

Αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἄλλων τοπικῶν, ὡς καὶ διδασκαλία Πατέρων, ἐπικυρωθεῖσα παρὰ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ γενόμενα ἀποδεικνύονται ὑπὸ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῆς καθολικῆς πίστεως, ἀπετέλεσαν τὴν Ἱεράν Παράδοσιν, «ἰσχύρον καὶ ἰσοστάσιον πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν»⁸ «... ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχύν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν»⁹. Ἐπειδὴ ἡ Ἁγία Γραφή, εἰς τὴν ὁποίαν «εἰσὶν πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι»¹⁰, παρερμηνεύονται, καὶ διαφόρως ἐξηγεῖται, ἀσφαλῆς τρόπος ἐρμηνείας αὐτῆς εἶναι μόνον ὁ ἐπὶ τῆς Παραδόσεως στηριζόμενος.

Εἰς τὸν χώρον τῆς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας κινεῖται καὶ ἡ πατερικὴ Παράδοσις, ποὺ εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν φρουρῶν τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, τῶν μεγάλων Πατέρων.

Ἡ ἀγιότης τοῦ δίου των, ἡ «ἐν Χριστῷ» ζωὴ των, ἡ θαθεῖα συναίσθησις τῆς εὐθύνης ἐναντι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, οἱ καλλίτικοι ἀγῶνες των ὑπὲρ τῆς ἀληθείας,

4. Δημητρίου Σ. Μπαλάνου, «Πατρολογία», σελ. 48, σημ. 4, Ἀθήναι 1930.

5. «Πηγάδιον», σελ. 524, σημ. 1.

6. Δημητρίου Μπαλάνου, ἐνθ. ἀν.

7. Αἶνους Κυριακῆς τῶν Πατέρων.

8. Ἰωάννου Καρμίρη, «Ὁρθοδοξία καὶ Προτεσταντισμός», τόμ. 1, σελ. 107, Ἀθήναι 1937.

9. Μ. Βασιλείου, «Περὶ Ἁγίου Πνεύματος», κεφ. 27, Β.Ε. Π. τ. 52, σελ. 286.

10. Κολ. 6' 3.

* Ὁμιλία ἐκφωνηθεῖσα ἐντολῆ τῆς Ἱ. Συνόδου κατὰ τὴν πανηγυρικὴν Συνοδικὴν θείαν Λειτουργίαν, τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας (11 Μαρτίου 1984), ἐν τῷ Καθεδρικῷ ἱ. Ναφ Ἀθηνῶν.

1. Αἶν., Κυρ. Ὁρθοδοξίας.

2. Τροπάριον, Σαββάτου Λαζάρου.

3. Ἐκ τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου.

ἡ σοφία τοῦ πνεύματος τῶν, τὸ ὁμόδοξον τῆς πίστεως καὶ τὸ ὁμόφωνον τῆς διδασκαλίας τῶν, «κἀκεῖνοι γὰρ τῷ βουλήματι τῆς Γραφῆς ἠκολούθησαν», ἐγγυῶνται ὅτι: «ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἁγνά, ὅσα προσφιλή, ὅσα εὐφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος ταῦτα ἐλογίσαντο»¹¹ καὶ ταῦτα ἐδίδαξαν, περιδληθέντα μετὰ ταῦτα τὸ κύρος τῆς καθολικότητος καὶ αἰωνιότητος.

Τρίτον κεφάλαιον τῆς Ὁρθόδοξου Παραδόσεως εἶναι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις, ἥτοι αἱ Διοικητικαὶ Διατάξεις, οἱ Λατρευτικοὶ Τύποι, τὰ Θρησκευτικὰ Ἔθιμα, ὁ Μοναχισμὸς, ἡ τιμὴ καὶ προσκύνησις τῶν ἱερῶν Εἰκότων καὶ τῶν ἁγίων Λειψάνων, ἡ ἀμφίεσις τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου κ.ά.

Πάντα λοιπὸν τὰ ἀνωτέρω συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν ἄγραφον Διδασκαλίαν, τὴν παραδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας μας δὲν ταυτίζεται μετὰ τὸν χρόνον ἀλλὰ μετὰ τὴν αἰωνιότητα... Δὲν κουράζει... «Εἶναι χορτασμός μετὰ πόθου καὶ πόθος μετὰ χορτασμοῦ». Γνωρίζω τὴν τὸ αἰώνιον, διότι κατέχει ἀπασαν τὴν ἀλήθειαν. Ἰκανοποιεῖ ἐνδομύχους καὶ ὀρμηφότους πόθους. Ἐνδυναμώνει πνευματικὰς ἐπιδιώξεις καὶ ἀνατάσεις τοῦ ἀνθρώπου. «Γνώσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς»¹².

Ἡ Ὁρθόδοξος Παράδοσις δὲν εἶναι ἱστορία καὶ συντηρητικὴ τοῦ παλαιοῦ Πολιτισμοῦ. Εἶναι ζωὴ... Μέσα εἰς τὴν διάσπασιν τῆς ροῆς τοῦ χρόνου ἐξασφαλίζει τὴν ἐνότητα. Εἶναι ὁ συνδετικὸς κρίκος τῆς συνεκτικότητος τῆς Ἐκκλησίας εἰς «μίαν Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν». Παρέχει ζωτικὰ στοιχεῖα καὶ παραγωγικὰς δυνάμεις πρὸς ἐνημέρωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Δι' αὐτῶν διέπλεσε τὴν Θεολογικὴν Ἐπιστήμην τῶν ὀκτώ πρώτων αἰώνων. Παρήγαγε τὰ ἀπαραμίλλα πρότυπα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ ἐμόρφωσε τὰ θάρσαρα τῆς Εὐρώπης Ἔθνη. Τέλος εἶναι θησαυρὸς. Θησαυρὸς ὅχι διὰ τὰς ἀποθήκας ἢ τὰς αἰθούσας «τῶν συντηρητῶν τῶν νεκρῶν λειψάνων», τῶν Μουσείων. Ἡ Ὁρθόδοξος Παράδοσις δὲν εἶναι χρυσοστόλιτος ἐπιτάφιος, ἐπιδεικνύμενος κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις. Εἶναι καθημερινὸν καὶ ἰσόδιον δίωμα κάθε πιστοῦ. Διδάσκει τὴν θυσίαν. Διαλαλεῖ τὴν ἀνάστασιν. Ἐπιδεικνύει τὴν διὰ τοῦ Σταυροῦ λύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τῆς Παραδόσεως κυριαρχεῖ τὸ Θεῖον καὶ ὑπηρετεῖται τὸ ἀνθρώπινον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία φροντίζει νὰ διατηρῇ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Παράδοσιν ἀπηλλαγμένην ἀπὸ κάθε σαπρὸν ἀλλὰ καὶ κάθε ὑπερβολῆν. Εὐαίσθητος εἶναι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις εἰς ἀκρότητα, ὑπερβολὰς, παρερμηνείας, παραχαράξεις, νοθείας... Τοῦτο παρατηρεῖται ὁσάκις ἐλλεῖπει ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ὑπακοὴ εἰς τὴν ποιμνίουσαν Ἐκκλησίαν.

11. Φιλ. δ' 8.

12. Ἰω. η' 32.

Διὰ τῆς Ὁρθόδοξου Παραδόσεως ἐξασφαλίζεται τὸ ποθοῦμενον τῆς ἐποχῆς μας, ἡ, ὅπως ἐλευθέρω, ἐνότης τῶν λαῶν, μέσα εἰς τὴν κρατοῦσαν καὶ διατηρουμένην πολυγλωσσίαν καὶ πολυμορφίαν, διατηρῶν ἕκαστος λαὸς τὴν ἐθνικὴν του συνείδησιν καὶ ἀνεξαρτησίαν. «Καὶ γὰρ αἱ κατὰ κόσμον διάλεκτοι ἀνόμοιοι, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς Παραδόσεως μία καὶ ἡ αὐτή»¹³.

Δι' αὐτῆς ἐξασφαλίζεται ἡ συνοχὴ τῶν γενεῶν τοῦ Ἔθνους. Τὸ αἰώνιον, τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ μέλλον. Τὸ προσωπικὸν καὶ καθολικόν, τὸ αὐτοτελὲς καὶ συνολικόν. Τὸ ἄτομον ὡς ἐλευθέρω προσωπικότης καὶ ὡς ζῶν μέλος τοῦ σώματος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Αἱ ἐννοιαὶ αὗται ἐκφράζονται ἄριστα, διὰ τῆς Παραδόσεως, ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

ὑποστηρίζοντες τὴν ἀξίαν τῆς Παραδόσεως δὲν περιφρονοῦμεν τὴν πρόδοον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπ' αὐτοῦ ὡς δώσωμεν τὸν λόγον εἰς τὸν διάσημον Ρωμαίκοκαθολικὸν Θεολόγον Μπωντουαίν. Εἰς τὴν περισπούδαστον μελέτην του: «Ἡ Δύσις μαθητεύουσα εἰς τὴν Ἀνατολήν» διατυπώνει τὴν ἐξῆς ἀξιολογὸν σκέψιν: «... Ἀναμφιβόλως ἡ πρόδοος εἰς κάθε τοιμέα εἶναι εὐχῆς ἔργον. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ πρόδοος πρέπει νὰ λαμβάνη χώραν εἰς τὴν γραμμὴν τῆς Παραδόσεως. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ κατηγομαίαι παραμερίζουν ἁγίους καὶ σεβαστοὺς θεσμούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐξαγαταί: γενεάς, δὲν ὑπάρχει πρόδοος ἀλλὰ ὀπισθοχώρησις»¹⁴.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις ἐπιδέχεται ἀνανέωσιν. Ὅχι: ὅμως κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου. Μῆτε κατὰ τὰς ἐπιταγὰς καὶ τοὺς Νόμους τῆς Πολιτείας...

Ἡ ἀνανέωσις εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν τάξιν ἐπιβάλλεται νὰ γίνεταὶ ὁσάκις πρέπει, ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἐν Συνόδῳ. «Ἄλλως οὐ δύναται τὰ μεγαλεῖα τῶν σκαμμάτων — τῶν βουλευμάτων καὶ ἀποφάσεων — ἢ διὰ Συνόδων κατορθώσασθαι». Οὐχὶ δι' ἀλμάτων καὶ ἀνευ προπαρασκευῆς καὶ προετοιμασίας τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τοῦτο διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν καὶ θίωσιν παρ' αὐτοῦ πάσης ἀνανέωσεως. Ἀνανέωσις θὰ γίνεταὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ὁρθόδοξου πίστεως, ὡς ταῦτα ἐδιώθησαν ὑπὸ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ καθωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ αἰωνίου καθεστῶτος τῆς Ὁρθοδοξίας. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἀνανέωσις πρόκειται νὰ προκαλέσῃ σκάνδαλον εἰς τὸν θρησκευόμενον λαόν, τότε ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Παύλου: «Διόπερ εἰ θρώμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου οὐ μὴ φάγω κρέας εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω»¹⁵.

Πᾶσα ἀνανέωσις γενομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δέον νὰ γίνεταὶ ἀποδεκτὴ ὑπὸ πάντων

13. Εἰσηγησις. «Ἐλεγχος ψευδωνύμου Γνώσεως», Α' 10.2.

14. Νοσταλγία τῆς Ὁρθοδοξίας, ἔκδοσις Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ἡ Ζωή», σελ. 109, Ἀθήνα: 1956.

15. Α' Κορ. η' 13.

των μελών αυτής, κατά την έντολήν του Παύλου «Πείθεσθε τοις ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπαίκετε αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσου-τες...»¹⁶.

Ὁ περιορισμὸς τῆς εὐσεβείας εἰς τοὺς θρησκευτικούς τύπους καὶ εἰς ἐξωτερικὰ ἔργα προκαλεῖ στασιμότητα τῆς πνευματικῆς προόδου καὶ ἀνηθρότητας εἰς τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀτελεῖ ἀνάπλασιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ τῶν ζωογόνων ἀκτίων τῶν θείων Ἀληθειῶν, τῶν ἐκφραζομένων καὶ διὰ τῶν τυπικῶν Διατάξεων. Πολλὰ περὶ αὐτοῦ μᾶς διδάσκει ὁ Κύριος μὲ τὰ τρομερὰ «Ὁὐαὶ» πρὸς τοὺς Φαρισαίους, τοὺς ἀποδεκατοῦντας «τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήγοντας τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεον καὶ τὴν πίστιν»¹⁷.

Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ἐν ὀνόματι τῆς Παραδόσεως ἔγιναν καὶ γίνονται, δυστυχῶς, ἐκμεταλλεύσεις ὑπὸ τῶν «ναμιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσεβείαν»¹⁸, τῆς πίστεως τῶν πιστῶν τῶν ἐχόντων «ζῆλον Θεοῦ ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνω-σιν»^{18α}. Εἰς τοιαύτας δυσχερέστες περιπτώσεις ἔχομεν νὰ συμβουλευθῶμεν τοὺς ἐπικριτὰς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παραδόσεως τὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεραιμίου τοῦ II, «Οὐ δεῖ τὰς τοιαύτας παραδόσεις διασύρειν, κἂν τινες παρὰ τὸν εὐσεβεῖ σκοπὸν αὐτὰς καταχρῶνται, ἀλλ' ἐκείνους ἐπιτιμῶντες, νουθετεῖν καὶ τὴν ὀρθὴν κρίσιν ἐπιδεικνύουσι»¹⁹.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν παραθεωρεῖ τὴν προσφορὰν τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τοῦ Ὁρθοδόξου Λαοῦ εἰς τὴν περιφρούρησιν καὶ διατήρησιν τῆς Παραδόσεως, μεταξὺ τοῦ λαοῦ. «Ἐπιλείψει με ὁ χρόνος διηγούμενον» γεγονότα παλαιὰ καὶ πρόσφατα, διὰ τῶν ὁπίων μαρτυρεῖται περιτράνω, ὅτι ὁ Ὁρθόδοξος Μοναχισμὸς καὶ ὁ Λαὸς στέκουν φρουροὶ καὶ φύλακες τῆς Ὁρθοδοξίας, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς Ποιμενούσης Ἐκκλησίας.

Σήμερον ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν ὁμολογεῖται ἡ οἰκουμηνικότης καὶ ἡ γνησιότης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Μεγάλοι Θεολόγοι τῶν ἄλλων Δογμάτων διακηρύσσουν, «Καιρὸς εἶναι πλέον νὰ ἀκουσθῇ ἡ φωνὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Πρέπει νὰ γνωρίσῃ ἡ Δύσις, ὅσον εἶναι δυνατὸν περισσότερον, τὸν πλούσιον θησαυρὸν τῆς Ὁρθοδοξίας»²⁰. Ἄλλος δὲ ὁμολογεῖ, «Μέχρι σήμερον ἡ

Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία κρατεῖ πιστῶς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν...»²¹.

Ἀπὸ δὲ τὰς Ἠπείρους, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου, χωρὶς διαίους καὶ ἀναγκαστικούς προσηλυτισμούς, ἐργάζονται οἱ Ἑλληνες Ἱεραπόστολοι, ἐπαναλαμβάνεται ἡ πρόσκλησις πρὸς τὸν Ὁρθόδοξον Ἑλληνισμόν, τοῦ Μακεδόνα πρὸς τὸν Παῦλον, «Διαβάς εἰς Ἀφρικὴν καὶ Ἀσίαν βοήθησον ἡμῖν»²².

Αἱ διαπιστώσεις αὐτὰ δημιουργοῦν ἱερὰς ὑποχρεώσεις ἐν πρώτοις εἰς τὴν Ποιμαίνουσαν Ἐκκλησίαν καὶ ἐκ δευτέρου εἰς τὴν ποιμαινομένην, εἰς συμμόρφωσιν πρὸς τὴν ἐντολήν τοῦ πρώτου καὶ μεγίστου Ἱεραποστόλου τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ Παύλου, «Ἄ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἐτέρους διδάξαι»²³.

Σήμερον «κακαὶ παραφυάδες», «μυθεύματα παλαιὰ», «κακὴ ζύμη», «κακὴ διδασχὴ», «ἀγκιστρα», «διαδόλου βοτάνη», «θανάσιμον φάρμακον μετὰ μέλιτος», διὰ νὰ χρησιμοποιοῦμεν τοὺς χαρακτηρισμούς τοῦ Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, διὰ τὰς αἱρέσεις καὶ ποικίλας κακοδοξίας, ἔχουν ἀκάθεκτα εἰσορμήσει εἰς τὴν Ὁρθόδοξον δημοκρατικὴν Ἑλλάδα. Ὅθεν ἀπαιτεῖται ἐπαγρύπνησις ὑπὸ πάντων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς περιφρούρησιν τοῦ Θησαυροῦ τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως.

Μὴ κυχόμεθα μόνον ἐπὶ πατραγαθία ἀλλ' ἐπιδεικνύοντες συνάμα καὶ ὀρθοπραξίαν... Ὀλιγωτέραν παραδοσολογίαν καὶ περισσοτέραν παραδοσοπραξίαν...

Τὸ σύνθημα τοῦ ὑψιπέτου ἀετοῦ τῆς Ἀποκαλύψεως, Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, «ὃ ἔχετε κρατήσατε»²⁴ εἶναι λίαν ἐπίκαιρον, κατὰ τοὺς σημερινούς καιρούς, διὰ κάθε Ὁρθόδοξον Χριστιανόν. Ἡ δὲ διακήρυξις τοῦ Μ. Βασιλείου, «Πίστιν δέ, ἡμεῖς οὔτε παρ' ἄλλων γραφομένην ἡμῖν νεωτέρων παραδεχόμεθα, οὔτε αὐτοὶ τὰ τῆς ἡμετέρας διανοίας γεννήματα παραδίδοναι τοιμῶμεν, ἵνα μὴ ἀνηθρώπινω ποιήσωμεν τὰ τῆς εὐσεβείας ῥήματα»²⁵, δέον νὰ εἶναι κανὼν καὶ γνώμων ἡμῶν, ὡς πρὸς τὴν θέσιν μας ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Τὴν Ἐστίαν στεγάσεως εἰς τὸν ἀνέστιον ψυχικῶς σύγχρονον ἄνθρωπον καλεῖται νὰ προσφέρῃ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία.

Τὸ σπουδαιότερον ἐρώτημα διὰ πάντας τοὺς κυβερνῶντας τοὺς λαοὺς εἶναι:

16. Ἐβρ. ιγ' 17.

17. Ματθ. κγ' 23.

18. Α' Τιμ. στ' 5.

18α. Ρωμ. ι' 2.

19. Ἰωάν. Καρμίρη, «Ὁρθοδοξία καὶ Προτεστантиσμὸς», τόμ. 1, σελ. 119.

20. «Νοσταλγία τῆς Ὁρθοδοξίας», ἔκδοσις Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ἡ Ζωή», Ἀθήνα: 1956.

21. Περιοδικὸν «Ἡ Ζωή», σελ. 59, Ἀθήνα: 1961.

22. Πράξ. ιστ' 9.

23. Β' Τιμ. β' 2.

24. Ἀπ. β' 25.

25. Μ. Βασιλείου, Ἐπιστ. 140, Β.Ε.Π. τ. 55, σελ. 167, στ. 37 ἐξ.

Ι Ε Ρ Α Κ Ε Λ Ε Υ Σ Μ Α Τ Α

(ΔΙΑ ΤΟ ΣΤΑΔΙΟΝ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ, ΑΓΙΑΝ & ΜΕΓΑΛΗΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΝ)

«Τῆς μετανοίας ἀνοιξόν μοι πύλας...».

Ὁ ἀββᾶς Ἰσαὰκ ὁ Σύρος γράφει: «Οὐδεὶς ἐστὶν ὄρος τελειώσεως, ὅτι ἡ τελειότης καὶ τῶν τελείων ὄντως ἀτέλεστος»¹.

Ἡ πορεία τοῦ κάθε πιστοῦ μέλους τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ πιδ ἐκλεκτοῦ, εἶναι μιὰ συνεχῆς, ἀδιάλειπτος καὶ ἀτέμνων πορεία. Καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τελείους — ὅσον τὸ ἐπιτρέπει ἡ ἀνθρωπίνη δυνατότης — ἡ τελειότης των δὲν ἔχει ὅρια, δὲν ἔχει τέρμα.

Κάθε νέα κατάκτησις δημιουργεῖ διάθεσιν διὰ κάτι τελειότερον, εἰς σημεῖον ποῦ νὰ μένει ὁ ἄνθρωπος ἀνικανοποίητος καὶ νὰ αἰσθάνεται πνευματικῶς ἀνεπαρκῆς, ὥστε νὰ εὐρίσκεται συνεχῶς εἰς ἀναζήτησιν.

Αὐτὴν τὴν ἀναζήτησιν καὶ αὐτὴν τὴν πορείαν πρὸς τὴν τελειότητα θέλοντας ἡ ἅγια μας Ἐκκλησία νὰ στηρίξει καὶ νὰ ἐνισχύσει, ὥρισε καὶ τὸν ἐτήσιον κινητὸν καὶ ἀκίνητον ἑορταστικὸν τῆς κύκλου «γεμᾶτον ἀπὸ μνημῶν ἁγίων, ποῦ ἂν καὶ περπάτησαν τὴν ἐπὶ γῆς πορεία τους καὶ ἀγωνίστηκαν τὸν καλὸν ἀγῶνα, ὅμως συμπορεύονται μαζί μας κάθε φορὰ, ποῦ θὰ τοὺς τὸ ζητήσουμε εὐλικρινά». Ἔρχονται καὶ περπατοῦν μπροστά μας, μὲ τὸ φωτεινὸ λυχνάρι τῆς ἁγίας ζωῆς τους, καὶ μᾶς δείχνουν πῶς πρέπει νὰ περπατεῖ ὁ χριστιανὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, γιὰ νὰ φτάσει στὸν προορισμὸ του, δηλ. στὸν ἑξαγιασμὸ του καὶ τὴν ἐνωσή του μὲ τὸν Θεό. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, πῶς μέσα ἀπ' ὅλους τοὺς ἁγίους καὶ ἀπ' ὄλες τίς γιορτὲς τοῦ ἑ-

τησίου κύκλου, ἡ πιδ ἀνθρώπινη περίοδος, ποῦ περισσότερο ἐνισχύει τὸν πνευματικὸ ἀγῶνα τοῦ πιστοῦ, στὴ δύσκολη πορεία του πρὸς τὴν τελειότητα τοῦ Ἐυαγγελίου, εἶναι ἡ περίοδος τοῦ κατανυκτικοῦ Τριωδίου, ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ἑσπερινὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου καὶ τελειώνει μὲ τὸν ἑσπερινὸ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου»².

Μέσα εἰς τὸ κατανυκτικὸν Τριωδιὸν ἡ μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία μᾶς ἀνοίγει μιὰν ἰδιαιτέραν περίοδον, τὴν περίοδον τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ποῦ ἔχει τελικὸν προορισμὸν τὸ Πάσχα, τὴν «ἐορτὴν ἐορτῶν καὶ πανήγυριν πανηγύρεων».

Τὰ γνωρίσματα τῆς ἁγίας αὐτῆς περιόδου εἶναι πολλὰ καὶ τὰ ἀσκητικὰ μέσα ποῦ προσφέρονται εἶναι ἐπίσης πολλὰ καὶ ποικίλα. Καὶ βεβαίως ὁ κάθε πιστὸς ἔχει πολλὰς δυνατότητας νὰ ἐπιλέξει ἀπὸ τὸ μεγάλο αὐτὸ «πνευματικὸ τραπέζι», ποῦ μᾶς παρουσιάζεται, ὅτι ἐπιθυμεῖ καὶ ὅτι τὸν ἀναπαύει.

Ἡ περίοδος ὅμως αὐτὴ εἶναι κυρίως «σχολεῖο μετανοίας, στὸ ὁποῖο κάθε χριστιανὸς ὀφείλει νὰ μπαίνει κάθε χρόνον, γιὰ νὰ καταφέρει νὰ ἐμβαθύνει στὴν πίστη του, νὰ τὴν ἐπανεκτιμήσει καὶ, ἂν εἶναι δυνατόν, ν' ἀλλάξει τὴν ζωὴν του. Εἶναι μιὰ ὑπέροχη προσκυνηματικὴ πορεία πρὸς τίς πηγὰς τῆς Ὁρθόδοξης πίστεως, εἶναι μιὰ ἐκ νέου ἀνακάλυψη τοῦ Ὁρθόδοξου τρόπου ζωῆς»³.

2. Π. Πάσχου, Ἔρωσ Ὁρθοδοξίας, Ἀθήναι: 1964, σελ. 95-96.

3. Ἀλεξ. Σιμέων, Μεγάλῃ Σαρακοστή, ἐκδ. ΑΚΡΙΤΑΣ, σελ. 12.

1. Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, Ἀσκητικά, λόγος νε', «Περὶ παθῶν».

Θὰ ἤμπορέσουν νὰ δημιουργήσουν σήμερον αἱ κοινωνίαι καὶ νὰ διατηρήσουν θεσμούς, ποῦ θὰ ἐπιτρέπουν καὶ θὰ καλλιεργοῦν τὴν ἑμάλην διαδοχὴν τῶν γενεῶν; Τίς θὰ δυναθῆ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν νεώτερον ἄνθρωπον τὴν δύναμιν καὶ νὰ ὑποδείξῃ τὸν δρόμον, διὰ νὰ εὕρῃ τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἀπλότητα, εὐλικρινείαν, ψυχικὴν εἰρήνην, ἄδολον διάλογον μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ συνανθρώπου του; Εἰς τὰ καυτὰ ταῦτα ἐρωτήματα ἐπείγει νὰ ἀπαντήσῃ, μετὰ παρηγορίας καὶ πολλῆς ἀγάπης ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, «Ἔρχου καὶ ἴδε»²⁶, διὰ τῆς σταθερᾶς καὶ ὀλοκληρωτικῆς, δηλαδὴ, διώσεως τῶν ἐγκαλμάτων τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπὸ πάντων τῶν φερόντων μεθ' ἑαυτῶν ταυτότητα ἀναγράφουσαν «ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ».

26. Ἰω. α' 47.

Μακαριώτατε,

Ἡ παροῦσα ἐορτὴ αὐξάνει τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης εἰς πάντας τοὺς Ὁρθόδοξους Χριστιανούς καὶ ἐντόνως ὑπενημιέζει, «Τὴν παρακαταθήκην φύλαξον, ἐκτροπέμενος τὰς δεδηλούς κενωφονίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδονύμου γνώσεως»²⁷. Ἀπονέμει δὲ τὸν δίκαιον ἔπαινον τοῦ Παύλου εἰς πάντας τοὺς ἀγωνιζομένους εὐλικρινῶς φρουροὺς τῆς Ὁρθοδοξίας, «Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί μου, ὅτι... καθὼς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις κατέχετε»²⁸.

ΑΜΗΝ.

† Ὁ Γυθείου καὶ Οἰτύλου ΣΩΤΗΡΙΟΣ

27. Α' Τιμ. ε' 20.

28. Α' Κορ. ια' 2.

Ἀπὸ τὴν πρώτην Κυριακὴν τοῦ Τριωδίου, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς τοῦ ὄρθρου, ἡ Ἐκκλησία παρακαλεῖ: «τῆς μετανοίας ἀνοιξόν μοι πύλας, Ζωοδότα»⁴. Νὰ ἀνοίξῃ ὁ Ζωοδότης Κύριος τὰς πύλας τῆς μετανοίας εἰς ὅλα τὰ μέλη τοῦ Σώματός Του. Ἡ μετάνοια θεωρεῖται ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς «ἐν Χριστῷ» ζωῆς «καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα μέσα στὴν ὁποία βιώνεται μιὰ ἀληθινὰ χριστιανικὴ ζωὴ»⁵.

Ἀνάγκη μετανοίας δὲν ἔχουν μόνον ὅσοι ἔχουν βαρεῖα ἁμαρτήματα καὶ ὅσοι ἔχουν διακόψει τὴν σχέση τῶν μετὰ τὸν Θεόν. Ἡ μετάνοια εἶναι μόνιμος κατάσταση καὶ συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμενη εἰς τὴν ζωὴν τοῦ κάθε πιστοῦ. Εἶναι χαρακτηριστικὸν πῶς εἰς κάθε εὐχαριστηριακὴν λατρευτικὴν μας σύναξιν ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν Κύριον: «τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσαι»⁶. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐν καθολικῶν αἵτημα ὄλων τῶν πιστῶν.

Τὸ πρῶτον κήρυγμα τοῦ Κυρίου εἶναι κήρυγμα μετανοίας. Προϋποθέσεις μετοχῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ πού εἶναι τὸ Θεανθρώπινον Σῶμα Του, ἡ Ἐκκλησία, εἶναι ἡ μετάνοια. Τὴν παραμονὴν ὁμως μέσα εἰς αὐτὴν «δὲν ἐξασφαλίζει ἡ ἀτομικὴ ἀξιωμαθία, ἡ ἀντικειμενικῶς ἀνεγνωρισμένη «ἀρετὴ», ἀλλὰ ἡ μετάνοια, ἡ καινούργια στάσις τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς ἀναθέσεως ὁλοκλήρου τῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ —τῆς ἀποτυχημένης καὶ ἁμαρτωλῆς ζωῆς του— εἰς τὸν Χριστὸν μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν»⁷.

Ἐντύπωσιν ἰσχυρὰν πρέπει νὰ μᾶς προκαλῆ τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες εἰς ὅλα τὰ ἀναγνώσματα, εἰς ὄλους τοὺς ὕμνους, εἰς ὅλας τὰς εὐχὰς ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς μετανοίας. Καὶ οἱ «τέλειοι» καὶ οἱ ἀτελεῖς, καὶ οἱ «εὐσεβεῖς» καὶ οἱ ἀσεβεῖς, καὶ οἱ «ἁμαρτωλοὶ» κατὰ κόσμον καὶ οἱ «ἐνάρετοι», ὅλοι ἔχουν ἀνάγκη μετανοίας. Μάλιστα κάποτε «οἱ πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶ δίκαιοι»⁸, ὅπως ὁ Φαρισαῖος τῆς γνωστῆς παραβολῆς πού ἀνοίγει τὸ Τριῶδιον ἢ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τῆς παραβολῆς τοῦ Ἀσώτου, αὐτοὶ ἀκριβῶς ἔχουν μεγαλυτέραν ἀνάγκη μετανοίας. Καὶ τοῦτο, γιατί αἱ κάποιαι «ἀρεταί» τῶν καὶ αἱ κάποιαι «ἀξιωμαθίαι» τῶν, τοὺς ὀδηγοῦν εἰς πνευματικὴν αὐτάρκειαν καὶ εἰς τὰ «ἐκ δεξιῶν» ἁμαρτήματα (ὑπερηφάνεια, ὑπεροψία, κατάκρισις, φθόνος, μικροψυχία, ὑποκρισία κ.λ.). Ὁ πιστὸς τηρητὴς τοῦ Νόμου καὶ τῶν κάποιων ἠθικῶν κανόνων καὶ παραγγελμάτων κινδυνεύει νὰ ἐπαναπαυθῆ εἰς τὰ κατορθώματά του καὶ νὰ λησμονήσῃ τὴν κοινὴν ἁμαρτωλότητά μας. Τὸ αἰ-

σθημα τῆς ἀνθρωπίνης φθαρτότητος δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸ βιώσῃ, δι' αὐτὸ καὶ δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ πνευματικῶς αὐτάρκης ἄνθρωπος μετὰ τὴν κάποια «εὐσεβείαν» του καὶ τὴν πιστὴν τήρησιν ὁρισμένων ἠθικῶν κανόνων, δὲν βάζει εὐκόλως εἰς τὰ χεῖλη του τὴν ἀδιάλειπτον ἐκείνην εὐχὴν τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Τίε τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν»⁹. Οὔτε βεβαίως τὸν ἐπαναπαύει τὸ τρίτον μέρος τῆς εὐχῆς τοῦ Ἁγίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, πού θὰ λέγεται εἰς ὅλην τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν. «Ναί, Κύριε Βασιλεῦ, δώρησαί μοι τὸ ὄρᾶν τὰ ἐμὰ πταίσματα, καὶ μὴ κατακρίνειν τὸν ἀδελφόν μου»¹⁰.

Μᾶς λέει ὁ Κύριός μας ἕναν συγκλονιστικὸν λόγον: «οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»¹¹.

Οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι «εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοῦ ἦσαν οἱ πιὸ τελευταῖοι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην υπόληψιν καὶ ἐκτίμησιν. Ἦσαν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ οἱ πλέον ἁμαρτωλοὶ. Καὶ ὁμοῦς αὐτοί, μᾶς ἐβεβαίωσεν ὁ Κύριος, ἐγίνοντο ὀδηγοὶ καὶ προελάμβανον πολλοὺς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ὅχι βεβαίως μετὰ τὰς ἐκτρόπους πράξεις τῶν καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτωλὴν ζωὴν τους, ἀλλὰ μετὰ τὴν συναίσθησιν τῆς πνευματικῆς τους ἀνεπαρκείας, μετὰ τὴν συναίσθησιν τῆς ἀποτυχημένης ζωῆς τῶν καὶ μετὰ ἐκείνας τὰς συγκλονιστικὰς ἐπικλήσεις τῶν: «ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ»¹² ἢ «μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου»¹³.

Ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἁμαρτωλότητος, ἡ βαθεῖα μετάνοια, καὶ ἡ παράδοσις τῆς ζωῆς τῶν εἰς τὸν Θεόν ἀπετέλουν τὰ καλλίτερα στοιχεῖα διὰ νὰ προβάλλῃ ὁ Κύριος ὡς ὑποδείγματα ὄλους αὐτοὺς τοὺς κοινωνικῶς ἀποτυχημένους. Καὶ πολλοὶ τέτοιοι ἔλαβον διακριτικὴν θέσιν μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐστάθησαν πρότυπα διὰ πολλοὺς. Ἀπὸ μεταστροφῆς καὶ θαυμαστάς ἀλλαγῆς εἰς μεγάλους ἁμαρτωλοὺς εἶναι γεμᾶται αἱ εὐαγγελικαὶ σελίδες, τὰ συναξάρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἀγιολογία τῆς καὶ ὁ τρόπος ζωῆς ὄλων αὐτῶν ἐσημάτισε τὸ ἦθος καὶ τὸ βίωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας. Τὸ ὀρθόδοξον ἦθος καὶ βίωμα εἶναι ὁ συνεχῆς κλαυθμὸς καὶ τὰ δάκρυα καὶ ἡ ὁμολογία: «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός»¹⁴. Καὶ ὅταν ἀνέρχεται εἰς μέτρα

4. Τροπᾶριον Ὁρθρων Τριωδίου.

5. Ἀλεξ. Σμέμαν, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 11.

6. Αἵτησις Θείας Λειτουργίας.

7. Χρῆστ. Γιγγιναρῆ, Ἐλευθερία τοῦ ἦθους, Ἀθήνα: 1970, σελ. 36.

8. Λουκ. ιη' 9.

9. Ἡ γνωστὴ νοερά προσευχὴ τῶν Μοναχῶν.

10. Εὐχὴ τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου.

11. Ματθ. κα' 31.

12. Λουκ. ιη' 13.

13. Λουκ. κγ' 42.

14. Ψαλμὸς Ν' 5.

αγιότητα και περνά από αποκαλύψεις της δόξης του Θεού και τότε δεν παύει να ένθυμείται, όπως λέγει ο άββάς Ίσαάκ ο Σύρος, ότι είναι: «κοινωνός της γεηράς (χωματένιας) φύσεως»¹⁵. Δι' αυτό και ο κλαυθμός του και τα δάκρυά του συνεχίζονται, και την κάθε άμαρτίαν του αδελφού «έν Χριστώ» την αισθάνεται ως ιδιότητά του. Συμπάσχει και συνωδύνει διά τα άμαρτήματα όλου του κόσμου.

Η συναισθησις και αναγνώρισις της «πεπτωκίας» φύσεώς μας είναι το Α και το Ω της έν Χριστώ ζωής. Λέγει ο άγιος Ίσαάκ ο Σύρος: «ό αισθηθείς τών έαυτού άμαρτιών κρείττων έστι του έγείροντος τούς νεκρούς έν τή έαυτού προσευχή... ό στενάζων μίαν ώραν υπέρ της ψυχής έαυτού κρείττων έστι του ώφελούντος όλον τόν κόσμον έν τή θεωρία έαυτού. Ό άξιωθείς ιδείν έαυτόν, αυτός κρείττων έστι του άξιωθέντος ιδείν τούς Άγγέλους»¹⁶. (Αυτός πού αισθάνεται τα άμαρτήματά του είναι παραπάνω από εκείνον πού ανασταίνει νεκρούς και αυτός πού στενάζει μίαν ώραν διά τόν έαυτόν του, είναι καλλίτερος από εκείνον πού ώφρλει όλον τόν κόσμον' και εκείνος πού άξιώνεται να βλέπη σωστά τόν έαυτόν του υπερβαίνει και εκείνον πού άξιώνεται να βλέπη τούς άγγέλους).

Άρχει εκείνος πού συναισθάνεται και αναγνωρίζει τα άμαρτήματά του, να μη καταληφθή από άπόγνωσιγ. Γράφει ο ιερός Χρυσόστομος: «Ουδέν γάρ ούτως ισχυρόν όλον τώ διαβόλω ως άπόγνωσις' διά τούτο ούχ ούτως αυτόν ευφραίνομεν άμαρτάνοντες ως άπογινώσκοντες»¹⁷. (Δέν ύπάρχει ισχυρότερον όλον διά τόν διάβολον από την άπόγνωσιγ. Δι' αυτό και δέν τόν ευφραίνομεν τόσον, όταν άμαρτάνομεν, αλλά όταν πίπτωμεν εις την άπόγνωσιγ).

Διά τόν λόγον αυτόν συνεχίζει ο ιερός Πατήρ: «άμαρτωλός εί; μη άπογνώς' ού παύομαι συνεχώς ταύτα έπαλείφων ύμās τα φάρμακα'.... "Αν έχης άμαρτήματα μη άπογνώς'... κ αν καθ' ή μέραν άμαρτάνης καθ' ή μέραν μετανόει' όπερ έν ταίς παλαιαίς ποιούμεν οικίας, όταν σαθρωθώσιν, ύπεξαιρούμεθα τα σεσαθρωμένα, και καινά έπισκευάζομεν, και ούδέποτε συνεχούς έπιμελείας έπιλανθανόμεθα. Έπαλαιώθης σήμεραν από της άμαρτίας; ανακάνισον σεαυτόν από της μετανοίας»¹⁸. (Καθημερινώς αν άμαρτάνομεν' καθημερινώς πρέπει να μετανόωμεν. Αυτό πού κάνομεν εις τās παλαιάς οικίας, όταν δηλ. παλαιώσουν, αφαιρούμεν τα σάπια ύλικά και με καινούργια τα άντικαθιστάμεν και ποτέ δέν παύομεν τās έπισκευάς. Αυτό να κάνομεν και διά τās άμαρτίας μας.

Έάν πάλιωσες σήμεραν από τó κακόν, την άμαρτίαν, επανανέωσε τόν έαυτόν σου με την μετάνοιαν). Και ό άγιος Ίωάννης της Κλίμακος όμοίως μās προτρέπει: «"Αν έπιπτες και καθ' ήμέραν δέν πρέπει να φοβηθής, ή να μικροψυχήσης, να φύγης από την καλήν άρχήν της άρετής, την όποίαν ήρχισες, αλλά στήθι εύελπις, και μετανόει άνδρείως με συντριβήν και δάκρυα, και πάντως ό φύλαξ σου Άγγελος θέλει να εύσπλαχνισθή ένεκα της πολλής και μεγάλης ύπομονής και εύλαβείας σου' και άποδεξάμενος την προσευχήν σου θέλει σοι βοηθήσει να έγερθής και να έλευθερωθής εκ του βαθυτάτου λάκκου της άμαρτίας σου. Εύθύς όπου πληρωθής, τρέχε προθύμως εις την μετάνοιαν και έξομολόγησιγ»¹⁹.

Ό άγιος Ίωάννης ο Χρυσόστομος πάλιν μās λέγει: «Αυτός μη καταπέσης εις άπόγνωσιγ, αν μύρια ήμαρτηκώς ής»²⁰. Άκόμη και εις αναρίθμητα άμαρτήματα αν πέσωμεν, δέν πρέπει να άπελιζόμεθα και να άφηνώμεθα εις την άπόγνωσιγ. Και συνεχίζει ο άγιος Πατήρ εις άλλον λόγον του: «Όσάκις αν πέσης εις την άγοράν, τσοσανάκις έγείρη' ούτως δόσάκις αν άμαρτήσης, μετανόησον επί τή άμαρτία' μη σαυτού άπογνώς' αν δεύτερον άμαρτησ, δεύτερον μετανόησον... αν έν έσχάτη πολιᾷ ής (δηλ. και αν σε βαρειά γηραιά είσαι) και άμαρτησ, είσελθε, μετανόησον' ιατρείον γάρ έστι ένταύθα, (δηλ. ό χώρος της Έκκλησίας) ού δικαστήριον, ούκ εύθύνας άμαρτημάτων άπαιτούν, αλλά συγχώρησιγ άμαρτημάτων παρέχον»²¹. Σημασία δέν έχει ή ποσότης και ποιότης της άμαρτίας, αλλά ή μετάνοια. Διότι μās λέγει ο ιερός Πατήρ: «ιατρείον γάρ έστι άναιρετικόν (δηλ. καταστρεπτικόν) της άμαρτίας ή μετάνοια... Διά τούτο ού πόρον άποσειεται (άποθεί), ού μοιχόν άποσοβεί (φυγαδεύει), ού μέθυσον άποστρέφεται, ούκ ειδωλόλατρην ηδελύσσειται, ού λοιδώρον άπελαύνει (άπομακρύνει), ού βλάσφημον άποδιώκει, ούκ άλαζόνα αλλά πάντας μεταποιεί' (δηλ. όλους τούς μεταβάλλει), χωνευτήριον γάρ έστι της άμαρτίας ή μετάνοια»²².

Και ό άββάς Ίσαάκ ο Σύρος μās λέγει: «εί γάρ πάντες άμαρτωλοί έσμεν, και ούδεις ύπέρτερος τών πειρασμών (όλοι είμαστε άμαρτωλοί και κανένας δέν είναι ανώτερος τών πειρασμών) ούδε μία άρα τών άρετών ύψηλοτέρα της μετανοίας' ότι ούδέν τελειωθήναι δύναται τó έργον αυτής πόποτε' προσήκει (άρμόζει) γάρ αυτή πᾶσιν άμαρτωλοίς, και δικαίοις πάντοτε, τοίς βουλομένοις σωτηρίας τυ-

15. Ίσαάκ του Σύρου, Άσκητικά, λόγος ε', «Περί του εκκρίνεσθα: του κόσμου».

16. Αδτόθι, λόγος λδ', «Περί μετανοιών».

17. Ίωάν. Χρυσόστομου, όμιλία α', «Περί μετνοίας».

18. Ίωάν. Χρυσόστομου, όμιλία η' «Περί μετνοίας».

19. Ίωάν. του Σιναιτου, Κλίμαξ, λόγος ε' «Περί μετνοίας», παρ. ια'.

20. Ίωάν. Χρυσόστομου, όμιλία ε' «Περί μετνοίας».

21. Ίωάν. Χρυσόστομου, όμιλία γ', «Περί ελεημοσύνης και εις τās δεκά παρθένους».

22. Ίωάν. Χρυσόστομου, όμιλία ζ' «Περί μετνοίας».

χεῖν... Διὰ τοῦτο ἡ μετάνοια οὔτε καιροῖς, οὔτε πράξεις περιορίζεται ἕως θανάτου»²³.

Ἄλλὰ ἐὰν ἡ «ἀμαρτία εἶναι τὸ τραῦμα καὶ ἡ μετάνοια εἶναι τὸ φάρμακον»²⁴, ὅπως λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὁ Ἰατρός εἶναι ὁ φιλόανθρωπος Τριαδικὸς Θεὸς ποῦ δὲν δίδει ἀπλῶς τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ εἶναι ἀγάπη²⁵.

Ἄλλὰ ἂς δώσωμεν πάλιν τὸν λόγον εἰς τοὺς Πατέρας, ποῦ εἶναι οἱ μοναδικοὶ ὁδηγοὶ μας διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος μᾶς λέγει: «Δὲν εἶναι κανένα πρᾶγμα ἴσον ἢ μείζον (μεγαλύτερον) τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ· διατὶ ἡ φιλοανθρωπία Του καὶ ἡ ἐλεημοσύνη Του οὐτε μέτρῳ μετρεῖται οὔτε ἀριθμῷ ἀριθμεῖται, ἀλλὰ εἶναι ἀμέτρητος καὶ ἀπειρος, διὰ τοῦτο οὐδεμία ἀμαρτία δύναται νὰ τὴν νικήσῃ, μόνον νὰ μετανοήσῃ ὁ ἄνθρωπος»²⁶.

Ὁ θεὸς Χρυσόστομος μᾶς λέγει: Θεοῦ φιλοανθρωπίας μέτρον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ λόγῳ ἐρμηνευθῆναι δύναται αὐτοῦ ἢ ἀγαθότης. Ἡ μὲν γὰρ σὴ κακία (ἡ δικὴ σου κακία) μέτρον ἔχει, τὸ δὲ φάρμακον (δηλ. ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ) μέτρον οὐκ ἔχει ἢ σὴ κακία οἷα ἐὰν ἦ (ὅποια καὶ ἐὰν εἶναι) ἀνθρωπίνη ἐστὶ κακία, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλοανθρωπία ἀφατος (ἀνέκφραστος). Ἐνόησον σπινθῆρα εἰς πέλαγος ἐμπεσόντα, μὴ δύναται στήναι ἢ φανῆναι; (Ἐπόθεσε πῶς μία σπιθα φωτιᾶς πέφτει εἰς τὸ πέλαγος, μήπως μπορεῖ νὰ σταθῇ ἢ νὰ φανῇ;), ὅσον σπινθῆρ πρὸς πέλαγος, τοσοῦτον κακία πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλοανθρωπίαν μᾶλλον δὲ οὐ τοσοῦτον, ἀλλὰ πολλῶν πλέον. Τὸ μὲν γὰρ πέλαγος, κἂν μέγα ἢ μέτρον ἔχει ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλοανθρωπία ἀπειρίοτος²⁷.

Αἱ ἐκτιμήσεις καὶ αἱ κρίσεις μας συνήθως εἶναι λανθασμένα, ἰδιαίτερος ὅταν ἀναφέρονται εἰς παραπτώματα συνανθρώπων μας καὶ μᾶς τὸ ἐξηγεῖ ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «ἄλλως ὀρώσιν ὀφθαλμοὶ ἀνθρώπων (διαφορετικὰ βλέπουν τὰ ἀνθρώπινα μάτια), καὶ ἄλλως ὀρᾷ ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ· Ἄνθρωπος γὰρ εἰς πρόσωπον (δηλ. στὴν ἐπιφάνεια, τὸ φαινόμενον), Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν»²⁸ (δηλ. στὸ πῶ ἐσώτερον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως).

Μὲ τὸν ἐσπερινὸν τῆς συγγνώμης ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μᾶς ἀνοίγει τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν. Ἡ προσφορὰ τῆς αὐτῆς δὲν γίνεται γιὰ λόγους τυπικούς· νὰ τηρηθοῦν μερικαὶ παλαιαὶ συνήθειαι ἢ ἀκόμη νὰ δημιουργηθῇ κάποια ἐναλλαγὴ εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν μας. Ἡ κατανυκτικὴ αὐτὴ περίοδος προσφέρεται ὡς «τρόπος ζωῆς». Πολλὰ εἶναι τὰ μηνύματά τῆς. Κυριαρχικὸν ὅμως μήνυμα εἶναι ἡ μετάνοια. Ἡ περίοδος αὐτὴ κυρίως εἶναι ἓνα εἶδος «λουτροῦ μετανοίας», μία ἐντονωτέρα ἀτμόσφαιρα, γεμάτη εὐκαιρίας διὰ βίωσιν τῆς μετανοίας. Τὰ ἀναγνώσματα, αἱ ἀκολουθίαι, οἱ ὕμνοι, οἱ κανόνες, αἱ μνήμαι τῶν ἁγίων, ὅλα ἐδῶ στοχεύουν. Νὰ μαθητεύσωμεν εἰς τὸ «Σχολεῖον τῆς μετανοίας». Γιατὶ «ἡ βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴ μετοχὴ στὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ μετάνοια». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ μετάνοια χρειάζεται ὄχι μόνον γιὰ νὰ δεχτεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τὴ διατηρήσῃ. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ μετάνοια δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὡς μεμονωμένη πράξη, ἀλλὰ ὡς τρόπος ζωῆς. Ἡ χριστιανικὴ ζωὴ εἶναι ζωὴ μετανοίας, δηλ. ζωὴ συντριβῆς καὶ αὐτοεγκαταλείψεως στὴν ἀγάπην καὶ τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ. Πέρα καὶ πάνω ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, ποῦ καλλιεργοῦν τὴν κοινωνία τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ Θεὸ μέσα στὴν Ἐκκλησία, βρῖσκεται ἡ ἴδια ἡ μετάνοια. Τὸ ἔργο τῆς μετανοίας δὲν τελειώνει ποτέ. Ἔτσι ἡ μετάνοια ἀποτελεῖ γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἔργο ζωῆς, καὶ ἡ ἀσκησὴ τῆς τῆς μόνῃ δυνατότητα γιὰ τὴν διατήρησίν του ὡς τέκνον Θεοῦ»²⁹.

Αὐτὴ ἡ μετάνοια φέρει καὶ τὴν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς μας. Καὶ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικόν, ὅπως ἔχει γραφεῖ ἀπὸ ἓνα σύγχρονον Θεολόγον: «τὸ συγχωρῶ σημαίνει πῶς χωρῶ μαζὶ μὲ τὸν Θεόν, μαζὶ μὲ τοὺς συνανθρώπους μου. Μὲ τὴν συγχώρησιν δὲν παίρνομε μιὰ ἀπλὴ ἄφεση ἀμαρτιῶν — ποῦ εἶναι μιὰ νομικὴ ἀντίληψη τῆς σωτηρίας. Ἀλλὰ μὲ τὴν συγχώρησιν μὲ τὸ Θεὸ ὁ ὠκεανὸς τῆς θείας ἀγαθότητος ἐξαφανίζει τὴν ἀνθρώπινε ἀμαρτίες. Καὶ ἔτσι εἰς τὴν πλήρη τῆς πραγματικότητα ἢ συγχώρησιν γίνεται «κοινωνία Χριστοῦ». Καὶ «κοινωνία τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ»³⁰.

Ἐθε ὁ Κύριος τῶν πολλῶν οἰκτιρῶν καὶ τῆς ἀπειρου εὐσπλαχνίας νὰ μᾶς ἀξιῶνῃ τὸν «ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετάνοιᾳ»³¹ νὰ τὸν διάγωμεν, διὰ νὰ «χωρῶμεν» καὶ ἐμεῖς, νὰ ἔχωμεν δηλ. θέσιν, εἰς τὴν Βασιλείαν Του «σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις»³².

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

23. Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, λόγος νε' «περὶ παθῶν».

24. Ἰωάν. Χρυσόστομος, ἑμιλία η' «περὶ μετανοίας».

25. Α' Ἰωάν. δ' 16.

26. Ἰωάν. τοῦ Σιναιτου, λόγος ε' «περὶ μετανοίας», πρ. κγ'.

27. Ἰωάν. Χρυσόστομος, ἑμιλία η' «περὶ μετανοίας».

28. Ἰωάν. Χρυσόστομος, ἑμιλία ζ' «περὶ μετανοίας καὶ κατανύξεως».

29. Γ. Μαντζαρίδη, Χριστιανικὴ Ἠθικὴ, Θεσσαλονικὴ 1981, σελ. 86 - 87.

30. Π. Νέλλα, Ζῶν θεοῦμενον, Ἀθήνα: 1979, σελ. 222.

31. Αἵτησις τῆς Θείας Λειτουργίας.

32. Ἐφεσ. γ' 18.

Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

(ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ - ΒΙΩΜΑΤΑ - ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ)*

ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ ΜΟΥ

Μετά από την ως άνω γενομένην βραχείαν μελέτην τῶν τριῶν Καθηγητῶν τῆς Τροφῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐρχόμεθα πλέον εἰς τὴν σκιαγράφειν τῆς προσωπικότητος τῶν μεταγενεστέρων Καθηγητῶν, τοὺς ὁποίους, θεῖα χάριτι, ηὐτυχήσαμεν νὰ ἔχωμεν Καθηγητὰς καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλομεν, σὺν τοῖς ἄλλοις, «τὸ εὖ ζῆν».

Ὡς ἀνωτέρω οὕτω καὶ ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ προτιθέμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὴν πολυσχιδῆ καὶ πολυ-

μερῆ αὐτῶν προσωπικότητα ἐν πάσῃ βραχύτητι, ἀποφεύγοντες νὰ παραθέσωμεν λεπτομερῆ βιογραφικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἤδη ἐλέχθη, δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀνεύρη εἰς τὰ ἤδη μνημονευθέντα ἔργα τῶν δύο αὐτῆς Καθηγητῶν Ἀποστόλου Μέξη καὶ Βασιλείου Σταυρίδου. Ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου αὐτῶν θέλει γίνῃ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον βάσει τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ἐμπειρίας. Ἔτι δὲ πρὸς ἀποφυγὴν πάσης τυχόν παρεξηγήσεως καὶ διὰ λόγους καθαρῶς μεθοδολογικοὺς παραθέτομεν τὰ ὄνόματα αὐτῶν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν δι' ὀρισμοῦ αὐτῶν εἰς τὴν Τροφὴν Θεολογικῆς Σχολῆς, παραλείποντες τὸ ὄνομα τοῦ Καθηγητοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως κ. Μαξίμου (Ρεπανέλλη) περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω ἐν τῷ εἰδικῷ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 151 τοῦ ἔτ' ἀριθ. 15 τεύχους.

Ὁ Καθηγητικὸς Σὺλλογὸς τῆς ἐποχῆς μου. Διακρίνοντα: ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ εἰς μὲν τὴν πρώτην γραμμὴν οἱ Βασιλείος Ἀναγνωστόπουλος, Ἰωάννης Παναγιωτίδης, ὁ Σχολάρχης Σεβ. Μητροπολίτης Σταυρουπόλεως Μάξιμος (Ρεπανέλλη), ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων Χρυσόστομος (Κωνσταντινίδης), ὁ Μέγας Οἰκονόμος Γεώργιος Ἀναστασιάδης, Ἀριστέλης Πασαδαῖος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν οἱ Βασιλείος Σταυρίδης, Ἐμμανουὴλ Φωτιάδης καὶ Κωνσταντῖνος Καλλίνικος.

κεφαλαίω περί τῶν Σχολαρχῶν τῆς Σχολῆς. Ἐκ τοῦ πρὸς μελέτην καταλόγου τούτου τῶν Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς ἐλλείπουσιν ὡσαύτως τὰ ὀνόματα τῶν μεναγενοστέρας εἰς τὴν Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης διορισθέντων Καθηγητῶν Ἰακώβου Τενεδιοῦ, Ἀθανασίου Παπαῦ (νῦν Ἐπισκόπου Ἐλενοπόλεως) καὶ Κωνσταντίνου Χαρισιάδου (νῦν Μητροπολίτου Δέρκων), οἱ ὅποιοι δὲν ὑπῆρξαν καθηγηταὶ ἡμῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς προσωπικότητός των ὑφ' ἡμῶν δὲν εἶναι καὶ τόσον εὐκολός.

Οὗτοι προσετέθησαν, ὑπὸ τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας, εἰς τὴν ἄλυσιν τῶν ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς καὶ συνεπλήρωσαν μὲν καὶ ὠλοκλήρωσαν τὸ Καθηγητικὸν Σῶμα αὐτῆς, δὲν ὠλοκλήρωσαν δ' ὅμως τὴν καθηγητικὴν των σταδιοδρομίαν διότι ἡ παλαιάφαιτος Τροφὸς Σχολῆ ἐν τῷ μεταξὺ ἔπαυσε λειτουργοῦσα.

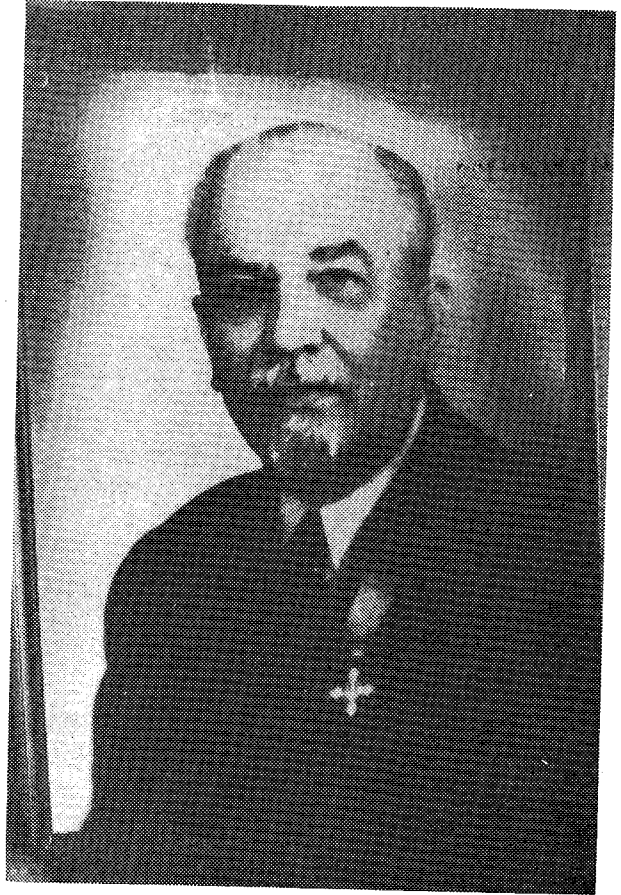
Ἦκολούθηθηκε δι' αὐτοὺς ἡ πάντοτε τηρουμένη παράδοσις τῆς Σχολῆς διὰ τῶν ἐν Ἑσπερίᾳ συμπληρωθεισῶν σπουδῶν εἰδικεῦσώς των κατὰ κλάδους, ἡ λήψις τῶν σχετικῶν τίτλων σπουδῶν, ἡ δοκιμασία τούτων ὑπὸ τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Καθηγητικοῦ Συλλόγου καὶ ὁ ὑπὸ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας διορισμὸς των μεταξὺ τῶν καθηγητικῶν στελεχῶν τῆς γεραρᾶς Σχολῆς, διαδικασία ἡ ὅποια ἀπεδείχθη ὄντως ἀποδοτικότητι διὰ μέσου τῶν πολλῶν καὶ λαμπρῶν δεκαετηρίδων τῆς ζωῆς τῆς Σχολῆς.

Δυστυχῶς ἡ σταδιοδρομία καὶ τῶν νέων τούτων στελεχῶν τῆς Σχολῆς, ὁμοῦ μετὰ τῆς τῶν πρεσβυτέρων συναδέλφων, ἀνεκόπη πρὸς μεγάλην λύπην, ἀπελπισίαν καὶ ἀβεβαιότητα διὰ τὸ μέλλον τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ἔμεινε, κρίμασιν οἷς οἶδεν μόνον ὁ Κύριος, ἡ ἱερὰ σκυτάλη μετέωρος³²⁰.

1. Ἰωάννης Παναγιωτίδης (1892-1968) Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου.

Εἰς τὸ φυσικὸν καὶ πνευματικὸν περιβάλλον τῆς Χαλκίτιδος Σχολῆς ζήσας καὶ ἐν αὐτῇ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διδάξας (1924-1962) ὁ ζεστός, οἰκεῖος, μειλίχιος, ἐπιβλητικὸς τῇ ὄψει, ἀγαθὸς τῷ φρονήματι, ἀμεμπτος τῷ ἥθει, διακεκριμένος θεολόγος καὶ μέγας διδάσκαλος

320. Ὁσαύτως ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου ἐλλείπει τὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγγέλου Φουντοπούλου, ὅστις, συμφώνως πρὸς τὸ πιττάκιον τοῦ Πατριάρχου Βενιαμίν, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ ἐντεῦθεν «Καθηγητῆς καὶ ἱατρὸς τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς». Οὗτος ἀπὸ τοῦ 1951 μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου του ἐδίδασκε τὸ μάθημα τῆς ὑγιεινῆς (μετὰ στοιχείων ψυχιατρικῆς) εἰς τὴν πρώτην τάξιν τοῦ θεολογικοῦ τμήματος, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1923-1950 ἐδίδασκε τὸ μάθημα τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ ὑγιεινῆς ἐν τῷ γυμνασιακῷ τμήματι αὐτῆς.

Ἰωάννης Παναγιωτίδης.

καὶ τέλειος ἐπιστήμων καθηγητῆς Ἰωάννης Παναγιωτίδης, ἐνεπνεύσθη τοὺς «Ἄ ν τ ι λ ἄ λ ο υ ς» του, ἐφωδιάσθη μὲ ἀναγκαῖα ἐπιχειρήματα διὰ τὴν γράψην τὸ «Γ ι α τ ῖ π ι σ τ ε ὕ ω», διὰ τοῦ ὁποίου κατέστη κατ' ἐξοχὴν ὁμολογητῆς καὶ ἀπολογητῆς τῆς αὐθεντικῆς φωνῆς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ἁρμονικῆς διὰ τῶν Πατέρων συζεύξεως αὐτῆς μετὰ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ γίνη «Ν ο σ τ α λ γ ὸ ς τ ῆ ς α ἰ ω ν ι ὀ τ η τ ο ς» καὶ βαθύς μελετητῆς τῆς μεταβάσεως «Ἐ κ τ ῶ ν ἄ ο ρ ἄ τ ω ν εἰ ς τ ἄ ὀ ρ α τ ἄ»³²¹, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου μὲ τὸ ἔτοιμον καὶ ἱλαρὸν μεταδοτικὸν τῆς ἀγαθῆς του προαιρέσεως, μὲ τὸν μετρημένον, νηφάλιον, λιτόν, τίμιον, ὀξύ καὶ ἀντικειμενικὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας του, μὲ τὸ πρὸς πάντας εὐέντευκτον καὶ χαροποιόν, μὲ τὴν χριστομίμητον πραότητα καὶ γαλήνην τοῦ προσώπου του καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν του ἐνθουσιασμόν, μὲ τὴν ἀμφιλαφῆ πολυεδρικήν γνώσιν τοῦ πνεύματός του, μὲ τὴν ἐκλεκτὴν συγγραφικὴν του παραγωγὴν, ὡς ἐπίσης μὲ τὴν παραδειγματικὴν του πίστιν, εὐλάβειαν καὶ ταπεινοφροσύνην, γενικώτερον δὲ μὲ τὴν ἐξαιρε-

321. Αἱ ἐνὸς τῶν εἰσαγωγικῶν λέξεις δηλοῦσι τοὺς τίτλους τῶν ἔργων τοῦ Ἰ. Παναγιωτίδου.

τον ἠθικὴν του ρώμην ἐδημιούργησε τὰ ζωντανὰ συγγράμματά του, τοὺς μαθητάς του, τοὺς ὁποίους διὰ τῆς ἀτομικῆς του βιοτῆς καὶ πολιτείας ἐδίδαξε, σὺν τοῖς ἄλλοις, νὰ ἀποφεύγωμεν ἐπιμελῶς («τὸ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν ἐκ τοῦ πᾶσι πάντα γίνεσθαι καὶ χαρίζεσθαι»). Μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὴν διακονίαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ὑπὸ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, οἵτινες συνδυάζοντες τὴν κοινωνικὴν δεοντολογίαν μὲ τὴν θεολογικὴν χριστιανικὴν συνείδησιν ἀπρὸς τὸ κοινωφελὲς ἅπαντα πράττειν χρῆν³²², ἐμόρφωσεν ὀλόκληρον λεγεῶνα Ἀρχιερέων, Ἱερέων καὶ Λαϊκῶν Θεολόγων, διὰ πολλὰ δὲ ἔτη ἐπότισε μὲ τὰ γεμᾶτα ἀπὸ αὐτογνωσίαν, πείραν τῆς τραγικότητος τῆς ζωῆς καὶ αἰσιοδοξίαν ἀπ' ἀμβωνος ἠθικοηρησκευτικά καὶ κοινωνικὰ φλογερά καὶ εἰς γλῶσσαν ρέουσαν γεγραμμένα κηρύγματα τῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας τῆς φιλακολούθου Ρωμηοσύνης, ἐνῶ συγχρόνως ἐνέπνευσε καὶ ἐξακολουθεῖ εἰσέτι νὰ ἐμπνέη δι' αὐτῶν τοὺς ἱεροκήρυκας ὀλοκλήρου τῆς ἑλληνοφώνου Ὁρθοδοξίας.

Τόσον αἱ ἐπιστημονικαὶ μελέται του, ὅσον καὶ τὰ κηρύγματα καὶ τὰ διάφορα ἐποικοδομητικὰ ἔργα του εἶναι ἀπαύγασμα πολυτίμου θεολογικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας, βαθείας ἐπιστημονικῆς καλλιτεργείας, ὀξείας κοινωνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς παρατηρητικότητος καὶ πείρας. Τὸ ὕφος του εἶναι ἤρεμον, ἀπλοῦν, καθαρῶς ἐκκλησιαστικόν, εὐγενὲς καὶ ἀριστοκρατικὸν προσερχόμενον ἐκ τῆς ἀριστοκρατικῆς φυσιογνωμίας του, ὡς καὶ ἐκ τῆς εὐγενείας καὶ λεπτότητος εἰς τοὺς τρόπους καὶ λόγους του, εἰς τὴν παράστασιν καὶ συμπεριφορὰν του.

Ὅπως ἰδιαιτέρως πρέπει ἐνταῦθα νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας μὲ τὸ ὅποιον ὁ Διδάσκαλος Ἱ. Παναγιωτίδης ὑπῆρέτησε πιστῶς καὶ ἄχρι θανάτου Ἐκκλησίαν, Σχολὴν καὶ Γένος. Παρομιώδης παραμένει ἡ ἀκαμπτος προσήλωσίς του εἰς τὴν ἀρετὴν, τὸ δίκαιον καὶ τὸ καθήκον, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ ἐνσάρκωσις. Κατὰ τὴν διάρκειαν δισέκτων χρόνων διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὴν Σχολὴν, τὴν Ὁμογένειαν καὶ δι' ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα ὁ αἰδίδιμος γίγας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τοῦ ἀλτροῦτισμοῦ διδάσκαλος Ἱ. Παναγιωτίδης μόνος του σχεδὸν ἐβάσταζε τὸ βαρὺ φορτίον τῆς Σχολαρχίας — τρεῖς φορές διετέλεσε Σχολαρχεῦον — καὶ τὸ διδακτικὸν ἔργον τῆς Σχολῆς διδασκῶν εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ἔτη ἀπὸ πρῶτας ἕως ἐσπέρας ἄνευ ἐνδιαμέσων ἐλευθέρων ὥρῶν καὶ καταρτίζων ἰδίως σημειώσεις διὰ κάθε ἔτος καὶ δι' ἕκαστον ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενον μάθημα, ἧτοι ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, πατρολογίαν, εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Π. Διαθήκην, ὁμιλητικὴν, ἠθικὴν καὶ κανονικὸν δίκαιον. Ὅντως «ἤρκεσε γὰρ εἰς ἀντὶ πάντων τοῖς σπουδαιότεροις εἰς παιδευσιν»³²³.

322. Πρβλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, 8 (PG 50, 545).

323. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ, Ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον, 66 (BEP, 60, 171, 11-12).

Ἡ διδασκαλία του ἦτο πραγματικὸν πνευματικὸν συμπόσιον, ἐμφύχωσις ἀπὸ τὸ πνευματικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν κάλλος τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων βαθυστοχάστων καὶ λογίων προσωπικότητων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντίου, ἀπόλαυσις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς, τὰ ὁποῖα συνήρπαζε μὲ τὴν σεβασμίαν, ἐπιβλητικὴν, ἤρεμον, εὐγενῆ, προφητικὴν καὶ γαλήνιον μορφήν καὶ τὸ ἰδιαιτερόν παράστημά του, μὲ τὴν πνευματικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν σοβαρότητά του, μὲ τὴν δροσερὰν καὶ κρυσταλλίνην διαύγειαν τοῦ πνεύματος του, μὲ τὴν ρέουσαν γλῶσσαν, γλαφυρότητα καὶ παραστατικότητά, μὲ τὴν ἀναλυτικὴν καὶ κριτικὴν σκέψιν του, μὲ τὴν τελείαν γνώσιν τῆς Πατερικῆς θεολογίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, μὲ τὸ συναίσθημα τῆς χριστιανικῆς κατανύξεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος, μὲ τὴν βαθεῖαν πίστιν καὶ τὴν ὑποδειγματικὴν του ταπεινοφροσύνην, ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως μὲ τὴν ἀμέριστον καὶ ἀδημαγώγητον ἀγάπην, φροντίδα καὶ σεβασμὸν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία τὸν ἐτίμησε τόσον πολὺ ὅσον οὐδένα ἄλλον ἐκ τῶν Καθηγητῶν τῆς φιλότατης τροφῆς Θεολογικῆς Σχολῆς³²⁴, διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ γοήτρου ὡς καὶ διὰ τὴν εὐρρυθμὸν αὐτῆς λειτουργίαν προσέφερεν ὅτι πολυτιμώτερον εἶχεν, τ. ἔ. τὴν ζωὴν του. Ὁ Σχολάρχης καὶ καθηγητὴς Ἰωάννης Παναγιωτίδης παραμένει εἰς τὴν συνείδησιν τῶν πολυπληθῶν μαθητῶν του, εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς καὶ θεολογικούς κύκλους καὶ γενικώτερον εἰς τὴν συνείδησιν τῆς πίστεως εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μάζης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ — σημειώτερον ὅτι οὗτος πρῶτος ἐξελαίκευσε τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν — ὡς φαεινὸν παράδειγμα θυσίας, εὐγενείας, ἀκαδημαϊκοῦ ἠθους, ἀνεκτιμητῆ προσφορᾶς καὶ ἄκρας ἀφοσιώσεως εἰς τὰς ὑψηλὰς τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας παραδόσεις, τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν οὐ μόνον αὐθεντικὸς ἐρμηνευτὴς ἀλλὰ συγχρόνως καὶ αὐστηρὸς τηρητὴς, διὸ καὶ ὡς δεσπύζουσα σεβασμία καὶ ὑποδειγματικὴ προσωπικότης ἐπεβλήθη ἐν τε τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχ-

324. Τὸ ἔτος 1942 ἐτιμήθη οὗτος ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Βενιαμὶν διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ ὀφφικίου τοῦ Ἀρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου, ὀλίγα δὲ ἔτη πρὸ τῆς ἀποχωρήσεώς του ἐκ τῆς Ἐδρας (1962) ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Σχολή, τὰς ὁποίας οὗτος διηκόνησεν ἐπὶ 38 συναπτά ἔτη μετὰ μεγάλης αὐτοθυσίας καὶ κατὰ τρόπον ὄντως ὑποδειγματικόν, μετὰ μεγάλης λαμπρότητος καὶ ἐπισημότητος ἐφάρτασαν τὸ ἱωβηλαῖον τῆς τριακονταετηρίδος αὐτοῦ (1924-1954) δι' εἰδικῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἀκαδημαϊκῶν ἐκδηλώσεων ἐν τῇ Σχολῇ. Ἀργότερον, ὅτε ὁ αἰδίδιμος σοφὸς Καθηγητὴς ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις ἐτιμήθη πρῶτον μὲν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως διὰ τοῦ παρασῆμου τοῦ ταξιάρχου τοῦ Φοίνικος, εἶτα δὲ ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης δι' ἀνακηρύξεώς του εἰς ἐπίτιμον διδάκτορα τῆς Θεολογίας (29.4.1966). Πλείονα βιογραφικὰ στοιχεῖα περὶ τῆς μεγάλης καὶ πολυσχιδοῦς ταύτης προσωπικότητος τῆς Βασιλευσῆς καὶ τοῦ θεολογικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ἐν γένει αὐτῆς κόσμου, ὡς καὶ πλήρη κατάλογον τῶν ἔργων ἰδὲ Β. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, μν. ἔργ., σσ. 61-65.

χείω και γενικώτερον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ και Θεολογίᾳ, ὡς και ἐν τῇ ὀρθοδοξούσῃ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ. Ἄπαντες ἡμεῖς οἱ εὐτυχήσαντες νὰ τὸν ἀκούσωμεν και νὰ ἐμπνευσθῶμεν τόσον ἀπὸ τὴν καρποφόρον διδασκαλίαν του ὅσον και ἀπὸ τὴν ὑποδειγματικὴν βιοτὴν και πολιτείαν του μαθηταὶ του θὰ σεμνυνώμεθα διὰ τὸν ἀκάματον και ἐνάρετον διδάσκαλον Ἰωάννην Παναγιωτίδην, τοῦ ὁποῦλου κύριον μέλημα, κατὰ τὴν μακρὰν ἐν τῇ Σχολῇ καθηγησίαν του, ἦτο ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ προαγάγῃ τὰ θεολογικὰ γράμματα και ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐνισχύῃ τὴν ἐμμονὴν τῶν μαθητῶν του εἰς τὰ πάτρια. Μετ' ἰδιαζούσης εὐγνωμοσύνης, χαρᾶς και ὑπερηφανίας θὰ ἀναφερώμεθα εἰς τὴν ἄληστον μνήμην του και εἰς τοὺς καρποφόρους και πολυετεῖς ἀγῶνας και μόχθους του ὑπὲρ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς Τροφῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τῆς Ρωμηοσύνης, τῆς Πόλεως και ὀλοκλήρου τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους και Ἔθνους.

2. Γεώργιος Ἀναστασιάδης (1910-1977) Μέγας Οἰκονόμος.

Εἰς τὰς μητρικὰς ἀγκάλας τῆς παλαιφάτου ταύτης Σχολῆς τῆς Προποντίδος ἠνδρώθη και ἀνεδείχθη ὁ πανταχοῦ και πάντοτε ἐμφανιζόμενος γαλήνιος και προσηνής, γλυκὺς και ἀπλοῦς εἰς τοὺς τρόπους, σοβαρὸς και τίμιος, στοργικὸς και ἐγκάρδιος, συνετὸς και ἤρεμος, παραστατικὸς εἰς τὰς παραδόσεις του και πλήρης ἐνδιαφέροντος δι' ὅλα τὰ πνευματικὰ, ἐκκλησιαστικὰ, λειτουργικὰ και κανονικὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας ἀειμνηστος Γεώργιος Ἀναστασιάδης, Μέγας Οἰκονόμος και Καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, τῆς Ποιμαντικῆς, τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τῆς Θεολογίας και τῆς Λειτουργικῆς. Οὗτος και ὡς Σχολαρχεὺν και ὡς Διδάσκαλος ἦτο δύο φορές πατήρ, ἦτοι μία διὰ τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα και μία δι' ὅλους ἀνεξαιρέτως ἡμᾶς τοὺς μαθητὰς τῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία ἔθελε και συνήρασε τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν και διὰ στόματος τοῦ ὡς ἄνω μνημονευθέντος καθηγητοῦ αὐτῆς ἐδίδασκεν ἡμᾶς, ὅτι δὲν νοσεῖ ὁ θεσμὸς τῆς Ἐκκλησίας και γενικώτερον οἱ θεσμοὶ ἀλλὰ οἱ διαφοροὶ φορεῖς τῶν ιδεῶν τῶν θεσμῶν.

Εἰς τὸ πρόσωπον, τὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴν και τὴν καρδίαν τοῦ αἰοδίμου πατρὸς Γεωργίου Ἀναστασιάδης ἠσθάνθημεν και ἐβίωσαμεν κατὰ τρόπον πολὺ ἔντονον ἅπαντες ἀνεξαιρέτως ἡμεῖς οἱ μαθηταὶ του τὸ ὕψος και τὸ βάθος και γενικώτερον ὅλον τὸ μεγαλεῖον τῆς βιβλικῆς ἰωαννείου ἐκφράσεως «παιδί μου», «παιδιά μου». Ἡ πρῶτος και βιβλικὴ μορφή του, ὁ σοφὸς του λόγος, οἱ ἐνθουσιασμοὶ και αἱ παραινέσεις, οἱ ἔπαινοι και αἱ σπάνια, ἀλλὰ πάντοτε ἄνευ ὀργῆς και θυμοῦ, ἐπιπλήξεις του δὲν ἦσαν τίποτε ἄλλο εἰ μὴ καθαρὰ ἀποστάγματα τῆς ὄντως μεγάλης και ἀνυποκρίτου πρὸς ὅλους ἡμᾶς πατρικῆς του ἀγάπης και θαλπωρῆς. Ὁ πατήρ Γεώργιος Ἀναστασιάδης εἶχε τὸν ἰδικὸν του τρόπον και τὴν ἰδικὴν του μέθοδον διὰ

Γεώργιος Ἀναστασιάδης, Μέγας Οἰκονόμος.

νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς ἡμᾶς τὴν γνώμην του και διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰς ἀπλάστους τότε παιδικὰς ψυχὰς μας τὸν μέγαν ἔρωτα πρὸς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, τὴν κλεινὴν Τροφὴν Θεολογικὴν Σχολὴν, τὸν ἔρωτα ἐπαναλαμβάνω πρὸς διαρκὴ ἐμμονὴν και προσήλωσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν κανονικὴν τάξιν και τὴν μύησιν εἰς τὰ θεῖα μυστήρια τῆς Θεολογίας.

Ἡ τελεία γνώσις τοῦ Τυπικοῦ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς και ἡ τεραστία και μακροχρόνιος ἐμπειρία και γνώσις τῆς λειτουργικῆς θεωρίας και πράξεως τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀναμφιβόλως συνετέλεσαν ὥστε αἱ ὑπ' αὐτοῦ τελούμεναι ἀκολουθίαι νὰ ἀποτελοῦν ὄντως λειτουργικὰ ὑποδείγματα διὰ κάθε κληρικόν.

Ὁ λόγος του μέσα εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς διδασκαλίας ὅσον και εἰς τὸν ἱερὸν ἄμβωνα δὲν ἦτο ἓνας ἀπλοῦς και συνηθισμένος λόγος ἐνὸς σοφοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἦτο και λόγος «προφητικὸς», λόγος τίμιος, εἰλικρινής, διακριτικὸς, κριτικὸς και συνάμα ἐνθουσιώδης, ὀραματικὸς και ἐλπιδοφόρος. Ἦτο λόγος Χριστοῦ, λόγος κοινωνικὸς, παιδαγωγικὸς, σύγχρονος κατὰ πάντα και διὰ πάντα. Ἦτο λόγος πλήρους ἀγάπης, λόγος ἀρμόζων εἰς ἓνα καππαδόκην, λόγος μεμιγμένος ἀπὸ χαρὰν και θλίψιν, ἀπὸ ἀνησυχίαν και ἀγω-

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ*

II. Ο ΘΕΟΣ ΠΡΟΣΩΠΟΝ

Ἡ λειτουργική καὶ θρησκευτική ὑμνογραφία τοποθετεῖ τὸν Θεὸν εἰς τὸ κέντρον τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου. Δὲν ἐπιχειρεῖ μὲ ἐξεζητημένους συλλογισμούς ν' ἀποδείξη τὴν ὑπαρξίν Του. Ἐκινᾷ ἀπὸ μίαν βεβαιότητα. Ὁ Θεὸς ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει. Εἶνα: ζῶν, παρῶν, ἐνεργῶν, σώζων. Ὑπῆρξε πρὸ πάσης κτίσεως καὶ ζεῖ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἐπαναλαμβάνει τὴν θεολογίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς Παντοκράτορας, Δημιουργοῦ, ὡς Βασιλέως καὶ Κυρίου. Ὅσα ἀφηγεῖται ἢ Γένεσις (κεφ. 1) δὲν εἶναι ἀπλῶς ἢ ἐναρξίς, Initium, ἀλλ' ἢ θεμελιώδης ἀρχή, Principium, διὰ τὴν θεολογικὴν ἀξιολόγησιν παντός ὅ,τι θὰ ἐπακολουθήσῃ στὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Θεὸς εὐρίσκεται εἰς συνεχῆ κοινωνίαν μὲ τὸν ἄνθρωπον. Δὲν στέκεται: ἔξω, μακρὰ ἀπὸ τὸ δράμα τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Ἡ ἀγάπη του δὲν τὸν ἀφήνει: νὰ ἐγκαταλείψῃ

τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀν' ἀκόμη αὐτὸς ἐνοχλήται, ἐπαναστατῆ, βλασφημῆ, ἀρνῆται καὶ παρακούῃ.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ ἀπορρέουσι ἐκ τῆς φύσεώς του. Εἶναι: πρόσωπον καὶ ὄχι: ἀπλή, νοερά, οὐρανία δύναμις. Δὲν προσευχόμεθα εἰς ὑπερκοσμίους ἐξουσίας καὶ ἀκαθόριστον ὑπερφυσικὸν κόσμον, ἀλλὰ εἰς Θεὸν - πρόσωπον. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι πρόσωπον, διὰ τοῦτο καὶ ἐνδιαφέρεται, ἀγαπᾷ, καὶ ἐπομένως ἀγαπάται. Ὁ προσευχόμενος δὲν ἔμπορεῖ ν' ἀγαπήσῃ μίαν ἀπλήν ὑπερφυσικὴν, ἀόριστον, ἀσώματον δύναμιν. Δὲν ἔμπορεῖ τότε οὔτε νὰ προσευχηθῆ. Μόνον ἓνα πρόσωπον μὲ καταλαβαίνει, μὲ νοιώθει, μὲ ἀκούει, μὲ προσέχει, σπεύδει ἐπομένως νὰ μὲ βοηθήσῃ καὶ νὰ εἰσακούσῃ τὴν δέησίν μου. Ἔχει λοιπὸν μεγάλην σημασίαν ἢ ἐκ τῶν προτέρων βαρύτες τῆς παραδοχῆς τοῦ Θεοῦ ὡς προσώπου εἰς τὴν Ὑμνογραφίαν. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μὴ πλατωνική ἰδέα. Εἶναι: ζῶν, εἰς ζῶσαν ἐπικοινωνίαν ἐρχόμενος. Συνεχῶς ἐργάζεται, τὰ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν καὶ προνοεῖ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου στὴν παγκόσμιον ἱστορίαν τόσοσιν εἰς τὴν παλαιάν ὅσον καὶ εἰς τὴν νέαν οἰκονομίαν.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 153 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 τεύχους.

νίαν διὰ τὸ μέλλον τῆς ἐνορίας καὶ τῶν ἐνοριτῶν του, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ὁμογενείας, τὰ ἀνήκουστα δεινὰ τῆς ὁποίας ἔζησεν ὁ ἴδιος εἰς τὸ Ἰκόνιον μέσα εἰς τοὺς καπνοὺς, τὰς σφαγὰς, βιασμούς, δηλώσεις, μέσα λέγω εἰς τὴν ἀνευ προηγουμένου φρίκην καὶ δίνην τῶν ἐπαλλήλων γεγονότων τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἢ ὁποία ἐγένετο πρόξενος θανάτου τῶν σεβαστῶν του γονέων. Τοιαῦτα γεγονότα, ὅπως εἶναι ἢ Μικρασιατικὴ καταστροφή, ἢ εἰσοδός του εἰς τὸ Ὁρφανοτροφεῖον τῆς Πριγκίπου, ὁ στενὸς σύνδεσμός του μὲ τὸν τότε Διευθυντὴν τοῦ Ὁρφανοτροφείου καὶ εἶτα σπουδαῖον, κατηζωμένον καὶ λαμπρὸν κατὰ πάντα Σχολάρχην τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀρχιμ. Ἰωακείμ Πελεκᾶνον, ἢ φοίτησίς του ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης καὶ εἶτα ἐν Βελιγραδίᾳ ἀναμφιβόλως συνετέλεσαν εἰς τὴν σφυρηλάτησιν τοῦ ἐναρέτου χαρακτῆρός του, ὁ ὁποῖος τὸν διέκρινε μέχρι τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπισυμβάντος θανάτου (1977), ὅτε οἱ μαθηταὶ του, παισιοῦντες τὸ τίμιον καὶ σεβαστὸν φέρετρον, ἐξεδήλωσαν τὸν μεγάλον θαυμασμόν, τὴν ἀπεριόριστον ἐκτίμησιν καὶ τὴν αἰώνιαν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ πρόσωπόν του, πρὸς τὴν γλυκεῖαν του μορφήν καὶ πρὸς τὴν μεγάλην του προσωπικότητα, ἢ ὁποία ἀθορύβως ἐπετέλεσε τὸ καθήκον τῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν Τροφὸν Σχολῆν καὶ τὸ Γένος ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων τοῦ ὁποίου ἐπεσεν ἡρωικῶς μαχόμενος³²⁵.

Οὗτος παρέμεινε καὶ θὰ ἐξακολουθῆ καὶ μετὰ θάνατον νὰ παραμένῃ ζωντανὸς εἰς τὰς ψυχάς, τὰς καρδίας καὶ τὰς συνειδήσεις τῶν συνεργατῶν καὶ συναδέλφων του τόσοσιν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης ὅσον καὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ τῆς Κων/λεως, εἰς τὰς καρδίας καὶ τὴν μνήμην, ἐπαναλαμβάνων, πάντων τῶν μαθητῶν του καὶ πάσης τῆς Ὁμογενείας ὡς ὁ ἀπλοῦς, σοβαρὸς, συνετός, ἀγαπητός, ξένος μικροτήτων, αὐστηρὸς τηρητῆς τοῦ καθήκοντος, γλυκύτατος τὴν ἐμφάνισιν, ξένος πάσης ἐπιδείξεως καὶ σεβαστὸς λευίτης καὶ διδάσκαλος τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τῆς ἔδρας, ὁ ὁποῖος ζῶν καὶ μετὰ θάνατον ἠγαπήθη πολὺ διότι ἐγνώριζε νὰ ἀγαπᾷ, ἀλλὰ νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ πολὺ τοὺς συναδέλφους του, τοὺς μαθητάς του, τοὺς ἐνοριτάς του, τὸν ρωμῆδ τῆς Πόλεως³²⁶.

ἐσκιαγράφησε τὴν βαθέως ἐρριζωμένην εἰς τὰς ψυχὰς μας προσωπικότητα τοῦ ἀποβιώσαντος διδασκάλου ἡμῶν. Ἰδὲ τὸ κείμενον ἐν Abba Salama, IX, 1978, σσ. 410-414.

326. Πλείονας πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς, δράσεως καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἰδὲ Β. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ, μνημ. ἔργ., σσ. 68-70.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Μητροπολίτης Περιστερίου

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ (ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ) ΖΑΦΕΙΡΗΣ

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

325. Κατὰ τὴν κηδεῖαν του ἐκ μέρους τῆς Ἐστίας Θεολόγων Χάλκης Κύκλου Ἑλλάδος ὁμιλήσεν ὁ ὁμογάλακτος Καθηγητῆς καὶ νῦν Λυκείαρχος Παν. Φούγιας, ὅστις λεπτομερῶς

Ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ ἔλεός του διακρίνονται παραλλήλως τόσο εἰς τὸν Ὡσηέ II ὅσον καὶ εἰς Ρωμ. II.

Ἐπομένως ἁμαρτία εἶναι παρακοή πρὸς τὸν ζῶντα προσωπικὸν Θεόν, προσωπικὴ ἀντίθεσις καὶ συστηματικὴ ἀντίδρασις πρὸς τὸ θεῖον θέλημα. Κάθε κακὸ μᾶς χωρίζει, μᾶς ἀποξενώνει ἀπὸ τὸν Ἄγιον καὶ Κύριον. Διότι ὑφίσταται μία σχέση μεταξύ Δημιουργοῦ καὶ δημιουργήματος. Ἐὰν εἶναι ἀπρόσιτος εἰς τὴν οὐσίαν του, εἶναι ἴσως προσίτος εἰς τὰς ἐνεργείας του. Ἀποκαλύπτεται, φανερώνεται διὰ τὰ ἐκδηλώσει τὸ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου ἐνδιαφέρον του. Ὁ κόσμος, δημιουργήμα τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὁ κόσμος, τὸ κόσμημα τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ὑφίστανται δύο αἰῶνες ἀντιμαχόμενοι δυνάμεις, τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, οὔτε δύο αὐτόνομοι ἐχθρικοὶ κόσμοι, ἡ σὰρξ καὶ τὸ πνεῦμα. Τὰ πάντα εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του. Ἄλλ' αἱ μέθοδοι τῶν ἐπεμβάσεων καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνουν τὴν ἀντίληψίν μας. Παράμεινον θαθὺ μυστήριον, ἀνεξιχνίαστον. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ κεκρυμμένον ἐν τῷ Χριστῷ, Deus absconditus, ἀποκαλύπτεται, γίνεται: Deus revelatus, κατὰ χιλίους τρόπους, ἀναλόγως προσωπικῶν συνθηκῶν καὶ γενικωτέρων καταστάσεων.

Ἡ ἰδιότης τοῦ Θεοῦ ὡς προσώπου γεννᾶ συνέπειες ὅσες χαρακτηρίζουν ἀνθρωπολογικῶς ἓνα πρόσωπον. Προσευχόμενος ὁ πιστὸς ἔχει τὴν συναίσθησιν ὅτι εὐρίσκεται ἐνώπιον συγκεκριμένου μὲ πραγματικὴν ὑπόστασιν προσώπου, μᾶς προσωπικότητος. Τοῦ ὁμιλεῖς, γνωρίζων πλήρως ὅτι σὲ ἀκούει. Δὲν εἶναι ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος. Σὲ προσέχει, ἐνεργεῖ, ἀπαντᾷ, ἀνταποκρίνεται. Ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος τρόπος σχέσεων ἐνώπιον τοιαύτης σεβασμίας προσωπικότητος ἀπὸ μέρους τοῦ πεπερασμένου κτίσματος εἶναι ὁ διάλογος, ἡ λατρεία, ἡ προσευχή, ἡ δοξολογία. Καὶ μία τοιαύτη στάσις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ συνεχισθῇ ἐὰν ὁ συζητῶν θὰ ἦτο ἀπρόσωπον στοιχεῖον. Σεβασμὸς ἐκφράζεται μόνον εἰς πρόσωπα, ζῶντα καὶ ὑπάρχοντα, ποτὲ ἴσως εἰς ἀντικείμενα καὶ ὄντα φανταστικά.

Χωρὶς ἓνα προσωπικὸν Θεόν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιζητήσῃ ἢ ὅπως διεμορφώθῃ χριστιανικὴ λατρεία, ἢ πίστις. Καὶ ἐπειδὴ ἀναφερόμεθα εἰς ζῶντα Θεόν, δι' αὐτὸ καὶ ἡ πίστις μας ἐκφράζεται: εἰς προσδοκίαν, ἐμπιστοσύνην, εἰς προσευχήν καὶ κοινωνίαν. Δι' αὐτὸ ἡ Γραφή συχνὰ ὁμιλεῖ περὶ Θεοῦ «ζῶντος», ἀκριδῶς διὰ τὰ βοηθήσει καὶ διευκρινίσει εἰς ποῖον ἀπευθυνόμεθα προσευχόμενοι: καὶ μὲ ποῖον ζήτοῦμε νὰ συνάψουμε τὸν μυστικὸν αὐτὸν διάλογον.

Ἡ ἀγάπη τοῦ ζῶντος αὐτοῦ Θεοῦ, γνωστὴ καὶ στὸν Ἰσραήλ, μᾶς ἀπεκαλύφθη καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν μὲ τὴν θυσίαν τοῦ Ἰησοῦ. Ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀπληροτριωμένους, τοὺς ἐγγύς καὶ τοὺς μακράν. Εἰς τὴν θυσίαν του αὐτὴν εὐρίσκεται τὸ κέντρον τῆς Ἐνσαρκώσεως. Καὶ περὶ αὐτὸ στρέφεται διαρκῶς ἡ Ἱερογραφία. Τὰ Σταυρώσιμα ἢ Σταυροθεοτοκία ψάλλον τὸν λυτρωτικὸν χαρακτηριστὴρα τοῦ Σταυροῦ μὲ θλον τὸν λυρισμὸν, συνδυάζοντα πένθος καὶ ἀγαλλίασιν. Ἐδῶ ἡ ἀγάπη φθάνει εἰς

τὸ ἀποκορύφωμα. Εἶναι ἀσύλληπτος καὶ συγχρόνως αἰσθητή. Ἀγάπη χωρὶς ὄρα. Ἄφ' ἑαυτῆς προσφερμένη, μεταδομένη διὰ τὰ μοιρασθῆ, διὰ τὰ μεταδληθῆ εἰς μετοχήν, συμμετοχήν. Ἄδυσσος εὐπλαγγχίας καὶ φιλανθρωπίας. Ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῇ ἀνθρωπίνως ἢ ἐθειλουσία αὐτὴ προσφορά του. Μόνον Θεὸς ἔμπορεῖ νὰ τὸ πράξῃ. Ἡ ἀγάπη του εἶναι opus Dei proprium, ἀρμόζουσα εἰς τὸν Θεόν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον. Ἰσταται πέραν καὶ ὑπεράνω κάθε προσδοκίας, λογικοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ νομικῶν ἀπατήσεων, contra legem et contra rationem.

Ἐφεξῆς μεταξύ τῶν δύο προσώπων ἀναπτύσσεται μία ἀγάπη εἰς τέτοιον βαθμὸν ὥστε νὰ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς Πατέρας «ἐκστατικὸς θεῖος ἔρω» ἢ «μέθη». Εἶναι δὲ τόσο ἰσχυρὰ ὥστε, κατὰ Γρηγόριον τὸν Νύσσης, νὰ μᾶς ἀποσπᾷ ἀπὸ τὰ γήινα στὰ ἀνώτερα, σὲ θεϊκὴς χάρες «πᾶν περὶ αὐτὴν νοούμενον ἀγαθὸν εἰς ἀπειρόν τε καὶ ἀόριστον πρόσειν» (Ὁμιλία 5 εἰς Ἄσμα Ἀσμάτων, PG 44,873). Δὲν εἶναι μέθη ποῦ καταστρέφει, ἀλλὰ «γῆφουσα μέθη» ἱκανώσασα τὸν ἀνθρώπον ὥστε «στήσας τοὺς λογισμοὺς ἀπὸ τῶν προσκαίρων πρὸς τὸ αἶδιον». Δὲν εἶναι ἀφηρημένος ρεμβασμὸς ἐπὶ ἰδεῶν καὶ σχημάτων νοητικῶν, ἀλλὰ περὶ συγκινήσεων ἀρρήτων, ἀπεριγράπτων, ποῦ οὔτε γλῶσσα, οὔτε νοῦς ἔμποροῦν νὰ ἐκθέσουν (Ὁμιλία εἰς τὴν Ἀγάληψιν 1, PG 44,692B).

Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ πορεία μας πρὸς συνάντησιν τοῦ Θεοῦ παρουσιάζει ἐκπλήξεις, διότι οὐδέποτε ἐγγίζει τὸ τέλος. Ὁ Θεὸς συνεχῶς παραμένει ὁ «αἰεὶ ζητούμενος», διότι: εἶναι ἀόριστος, δὲν ἔχει ὄρια, ὥστε νὰ ποῦμε ὅτι: εἶναι ἡ ἀφίξις, τὸ τέρμα. Ἀφίξις τῆς πρώτης συναντήσεως μὲ τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἀμέσως διὰ τὴν ἀρχίστην νὰ ἐκκίνησις. Ἡ πρὸς τὰ ἄνω φορὰ ὠθεῖ διὰ τὴν ἀνέυρεσιν ἀκόμη ὑψηλοτέρων. Κανεὶς ἀνερχόμενος δὲν θὰ σταματήσῃ, διότι: ἀμέσως θὰ διαπιστώσῃ ὅτι καλεῖται διὰ περαιτέρω ἀναβάσεις.

«Ἀπειροπλάσιον τοῦ πάντοτε καταλαμβανομένου τὸ ὑπερκαίμενον, καὶ τοῦτο εἰς τὸ διηγετικὸν γίνεται τῷ μετέχοντι... Τὸ μὲν τοι ἀόριστόν τε καὶ ἀπερίληπτον τῆς θεότητος ἐπέκεινα πάσης καταλήψεως διαμένει».

Τὸ ἀσέστον αὐτὸ πάθος σὰν φωτιὰ αὐξάνει: καὶ προχωρεῖ καὶ ἀνεβαίνει περισσότερον,

«πρὸς ἑτέραν ὑπερκαίμενην κατὰ τὸ ἐφεξῆς ψυχὴ ἀνοῦσα πάντοτε διὰ τῶν ἀνωτέρων ὁδεύει πρὸς τὸ ἀόριστον» (Ὁμιλία 8 εἰς Ἄσμα Ἀσμάτων, PG 44,941C).

Ὅσονδήποτε καὶ ἐὰν νομίζουμε ὅτι: Τὸν προσεγγίσουμε, ἀργὰ ἢ γρήγορα ἀντικαταλαμβάνεται ὅτι: εἶναι καὶ παραμένει ἀφθαστος, ἀπρόσιτος, ἀπειρος, ἀπερίληπτος. Ὅπως στὴν φύσιν τῆς κακίας δὲν ὑπάρχει βαθμὸς καὶ τέρμα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἰπῆ: «πέραν τούτου δὲν ὑφίσταται ἄλλο κακόν», κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς τὸ ἀγαθόν. «Ὅπου γὰρ κακία χώραν οὐκ ἔχει, ἀγαθοῦ πέρας ἐστὶν οὐδὲν» (ἐ.ά.).

Γενικώς οι Πατέρες αναλύοντας την πνευματική αυτήν πορεία του ανθρώπου προς συνάντησιν του Θεού, την αντιλαμβάνονται όχι ως στατική, έκτελουμένη εις πλαίσιον χρόνου και τόπου με τὰ ανθρώπινα μέτρα, αλλά συνεχώς εξέλιξι-σσομένην, ανερχομένην. "Όσον περισσότερο έγγίζει τις τόν Θεόν, τόσον κατέχεται από θάμβος και έκστασιν διά τὴν δεχθῆν περισσότερον και συνεχώς περισσότερον και τὴν λάμψιν τῆς ἀγιότητός του. "Ο μόνος "Άγιος έρχεται εις έπαφήν με τὸ δημιουργήμα όχι στην ἀπερίγραπτον και ἀκοινώνητον θείαν οὐσίαν, αλλά στὰς θείας ἐνεργείας. Πρόκειται ἀκόμη περι μίας κλίμακος πού δέν έχει τέλος. Περι ὠκεανού ἀπυθμένου.

Θά ἦτο ἀφ' ετέρου ἀσυμπίδαστον με ἓνα πρόσωπον ὁ ὑπερτονισμός τῆς ἀγάπης του, ἐάν δέν συνεβάδιζε και με τὴν ἀγιότητα. Οἱ προφήται τοῦ Ἰσραὴλ κατ' ἐπανάληψιν ἐτόνωσαν τὰς διαφόρους διαστάσεις τῆς ἀγιότητος τοῦ Γ'αχθέ, με τὴν ἀπαίτησιν γὰ συνακαστρέφεται μεταξὺ τῶν ἀφροσιωμένων ἰδικῶν του, ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ. "Απαιτεῖ ἀγιότητα και ἀπό τούς ἰδικούς του. "Ὡν ὁ Κύριος ἅγιος, ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἁμαρτίαν και ἐπαίνει τὴν ἀρετήν. "Επὶ τῆς δάσεως αὐτῆς ὁ Ἰσραὴλ μετὰ τὴν Αἰχμαλωσίαν ἀναγνωρίζει τὴν λυτρωτικήν ἐπέμδασιν τοῦ Θεοῦ εις τὰ δευνοπαθήματά του:

«... τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψεν. "Ὡδήγησέ με ἐπὶ τρίβους δικαιοσύνης ἐνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. "Εάν γὰρ και πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιάς θανάτου, οὐ φοδθῆσομαι κακά, ὅτι οὐ μετ' ἐμοῦ εἶ. "Ἡ ράβδος σου και ἡ βακτηρία σου, αὐταί με παρεκάλεσαν...» (ψαλ. 22, 3-4).

«... οὐ γνώσεσθε; οὐκ ἀκούσεσθε; οὐκ ἀνηγγέλη ἐξ ἀρχῆς ὑμῖν; οὐκ ἐγνωτε τὰ θεμέλια τῆς γῆς; ὁ κατέχων τὸν γῦρον τῆς γῆς, και οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐτῇ ὡς ἀκρίδες, ὁ στήσας ὡς καμάραν τὸν οὐρανὸν και διατείνας ὡς σκηνὴν κατοικεῖν...» (Ἦσ. 40, 21-22).

«... εἶπεν ὁ ρυσάμενός σε Κύριος σαδαῶθ, ὄνομα αὐτοῦ ἅγιος Ἰσραὴλ...» (Ἦσ. 47,4).

"Ακολουθῶν τὴν συνέπειαν τῆς θείας οικονομίας ὁ Ἰησοῦς ἀποκαλεῖ τὸν Πατέρα του «δικαίον» στέλλων τὸν υἱόν του ἵνα δεῖξη τὸ μέγεθος τῆς θείας ἀγάπης:

«... πάτερ δικαίε, και ὁ κόσμος σε οὐκ ἐγνω, ἐγὼ δέ σε ἐγνω, και οὗτοι ἐγνωσαν ὅτι οὐ με ἀπέστειλας» και ἐγνώρισαν αὐτοῖς τὸ ὄνομα σου και γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με ἐν αὐτοῖς ἦ, καὶ γὼ ἐν αὐτοῖς...» (Ἰω. 17, 25-26).

* * * *

"Ἡ παρουσία ἢ ἀπουσία τοῦ Θεοῦ εις τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου προσδιορίζει τὸ πρόσωπον τῆς εὐτυχίας του, τῆς ἀσφαλείας του, τῆς γαλήνης του. "Ο Δαβὶδ εἶναι παραγμένος ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν Του. "Εξ αἰτίας του τὸν ἀπεμάχρουν ὁ ἴδιος, και θὰ ἐπανεῖλθη ἀλλὰ μόνον ὑπὸ ὄρους. Εἶναι φοδερὴ ἢ καταθλιπτική μονοτονία και ἀγω-

νία ἀπὸ τὴν καθημερινὴν σκέψιν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δυσηρησστημένος και ἀπομακρυσμένος ἀπὸ τὴν ζωὴν μου. Εὐρισκόμενος στὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Σινᾶ ὁ Μωϋσῆς, ἐπόθησε με δλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του, ὅτι ὄλαι αἱ μεγάλαι ψυχαὶ διὰ μέσου τῆς ἱστορίας ἐπεθῆμσαν, δηλαδή γὰ ἀξιοθοῦν γὰ ἴδου τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, «ὄφομα: τὸ ὄραμα τὸ μέγα τοῦτο...» (Ἐξ. 3,3). Εἶναι ἀληθές ὅτι: προηγουμένως εις τὰς συναμιλίας του εἶχε ἀκούσει τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ. "Αλλὰ μένει ἀνικανοποίητος, δέν ἀρκεῖται εις αὐτό. "Ονειρον και διακαῆς του πόθος ἦτο γὰ ἴδῃ αὐτὸν τὸν ἴδιον, τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. "Ο πόθος του δέν εἶχε ἄν ἐλατῆριον τὴν ἀναζήτησιν νέας ἀποδείξεως περι τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ὅτι: συνήθως ἀπαιτοῦν σήμερον. Πολλοὶ λέγουν: «πρέπει: γὰ ἴδῃ διὰ γὰ πιστεύσω». "Ο πόθος τοῦ Μωϋσῆος ἀντιθέτως ἦτο ἕνας πόθος ἀνώτερος και δικαιολογημένος, ἐκφράζων ἀπέραντον ἀγάπην και πόθον οικειότητος. "Ομως ὁ Θεὸς δέν ἱκανοποιεῖ τὴν ἐπιθυμίαν του. Τοῦ λέγει: ἀκριδῶς ὅτι: ἀργότερον θὰ εἰπῆ στὸν Θωμᾶν ὑπὸ ἄλλας συνθήκας.

Παρ' ὄλην ἐν τούτοις τὴν ἀγάπην και ἀφροσιώσιν του πρὸς τὸν Θεόν ὁ Μωϋσῆς, δέν ἠμπόρεσε γὰ ἱκανοποίησιν τὸν πόθον του.

"Αλλὰ και ἐάν ἀκόμη ὑποθέσωμεν ὅτι: τὸν ἐδλεπεν, τί περισσότερον θὰ τοῦ ἀπεκάλυπτε τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ; "Οσάκις ἀκούω, ἱκανοποιοῦμαι κάποτε περισσότερον παρὰ ἐάν βλέπω. Εἶναι ἀναμφισδήτητον ὅτι: τὸ «πρόσωπον» παίζει ἓνα σημαντικὸν ρόλον στὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Συχνὰ μάλιστα ἐκφράζει και ἀντανακλᾷ τὸν ὄλον ἄνθρωπον. "Αποκαλύπτει: κατὰ ἀπὸ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον, μᾶς δοθῶ γὰ τὸν διακρίνωμεν ἀπὸ τούς ἄλλους κ.λπ. "Εάν ὄμως ὁ Μωϋσῆς εἶχε ἴδῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ἴσως γὰ ἐδλεπε και γὰ ἠσθάνετο πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἠμποροῦσε γὰ ἀνθέξῃ ὡς δημιουργήμα και ἀτελής ἀνθρωπίνῃ φύσιν.

"Ἡ ἐπιθυμία τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καιτοι ἀπείρου και ἀνεκφράστου, εἶναι ριζωμένη εις τὸ εἶναι τοῦ καθενὸς μας ὑπὸ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Μᾶς ἐμπλοῦτισε με τὸν πόθον αὐτόν, διότι ἀποτελεῖ ἓνα συνεχές κίνητρον διὰ τὸ "Απόλουν και ἐκ τῶν σπουδαίων μέσων διὰ γὰ γίνωμεν μέτοχοι τῆς Χάριτος. "Όσοι ἠγάπησαν, θέλουσ συναχρόνως γὰ γνωρίσουν, γ' ἀντικρύσουν τὸ ἠγαπημένον πρόσωπον περισσότερον. "Επιστρατεύουν κάθε μέσον διὰ γὰ πληροφορηθοῦν, γὰ ἐνημερωθοῦν πᾶν ὅτι: ἀφορᾷ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ πρόσωπον. "Όσοι πραγματικὰ ἠγάπησαν τὸν Θεόν, ἐκαλλιέργησαν τὸν πόθον αὐτόν τῆς γνωριμίας. "Αγαποῦν διὰ γὰ γνωρίσουν και γνωρίζουν διὰ γὰ ἀγαποῦν. "Ἡ γνώσις δέ και ἡ ἀγάπη αὐτὴ δέν εἶναι στατική, οὔτε ἀφηρημένες μεταφυσικὲς ἀναρρηχίσεις, ἀλλὰ προϋποθέσεις ὡστε γὰ προσδεῦσουν πνευματικῶς, γ' ἀναπτύσσονται εις ἀγιότητα.

"Ο τόσον φυσικὸς αὐτὸς πόθος ἀπετέλεσεν τὸν πρωταρχικόν σκοπὸν και ἐπιδίωξιν και τοῦ Δαβὶδ. Εἶναι ἀληθές, ὅτι: ἐάν οἱ ἄνθρωποι προσεπάθουν γὰ γνωρίσουν καλύτερον τὸν Θεόν, τοῦτο θὰ τούς ἐδοῖθε: γὰ στραφοῦν και γὰ γνωρίσουν καλύτερον τούς ἰδίους τούς ἑαυτούς

των. Μία όρθή θεογνωσία οδηγεί εις όρθήν έπίσης άνθρωπογνωσίαν. Τό να αναζητούμεν να γνωρίσωμεν τό πρόσωπόν του είναι καθήκον και προνόμιον κάθε ανθρώπου, δοθέν υπό του ίδιου του Θεού εις αυτόν.

Άς επιστρέψωμεν όμως στον Μωϋσήν. Ο Μωϋσής θά ήρώτησεν τόν Θεόν: «Διατί αποκρύπτεις τό πρόσωπόν σου»; Είς τήν συζήτησιν ό Θεός άποφεύγει ν' άπαντήσῃ κατ' εῤθείαν. Ζητεί διά γεγονότων να πείσῃ τόν Μωϋσήν περί τῆς ιδιότητός του. «Εγώ είμαι, τού λέγει, ό θέλων να έλευθερώσω τόν λαόν μου, εκ χειρός των Αίγυπτίων. Εγώ ό ίδιος σου αναθέτω άλλην άποστολήν, να μεταδῆς εις τόν Φαραώ και να του ζητήσης τήν άμεισον άπελευθέρωσιν. Μη ζητᾶς περισσότερα να μάθης. Εάν σε έρωτήσουν ποίος είμαι, πληροφόρησέ τους ότι είμαι άπροσδιόριστος. Εγώ είμι ό ών» (Εξ. 3,14). Η άπάντησις εδόθη κατ' άποστολήν παρά τοις τόν Κ. Διαθήκην: «Μακάριοι οι μη ιδόντες, και πιστεύσαντες». Θά έτολμούσαμε ποτέ να ζητήσωμεν από τόν Θεόν να μάς ήξίωμεν να γνωρίσωμεν τουλάχιστον τό πρόσωπον του Ίησοϋ; Θά είχαμεν τότε τό θάρρος, εν γνώσει τῆς άνυπερδλήτου παρουσίας του, να αντιμετωπίσωμεν όλα όσα επράξαμεν, δηλ. τά άμαρτήματά μας;

Είναι ώσαν να είχαμε επιστρέψει ύστερα από πολλά χρόνια άπουσίας, από κάποια μακρινήν γήν και να αντίκρύξαμε τόν γέροντα πατέρα μας. Τό κουρασμένο και άλλακωμένο πρόσωπό του θά ήμπορούσε να μαρτυρήσῃ πόσον υπέφερε και επόνεσε εξ αιτίας μας...

Παρ' όλα αυτά πρέπει και όφείλομεν να στραφώμεθα και να ατενίζωμεν προς τόν Θεόν. Αναλαμβάνοντες τήν εῤθύνην και τό έπίπονον αυτό έργον, ή ενσάρκωσις του Ίίου του μάς βοηθεϊ μεγάλως. Γνωρίζοντες τόν σταυρωθέντα και παθόντα δι' ήμᾶς Ίησοϋν, γνωρίζωμεν τόν ίδιον τόν Θεόν. Αναλογιζόμενοι τήν σταυρικήν του θυσίαν, εκτιμῶμεν τήν συγκατάβασιν του Πατρὸς προς τόν κόσμον, αναλογιζόμεθα τᾶς αδυναμίας μας, προβαίνομεν στην άπαραίτητον αυτοκριτικὴν ή οποία συνετελεϊ στην βελτίωσιν μας.

Αναλογιζόμενος τό πρόσωπον του Κυρίου ό ψαλμωδὸς Δαβίδ, έγραφεν, «Συνθλίβει τά όστα» ως έπίσης από τά συνθλιθέντα αυτά όστα ήμπορεί να αναδύσῃ άπερίοριστος χαρά και έλπίδα.

Η τιμωρία έρχεται και ήμπορεί να έλθῃ μόνον όταν επαύσαμεν πλέον να ατενίζωμεν προς τόν Θεόν και όταν ή έμφάνισίς του, τό βλέμμα του μάς ενσχλεί, μάς κουράζει. Είς τό θειον φῶς βλέπομεν καθαρώς τά σφάλματά μας, πράγμα που δέν ήμπορούμεν να αντιληφθώμε όταν αντικρύζωμεν τούς έαυτούς μας, κλεισμένοι: έρμητικά στον έαυτούλην μας, χωρίς καμιά αναφορά στον Θεόν.

* * *

Στην Παλαιάν Διαθήκην ή έννοια του Θεου συνδέεται με τόν άνθρωπον. Οτι κακόν πράττει, άνακακῶς στην μεγαλωσύνη του Θεου. Είναι άχαριστία, υβρις. Οτάκις διμλοϋμε περι Θεου στην Παλαιάν Διαθήκην, έγγι-

ζουμεν τό κεντρικόν θεμέλιον τῆς Βίβλου. Διότι: ό Θεός ως πρόσωπον, αναφέρεται σχεδόν εις κάθε σελίδα 6.700 φορές υπό τό όνομα Γιαχβέ. Εάν δέ στοδ διδλιον Έσθήρ παραλείπεται (4,14), εκ σεδασμου γίνεται τούτο.

Η Παλαιά Διαθήκη άγγοει άθέους. Έκαστος άναγνωρίζει, έστω και θεωρητικά, τήν ύπαρξιν του Θεου. Μόνον ό άφρων άπιστεί, και ούτος άκόμη μόνον «εν τῇ καρδία του», θά τόν άρηθῆ (Ψ. 14, Ίερ. 5,12). Η Παλαιά Διαθήκη άποκαλύπτει τόν Θεόν. Συγχρόνως εκει ό άνθρωπος Τόν επανευρίσκει, ύστερον από περιόδους συγχύσεως, όλιγοπιστίας, άποστασίας και σκοτισμού. Με τήν συνάντησιν του όμως αυτήν, συγχρόνως επανευρίσκει και τόν ίδιον τόν έαυτόν του. «Ο Θεός τῆς Παλαιάς Διαθήκης», ως παρετήρησεν ό Πασκάλ, «δέν είναι ό Θεός των φιλοσόφων, άλλ' ό Θεός του Αβραάμ, Ίσαάκ, Ιακώβ», δηλαδή ό Θεός που εκδηλώνεται ως σωτήρ και έλευθερωτής του ανθρώπου, και ιδίως των έλεγκτών του. Η θλίψις εις αυτούς συχνά ήτο τό ζώπυρον τῆς άνακαλύψεως του.

Η έννοια τῆς άμαρτίας γίνεται ζωηρά και αντιληπτή εις όλην τήν φρικτότητα και άσχημίαν όταν έγγίση τις τό θειον. Η Ιουδαϊκή μονοθεΐα είναι ή θρησκεία διατάξεων και άρθρων τῆς ήθικῆς. Η διαθήκη ύπογράφεται, άλλά με αξιώσεις ήθικᾶς, που μάς τις διέσωσε ό Δεκάλογος, και δῆ ή 10η εντολή του. Ητο αρχαία ή αντίληψις, ότι: δια να ύπηρετήσῃ ή έγγίση τις τόν Θεόν, όφειλε να εκπληρώσῃ δέκα εντολάς. Ούτω ό θέλων να μετασῆ τῶν εϋλογιών τῆς λατρείας, έδει να τηρήσῃ δέκα κανόνες... (ιδε ψ. 24, 3-6, Ίστ. 33,14, Μ.χ. 6, 6-8).

Η Ιουδαϊκή παράδοσις έγνώρισε πολλές μεθόδους κωδικοποιηθείσας (Δευτ. 27, 14-27). Αναλόγως τῶν ιστορικῶν συνθηκῶν έλάμβανον διάφορον μορφήν, χωρίς όμως να άπομακρύνονται από τήν ούσίαν. Ο Θεός είναι Άγιος, Ίσχυρός και δέν άνέχεται: επομένως άρησιν, προσβολήν από τό πλάσμα του.

Η άμαρτωλότης καλλιεργείται και δια δεινοπαθημάτων. Οι έξουθενωμένοι και περιφρονημένοι ενάρτεσι άνακαλύπτου τήν αναξιοτητά των.

Πρώτος ό Ίερειμίας ήνοιξε τόν δρόμον. Προωρισμένος δι' ένα ύπούργημα δύσκολον, να προαναγγέλη συνεχώς καταστροφάς και θλίψεις επί τό έθνος, άποκτήσας ως εκ τούτου μόνον έχθρούς και ούδέν φίλον ή μαθητήν, άγχιος, εκ φύσεως δειλός, κατεδιώκετο από τούς ψευδοπροφήτας και δημαγωγούς καιροσκοπούς διδασκάλους, από τούς έθνικιστάς και φιλοπολέμους και από τούς συχωριανούς του. Βλέπων άποτυχίας επί άποτυχίων, εκδιωχθείς του Ναού διότι προέλεγε τήν καταστροφήν του, κατέφυγε στον Γιαχβέ. Μόνον εκει συνωμίλει συνεχώς και άπερισπάστως με τόν Θεόν. Αί εξαμολογήσεις του συντριβίς και μετανοίας αποτελοϋν ύπέροχα άριστουργήματα τῆς Παλαιάς Διαθήκης. Ποιοτικώς βεβαίως δέν μπορεί να φθάσῃ τήν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Έχει τᾶς έλλείψεις. Είναι έλλειπής. Πόσον όμως συγκινει άκόμη

ΙΝΔΟΥ·Ι·ΣΤΙΚΕΣ ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ*

Αντιμετωπίζοντας την πραγματικότητα των ινδουιστικών αιρέσεων στον ελληνικό χώρο, επιβάλλεται να σταθούμε νηφάλια ανάμεσα σε δύο αντίθετες τάσεις. Η μια υπερτιμά το γεγονός και μπορεί να μάς οδηγήσει σε υπερβολικούς και άγχώδεις συναγερμούς. Η άλλη υποτιμά τη σπουδαιότητα του φαινομένου και το παρακάμπτει υπεροπτικά με τη σκέψη ότι πρόκειται για παραδοξολογίες, για άνοησιες και συνεπώς δεν αξίζει κανείς να ασχοληθεί μαζί τους.

Η ιστορία όμως έχει αποδείξει ότι δεν είναι εύφρες, ούτε συνετό, να υποτιμά κανείς τη μεταδοτική

Αποσπάσματα εισηγήσεως που έγινε στην αίθουσα του Διορθόδοξου Κέντρου της Εκκλησίας της Ελλάδος (Ι. Μονή Πεντέλης) κατά τον έορτασμό της μνήμης του Μεγάλου Φωτίου (6. 2. 1984).

και σήμερα, ο διάλογος ψυχής - Θεού. Αντίκρου του Θεού αυτοελέγχεται. Ανακαλύπτει τα κενά του και ως έν καθρέπτη βλέπει τας ανθρωπίνες αδυναμίες του. Ο Θεός δεν αποκαλύπτει άμέσως τας αληθείας Του. Η παιδαγωγική του ήτο σοφή διότι ήκολούθησε τὰ στάδια της ιστορίας. Ο παράγων του χρόνου εξυπηρέτησε τὰς διαφορούς φάσεις.

Λαός βραδύς διανοητικώς, χωρίς μεταφυσικούς όρίζοντες, διεμόρφωσε σὺν τῷ χρόνῳ στενές και ἐθνικιστικές ἀντιλήψεις. Πολύ συνετέλεσαν στήν θεολογική ἀνωτέρωσιν και μόρφωσιν ὀρισιμένοι θεοφοβούμενοι ἄνδρες. Γίγαντες τοῦ πνεύματος, ἀρχιτέκτονες πνευματικοί, ἐνεσάρκωναν τήν ἀνοῦσιν τάσιν τῆς πίστεως. Η ἱστορία των δίδει: σὺν λαὸν κατεῦθυσιν, νόημα, πυξίδα, προσανατολισμόν. Ὡστε ὁ ἱστορικός που θέλει νὰ ἐμβαθύνῃ στήν θεολογίαν ἢ ἠθικὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὀφείλει παραλλήλως νὰ διαβάσῃ και τήν ἱστορίαν τῶν ἡρώων αὐτῶν: Ἀβραάμ, Μωσῆ, Ἰησοῦ, Δαβίδ, Ἡλιοῦ, Ἀμώς, Ὡσηέ, Ἡσαίου, Ἱερειοῦ, Ἰωσία, Ἰεζεκιήλ, Ζοροβάβελ, Νεεμί, Ἐσδρα, Ἰουδίθ, Μακκαβαίων...

Ὁρισμένα ἐπεισόδια ἱστορικά κατὰ τοὺς Μωσαϊκοὺς χρόνους, θὰ ρίψουν φῶς ἐπὶ τῆς τιμωροῦ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ και τῆς ἀπεχθείας ἐναντίον τοῦ κακοῦ.

Ἡ ἐπίσκεψις τῶν Κατασκόπων

Ἀγνοῶν ὁ Ἰσραὴλ τὸ εἶδος καθὼς και τοὺς τρόπους τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ ἔθνος του, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ τήν μακρὰν παράτασιν τῆς σκληρᾶς πορείας στήν ἔρημον, ὡς και τὰς ἀλλεπαλλήλους ἀποτυχίας στὸ παρελθόν. Πιστεύσαντες οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς σι-

δύναμη τῆς ἀνοησίας. Εἰδικότερα ἢ τελευταία μαζί με τὸ φανατισμὸ και τήν ἀμάθεια κάνουν ἓνα πολὺ ἐπικίνδυνον κρᾶμα.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβᾶ, που ἐξελίσσονται σὲ καρκίνωμα μέσα στήν ἐλληνικὴ κοινωνία, παρά τὸ ἀστήρικτο και ἀσυνάρτητο τῶν θέσεών τους ἀπὸ πλευρᾶς βιβλικῆς. Ἀκόμα ὑπενθυμίζω ὅτι στὸν 7ο αἰώνα, ὅταν πρωτοεμφανίστηκε ἡ ἰσλαμικὴ προπαγάνδα, μερικοὶ διακεκριμένοι βυζαντινοὶ χαρακτήρισαν τὰ διδάγματα της «γέλωτος ἄξια» (Ἰωάννης Δαμασκηνός). Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐμπόδισε τὴν ἐπέκτασιν αὐτῆς τῆς διδασκαλίας, ἢ ὅποια τελικὰ προξένησε πολὺ θρῆνον στὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία και γενικότερα στὸν ὀρθόδοξο Χριστιανισμό. Τέλος, ἂς μὴ λησμονοῦμε τὰ ἐπανειλημμένα κύματα τοῦ Γνωστικισμοῦ που ταλαιπώρησαν τὴν Ἐκκλησία ἐπὶ αἰῶνες και τὴ φοβερὴ προσπάθεια που χρειάσθηκε

γμῆν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ καλοῦ και τοῦ κακοῦ, εἰς Αὐτὸν ἀπέδιδαν τὰ πάντα. Τὸν παρεξήγησαν. Ἐκλαμβάνουν τὴν ἐθνικὴν δοκιμασίαν ὡς ἀνυπόφορον ταπεινώσιν και ὡς ὄνειδος στὰ ἔθνη των ἄλλων λαῶν.

Τὰ τέκνα τοῦ Ἡλίου.

Τὰ τέκνα τοῦ ἱερέως τολμοῦν ἓνα θαναλισμὸν βδελυκτόν. Ὁ πατήρ των τοὺς ἐπιπλήττει και συγχρόνως ἀναπτύσσει τὰς περὶ συγχωρήσεως θεωρίας, ἦτοι, ὅτι ἐάν τις ἀμάρτη κατὰ τοῦ πλησίον ὁ Θεὸς δύναται ν' ἀναστείλῃ τὸ ἔγκλημα. Ἐάν ὅμως ἀμαρτήσῃ τις ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, τότε ὁ δράστης ἀδύνατον νὰ διαφύγῃ τὴν θείαν ὀργὴν (1 Βασ. 6', 25). Ὡστε ἢ ἐν τῷ ἱερῷ ἀποτολιμηθεῖσα ἀσέβεια ἀποτελεῖ ἀξιοποιον προᾶξιν και οὐδεμίαν ἐπιείκειαν θ' ἀναμένη τις ἀπὸ τὸν κατωργισμένον Θεόν.

Ἐκ τοῦ Δαβίδ.

Εἶναι γνωστὸν τὸ ὀλισθημὰ του μετὰ τὴν γυναίκα τοῦ Οὐρίου. Ἡ συζυγικὴ αὐτῆ ἀπιστία, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ προφήτου Ναθαναήλ, παρά τὴν θλίψιν τῆς μετανοίας του, θὰ ἐπιφέρῃ βαρεῖαν τὴν συμφορὰν ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Δαβίδ. Αἱ γυναῖκες τοῦ μοιχοῦ βασιλέως θὰ παραδοθοῦν εἰς ξένους κατακτητὰς και αὐτὸς ἐξουθενωμένος, ἀπογυμνωμένος ἰσχύος και ἀσφαλείας, θὰ κατατήσῃ ὄνειδος τῶν ἐχθρῶν του. Ὁ ἴδιος δὲν θ' ἀποθάνῃ, ἀλλὰ τὸ νόθον τέκνον θ' ἀποθάνῃ (2 Βασ. 12).

* * * *

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Σηλυβρίας ΑΙΜΙΑΙΑΝΟΣ

για την αντιμετώπιση τών κινδύνων αλλοιώσεως του χριστιανικού μηνύματος.

Ἡ ἐλεύθερη διακίνηση στὴν Ἑλλάδα διαφόρων θρησκευτικῶν αἱρέσεων ἀποτελεῖ μιὰ νέα πρόκληση γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Πρόκειται γιὰ ἕνα φαινόμενο πολυτροποῦ ποὺ κρύβει διάφορα κίνητρα καὶ σχετίζεται μὲ ἕνα πολυσύνθετο παρελθόν.

Χρήσιμο εἶναι νὰ ἐπιχειρήσουμε κατ' ἀρχὴν μιὰ ταξινομήση αὐτῶν τῶν αἱρέσεων, ποὺ ἔχουν κάποια μεγάλη ἢ μικρὴ δραστηριότητα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, κατὰ δέσμες: Σὲ γενικὲς γραμμὲς μπορούμε νὰ διακρίνουμε πέντε τέτοιες δέσμες.

1η. Αἱρέσεις ποὺ ξεκίνησαν μέσα στὸν προεσταντικὸ χῶρο σὰν μεταρρυθμιστικὲς ἀνανεωτικὲς κινήσεις, ὅπως π.χ. οἱ Ἀναβαπτιστές, οἱ Κουάκεροι, οἱ Πεντηκοστιανοί.

2η. Αἱρέσεις θεραπευτικοῦ τύπου, ὅπως ἡ χριστιανικὴ ἐπιστήμη.

3η. Αἱρέσεις χιλιαστικῆς μορφῆς, ποὺ βεβαιῶνουν ὅτι φθάνει ἡ ἡμέρα τῆς Κρίσεως, ὅπως οἱ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά, τὰ Παιδιά τοῦ Θεοῦ. Οἱ τρεῖς αὐτὲς δέσμες ἔχουν κάποια χριστιανικὴ προέλευση καὶ χρησιμοποιοῦν ἔννοιες καὶ ὄρους χριστιανικούς.

Ἡ 4η δέσμη περιλαμβάνει συγκρητιστικὲς κινήσεις ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ἑναρμονίζουν ἀλήθειες καὶ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν σ' ὅλες τὲς θρησκείες. Καὶ ἐδῶ βέβαια παρατηροῦνται ποικιλίες. Μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς υἱοθετοῦν χριστιανικὰ στοιχεῖα διαστρέφοντας τὸ νόημά τους (ὅπως ἡ Ἐκκλησία τῆς ἐνοποίησης — Church of Unification τοῦ περιφρημοῦ κορεάτου Sun Myung Moon καὶ ἡ Ἐπιστημονολογία — Scientology).

Σὲ μιὰ ιδιαίτερη, 5η δέσμη μπορούν νὰ καταταγοῦν οἱ αἱρετικὲς ομάδες, ποὺ ἔχουν ἰνδουιστικὴ καταγωγή. Στὴν κατηγορία αὐτὴ ὑπάγονται ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ὀρισμένες διεθνεῖς κινήσεις ὀργανωμένες ὑπὸ μορφὴ διεθνῶν ἐταιριῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ποικιλίες ομάδες Γιόγκα, ποὺ μὲ διάφορα προσχήματα καὶ καταστατικά δροῦν σὰν ἀνεξάρτητα κέντρα, σχολὲς καὶ λέσχες.

Τέλος, στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν καὶ μερικὲς ομάδες βουδδιστικῆς ἀποχρώσεως. Ὅρισμένες ἀπ' αὐτὲς παρουσιάζονται περισσότερο οὐδέτερες, ἐπιστημονικὲς, ἄλλες δείχνουν σαφὴ ἀπόκλιση θρησκευτικὴ, ὅπως ἡ ομάδα ποὺ σχετίζεται μὲ τὸν Θιβητιανὸ Βουδδισμό.

Οἱ διάφορες κινήσεις ἀνατολικῶν ἀσιατικῶν ἐπιτροπῶν συχνὰ συνάπτουν σχέσεις καὶ συμμαχίες μὲ ἄλλες ομάδες ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν παραψυχολογία, τὴν ἀστρολογία καὶ τὰ παρόμοια. Ἐνα περιοδικὸ ποὺ φέρει τὸν τίτλο «Μεταφυσικὴ» (κυκλοφόρησε τὸ 1983 ὡς «μηνιαία ἐπιστημονικὴ καὶ πνευματικὴ ἐπιθεώρηση τῶν μεταφυσικῶν καὶ μεταψυχικῶν ἐρευνῶν») φιλοξενεῖ στὴν ἴδια στέγη ἄρθρα γιὰ τὴ Γιό-

γκα, τὴν Ψυχολογία, τὴν Παραψυχολογία, τὴν Ἀστρολογία, τὸν Πνευματισμὸ, τὸν Ἐσωτερισμό.

Σήμερα θὰ περιοριστοῦμε ἀποκλειστικά, ὅπως ἔχει καθοριστεῖ τὸ θέμα ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο, στὲς αἱρέσεις ἰνδουιστικῆς προελεύσεως.

Γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε κάπως πιὸ ἄνετα τὸ ἐπὶ μέρους ἑλληνικὸ πρόβλημα καὶ γιὰ νὰ κατανοήσουμε σφαιρικὰ τὸ ζήτημα ἀξίζει νὰ διαθέσουμε λίγα λεπτὰ γιὰ μιὰ γενικότερη σκιαγράφηση τοῦ ἰνδουιστικοῦ χῶρου μέσα στὸν ὁποῖο ἀναπτύχθηκαν αὐτὲς οἱ αἱρέσεις.

ΤΟ ΙΝΔΟΥΪΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Βασικὰ ὁ Ἰνδουϊσμὸς ἀνήκει σὲ ἕνα ἄλλο ρεῦμα θρησκευτικῆς σκέψεως καὶ ζωῆς, τὸ ὁποῖο κινεῖται σὲ ἐντελῶς διαφορετικὴ κατεύθυνση ἀπὸ τὴ σημερινή, δηλαδὴ ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ παράδοση ποὺ συνδέεται μὲ τὸν Χριστιανισμό, τὸν Ἰουδαϊσμὸ καὶ τὸ Ἰσλάμ. Ἀντιπροσωπεύει μιὰ ἄλλη ἔκφραση καὶ μορφή τῆς θρησκευτικῆς ἐξελιξέως τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἔχει ἐπηρέασει, καὶ ἐπηρεάζεται, ἑκατομμῦρια ἀνθρώπων, ἰδίως στὴν Ἀσία. Ἀπὸ τὲς ἰνδικὲς θρησκευτικὲς ἀναζητήσεις καὶ ζυμώσεις ἔχουν ἀναβλύσει πολυδαίδαλα θρησκευτικὰ συστήματα, ὅπως ὁ Τζαϊνισμὸς καὶ ὁ Βουδδισμὸς (τὸν 6ο αἰ. π.Χ.) καὶ ὁ Σικχισμὸς (τὸν 16ο αἰ. μ.Χ.).

Ὁ Ἰνδουϊσμὸς δὲν ἔχει ὁμοιομορφία. Μὲ τὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα τῆς ἐξελιξέως του καλύπτει ἕνα τεράστιο φάσμα ἐμπνεύσεων καὶ περιλαμβάνει ὅλους σχεδὸν τοὺς τύπους τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας τῆς ἀνθρωπότητος. Εἶναι μιὰ μεγάλη κοινότητα μὲ πολυμελεῖς οἰκογένειες διαφόρων θρησκευτικῶν ἀπόψεων. Ἐνας ἰνδουϊστὴς μπορεῖ νὰ λατρεύει ἕναν θεὸ ἢ πολλοὺς, νὰ τὸν παραδέχεται προσωπικὸ ἢ ἀπρόσωπο, νὰ λατρεύει κάποιον ἀνθρώπο σὰν θεὸ ἢ νὰ μὴ λατρεύει κανένα θεό. Μέσα στὴ διαδρομὴ τῶν αἰώνων ἐμφανίζονται διάφορες διδασκαλίες καὶ φιλοσοφικὰ συστήματα, συχνὰ ἀλληλοσυγκρουόμενα, καὶ ποικιλίες λατρευτικῶν ομάδων, ἢ κάθε μιὰ μὲ τὸ δικό της τυπικὸ, τὴ δική της ἔμφαση σὲ ἕνα θρησκευτικὸ συγκεκριμένο ἱερό κείμενο.

Οἱ Ἰνδουῖστες δὲν ἔχουν ἕνα μόνο ἱερό βιβλίο, ὅπως π.χ. οἱ Χριστιανοὶ καὶ οἱ Μουσουλμάνοι. Οἱ διάφορες θεωρίες τους ἔχουν συγκεντρωθεῖ σὲ μιὰ τεράστια σὲ ὄγκο καὶ ποικιλία γραμματεία, ποὺ διαμορφώθηκε σὲ διάστημα πολλῶν χιλιετηρίδων, χωρὶς νὰ ἔχει περιχαρακωθεῖ ἀπὸ καμιά ἐπίσημη ἀπόφαση. Τὰ παλαιότερα βιβλία, τὰ ὁποῖα κατὰ κανόνα ἔχουν τὸ μεγαλύτερο κύρος, εἶναι οἱ Βέδες (Γνώση) (σ' αὐτὰ ἔχουν ἐνσωματωθεῖ παραδόσεις πολὺ ἀρχαῖες, ἀπὸ τὰ 1500-1000 π.Χ.). Ἀκολουθοῦν ἄλλες μεγάλες συλλογές, οἱ Μπράχμνας, οἱ Οὐπανισάντ, τὰ Ἐπη Μαχαμπάρατα καὶ Ραμάγιανα, διάφορες σειρὲς θεολογικῶν πραγματειῶν, οἱ Σούτρας, οἱ Πουράνας, οἱ Ἀγκαμας Τάντρας.

Οι βασικότερες κατευθύνσεις του φιλοσοφικού Ίνδουισμού αποκρυσταλλώθηκαν σε έξι συστήματα, που ονομάζονται Ντάρσανα. Η κάθε μιά από τις έξι αυτές ορθόδοξες φιλοσοφικές σχολές προσφέρει ένα ιδιαίτερο πλαίσιο στο οποίο έντάσσει τὰ διάφορα στοιχεία τῆς ινδουϊστικής παραδόσεως για τὸν κόσμο, για τὸ νόημα τῆς ζωῆς, για τὶς ὁδοὺς τῆς λυτρώσεως. Μιά ἀπ' αὐτὲς τὶς σχολές εἶναι καὶ ἡ Γιόγκα.

Κύριο θέμα τῆς ινδικῆς θρησκευτικῆς ἀναζητήσεως ὑπῆρξε ἡ εὕρεση τῆς ὁδοῦ για τὴ λύτρωση καὶ τὴ συνάντηση με τὸ ὑπερβατικό. Σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια ἔχουν διαμορφωθεῖ τρεῖς βασικοὶ τύποι θρησκευτικότητος: ἡ λεγομένη ὁδὸς τῶν ἔργων (Κάρμα μάργκα ἢ Κάρμα γιόγκα)· ἡ ὁδὸς τῆς γνώσεως (Τζνάνα μάργκα ἢ Τζνάνα γιόγκα)· καὶ τρίτο ἡ ὁδὸς τῆς ἀφοσιώσεως (Μπάκτι μάργκα ἢ Μπάκτι γιόγκα). Ἐκεῖνο που ἰδιαίτερα τονίζεται στὸν Ίνδουισμό εἶναι ἡ σημασία τῆς ἐμπειρίας, τῆς συνειδητοποιήσεως τῆς ἀληθείας. Καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ ἐμπειρία μέσα στὴν ινδικὴ ἱστορία παρουσιάζεται ἰδιαίτερα έντονη, δημιουργικὴ καὶ με ἐναλλασσόμενες ἐκφράσεις.

Τὸ ταλέντο τοῦ Ίνδουισμού ὑπῆρξε κυρίως ἡ δημιουργία ἀμαλαγμάτων. Μέσα στὴ δυνατὴ φωτιά του ὅλα μποροῦν νὰ λυώσουν καὶ νὰ δημιουργήσουν νέες ἐνώσεις. Ἡ συγκρητιστικὴ του δύναμη ἀφομοιώνει κάθε ὕλικό. Ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται καὶ ὁ κίνδυνος, στὴν ἄκριτη, ἀμαθὴ καὶ σχεδιασμένη συσχέτιση χριστιανικῶν καὶ ινδουϊστικῶν ἀντιλήψεων, ἡ ὁποία ἐπιχειρεῖται ἀπὸ τὶς διάφορες ινδουϊστικὲς αἱρέσεις.

Ἀνάμεσα στὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο βλέπουν τὸ μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κόσμου, τοῦ χρόνου, τῆς θεότητος, τῆς σωτηρίας, οἱ ινδουῖστες καὶ οἱ χριστιανοί, ὑπάρχει μιὰ βαθειὰ διάσταση.

Συνοπτικὰ ὑπογραμμίζω μερικὲς χαρακτηριστικὲς διαφορὲς ινδικῆς καὶ χριστιανικῆς τοποθετήσεως.

α) Στὸν Χριστιανισμό, ὅπως εἶναι γνωστό, δεσπόζει ἡ πίστη σ' ἓναν Θεὸ ζῶντα, τριαδικό, που δημιούργησε τὸν κόσμο, που ἀποκαλύφθηκε στὴν ἱστορία, ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρεται ἄμεσα για τὴν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου. Τὰ περισσότερα ὅμως ινδουϊστικὰ συστήματα ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς προσωπικοῦ, ὑπεράτου Θεοῦ, δημιουργοῦ καὶ κυβερνήτου τοῦ κόσμου. Ἀναφέρονται στὸ «Μπράχμαν» ὡς τὴν ὕψιστη ἀπρόσωπη Ἀρχή, ἡ ὁποία βρίσκεται πάνω καὶ ἀπὸ τοὺς προσωπικοὺς θεοὺς. Ἀπὸ πλευρᾶς θεωρητικῆς, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ θρησκευτικὴ φιλοσοφία τοῦ Ίνδουισμού εἶναι μιὰ φαντασμαγορικὴ δημιουργία, στὴν ὁποία κινοῦνται με ἀπίθανη ἄνεση ὁ ρεαλισμός καὶ ὁ ἰδεαλισμός, ὁ θεϊσμός καὶ ὁ ἀθεϊσμός, ὁ πανθεισμός καὶ ὁ μονισμός με πλῆθος ἐνδιάμεσες συνθέσεις.

β) Για τὸν Ίνδουισμό ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου ἀποτελεῖ μιὰ κυκλικὴ ἀναδίπλωση, χωρὶς ἀρχὴ οὔτε τέλος. Ὁ κόσμος δὲν δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐκ τοῦ μη-

δενός. Κινεῖται με ἀπρόσωπους φυσικοὺς ἢ ἠθικοὺς νόμους. Στὸ ρυθμὸ του δεσπόζει ὁ νόμος τοῦ «κάρμα» Ὁ,τι ἀντιλαμβάνονται οἱ αἰσθήσεις μας εἶναι παραισθήσεις. Ὁ πολύμορφος κόσμος ἀποτελεῖ φανταστικὴ εἰκόνα, ὀφθαλμαπάτη, «μάγια» καὶ ὄχι πραγματικότητα.

γ) Για τὴ χριστιανικὴ ἀντίληψη ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ κορωνὴ τῆς κτίσεως, δημιούργημα τοῦ Θεοῦ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή Του. Για τὴν ινδικὴ σκέψη ὑπάρχει μιὰ διαβάθμιση τῶν ὄντων, που ἀρχίζει ἀπὸ τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα καὶ φθάνει στοὺς ὑπεράτους θεοὺς. Ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται σὲ μιὰ ἐνδιάμεση κλίμακα καὶ εἶναι δυνατό νὰ ξαναγεννηθεῖ παίρνοντας διάφορες μορφὲς ὑπάρξεως. Τὸ δόγμα τῆς μετενσαρκώσεως, τῆς ἀνακυκλίσεως τῶν μεταβιώσεων (σασσάρα), ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθο τοῦ Ίνδουισμού καὶ τῶν φιλοσοφικοθρησκευτικῶν συστημάτων, τὰ ὁποῖα ἀναπτύχθηκαν στὸν χῶρο του. Με τὸν θάνατο ἡ λεπτοφυὴς ὑπαρξὴ, τὸ ὄχημα τοῦ νοῦ καὶ τοῦ χαρακτήρα, τὸ «ἄτμαν», ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸ φυσικὸ σῶμα για νὰ κατοικήσει σ' ἓνα καινούργιο. Ἐν μετὰ τὸν θάνατο ἐνσωματωθεῖ σὲ κατώτερη ἢ ἀνώτερη μορφή ὑπάρξεως, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο «κάρμα», ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν ἔργων. Ὁ ἀδυσώπητος, ἀπρόσωπος νόμος τοῦ «κάρμα» δεσπόζει στὸν ρυθμὸ τοῦ σύμπαντος.

Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελώντας μιὰ σπῖθα τῆς παγκόσμιας ψυχῆς («Ἄτμαν») δὲν ἀποχωρίζεται ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐνότητα με μιὰ ἀνυπακοὴ ἠθικῆς τάξεως. Ἡ ὑπέρτατη ἀρχὴ τοῦ σύμπαντος, τὸ «μπράχμαν», ἐφόσον εἶναι ἀπρόσωπη δὲν μπορεῖ νὰ προσβληθεῖ. Για τὴν ινδικὴ λοιπὸν σκέψη, ἁμαρτία εἶναι κυρίως ἡ ἄγνοια, καὶ αὐτὴ πρέπει νὰ ὑπερνηκῆ με τὴ γνώση, τὴν ἐμπειρία, για νὰ φθάσει κανεὶς στὴν ἔλλαμψη. Ὡσπου νὰ ἐπιτύχει αὐτὸ τὸ τέρμα, ὁ ἄνθρωπος εἶναι καταδικασμένος στὴ συνεχὴ ἀνακύκληση τῶν μεταβιώσεων.

Ὁ Θεός, ἀνάλογα με τὸ πῶς κάθε σύστημα τὸν προσδιορίζει, προσωπικό, ἀπρόσωπο κ.λπ., μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντικείμενο μιᾶς ἐμπειρικῆς γνώσεως. Μιὰ ἀπὸ τὶς χαρακτηριστικότερες ἰδιοτυπίες ὄλων σχεδὸν τῶν ινδουϊστικῶν συστημάτων, εἶναι ἡ ἔμφαση στὸν διαλογισμό, τὴν περισυλλογή, που ἀναπτύχθηκε με διάφορες σωματικο-πνευματικὲς τεχνικὲς. Σκοπὸς τοῦ διαλογισμοῦ δὲν εἶναι νὰ συγκεντρωθεῖ κανεὶς στὴ μελέτη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, στὴ θέα τοῦ προσώπου Του, νὰ ἔρθει σὲ διάλογο μαζί Του, ἀλλὰ νὰ εἰσδύσει στὸ ἑσωτερικό του ἐγώ, νὰ κατακτήσει τὴν αὐτοσυνειδησία. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ πραγματώσει τὴ σωτηρία του μόνος. Τὸ τελετουργικό, ὁ συγκεκριμένος κανονισμός, ὁ διαλογισμός, τὰ «μάντρα», γίνονται μέσα σωτηρίας. Ἀντίθετα μέσα στὸν Χριστιανισμό, ἡ προσευχὴ ἀποτελεῖ τὸν ἄξονα τῆς διαπροσωπικῆς σχέσεως ἀνθρώπου καὶ ζωντανοῦ Θεοῦ, τὴν ἐξαιρετικὴ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὑψηλότερο προνόμιο καὶ δικαίωμα τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως.

Τὸν τελευταῖο αἰῶνα οἱ Ἰνδουῖστὲς παρουσιάζονται νὰ σέβονται τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ συχνὰ μάλιστα ἀναφέρονται σὲ ὀρισμένες διδασκαλίες του. Ἀλλὰ στὸ πρόσωπό του ἀναγνωρίζουν ἀπλῶς μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς «ἀβατάρα», ἀπὸ τὶς καθόδους καὶ ἐνσαρκώσεις τῆς θεότητος — καὶ συγκεκριμένα τοῦ θεοῦ Βίσνου — τῶν ὁποίων ὁ κατάλογος δὲν ἔχει κλείσει. Ὁ Βίσνου ἔχει ἐνσαρκωθεῖ στὸ παρελθόν, ὡς ἰχθύς, χελώνα, κάπρος, κατὰ τὸ ἓνα ἡμισυ λέων καὶ κατὰ τὸ ἄλλο ἄνθρωπος, καὶ ἀργότερα ὡς ἄνθρωπος μὲ τὴ μορφή τοῦ Κρίσνα. Δὲν ἔχουν δυσκολία νὰ δεχθοῦν ὅτι ὁ Ἰησοῦς μετέχει στὴ θεότητα, οὔτε ἀρνοῦνται τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα τῆς ἐμφανίσεώς του. Ἀρνοῦνται μὲ πάθος τὸ «ἄπαξ διὰ παντός». «Ὅλες οἱ μεγάλες προσωπικότητες θεωροῦνται καὶ αὐτὲς ἐνσαρκώσεις τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι διαλύουν οὐσιαστικὰ τὴν ἔννοια τῆς χριστιανικῆς ἐνσαρκώσεως. Μέσα στὴν ἰνδικὴ σκέψη βλέπουμε μιὰ τάση πρὸς τὸ Δοκητισμὸ, πρὸς τὶς γνωστικὲς ἀντιλήψεις ἐνὸς Βασιλείδου ἢ ἐνὸς Οὐαλεντίου. Ἡ διατύπωση «τέλειος ἄνθρωπος καὶ τέλειος Θεὸς» εἶναι ἀκατανόητη καὶ ἀπαράδεκτη γιὰ τὰ Ἰνδουιστικὰ δεδομένα.

Τέλος, στὸ κοινωνικὸ πεδίο πρέπει νὰ ὑπογραμμισθεῖ ὅτι, ἐνῶ ὁ Χριστιανισμὸς τονίζει τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἀδελφότητα τῶν ἀνθρώπων, ὁ κλασικὸς Ἰνδουῖσμός, αἰῶνες τώρα, διαχωρίζει τοὺς ἀνθρώπους σὲ αὐστηρὰ περιχαρακωμένους τάξεις, κλάστες.

Ἡ διεισδυτικὴ καὶ διαλεκτικὴ ἔνταξη τῆς ἰνδικῆς σκέψεως γέννησε πολυάριθμες ἰδέες, θεωρίες καὶ μορφὲς εὐσεβείας, οἱ ὁποῖες συνεχῶς ἀναπροσαρμόζονται καὶ παρὰ τὶς ἀπίθανες ἀντιθέσεις τοὺς κατορθώνουν νὰ συμβιοῦν.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν πολυσύνθετη θρησκευτικὴ παράδοση καὶ ἐμπειρία φθάνουν στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο, μέσω διαφόρων μεσαζόντων, διάφορες ἀντιλήψεις καὶ τεχνικὲς. Ἄς ἀρχίσουμε μὲ τὶς κινήσεις ποὺ ἔχουν δημιουργήσει μεγαλύτερη αἴσθηση καὶ θόρυβο.

Στὴ συνέχεια ὁ Θεοφιλέστατος παρουσίασε διαγραμματικὰ τὴ δομὴ, τὴν ἱστορία καὶ τὴ διδασκαλία τῶν Κινήσεων: 1. «Ἡ Διεθνὴς Ἐνωσις γιὰ τὴ Συνειδητοποίηση τοῦ Κρίσνα» ἢ «Χάρε Κρίσνα». 2. «Θεῖο Φωτὸς Ἀποστολή» — Κίνηση τοῦ Μαχαράτζ Τζί. 3. «Υπερβατικὸς Διαλογισμὸς», τοῦ Μαχαρίσι Μαχῆς Γιόγκι, ποὺ στὴν Ἑλλάδα δρᾷ ὡς «Κίνηση Πνευματικῆς Ἀναγέννησης». 4. Τὰ διάφορα Κέντρα καὶ τὶς Σχολὲς Γιόγκι στὴν Ἑλλάδα, ἰδιαίτερα τοῦ «Σαταναντάραμ» — παρακλάδι τῆς «Διεθνὸς Κίνησης τῆς Ἀδελφότητος τῆς Γιόγκι» — καὶ τοῦ «Ἡλιανθός», ποὺ ἀκολουθεῖ τὴ διδασκαλία τοῦ Σρι Σάτνα Σάι Μπάμπα.

«Υπάρχουν ἀκόμη — τότισε — διάφορες μεμονωμένες σχολὲς καὶ δάσκαλοι ποὺ ἀσχολοῦνται, ὅπως λένε, μόνο μὲ τὴ γυμναστικὴ. Ὅταν ὁμως μελετᾷ κανεὶς τὰ μαθήματα καὶ τὶς παραδόσεις ποὺ κάνουν,

διαπιστώνει ὅτι δὲν παύουν νὰ τροφοδοτοῦνται ἀπὸ τὶς φλέβες τοῦ Ἰνδουῖσμοῦ».

Ἐξήγησε τὴν πολυσήμαντη ἔννοια τῆς λέξεως Γιόγκι, τὶς ἀρχὲς καὶ τὸ φιλοσοφικὸ ὑπόβαθρο τῆς φιλοσοφικο-θρησκευτικῆς σχολῆς τοῦ Ἰνδουῖσμοῦ ποὺ φέρει αὐτὸ τὸ ὄνομα, τὰ βασικὰ στάδιά της. Ἐδειξε, μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἐπίσημα βιβλία τὰ ὁποῖα ἐξέδωσαν τὰ ἑλληνικὰ κέντρα Γιόγκι, τὶς ἀντιπρόστατες θέσεις ποὺ ὑποστηρίζουν περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σὲ μιὰ εἰδικὴ παράγραφο ἀνέπτυξε τὴ θέση ὅτι «τὸ κύμα τῶν διαφόρων συστημάτων γιόγκι θυμίζει σὲ πολλὰ σημεῖα, ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, τὸ παλαιὸ, ἐπικίνδυνον κύμα τοῦ Γνωστικισμοῦ». Ἀντιμετώπισε τὸ ἐρώτημα ἐὰν μπορεῖ νὰ συνδυαστεῖ Γιόγκι καὶ Χριστιανισμὸς καὶ ἀνέπτυξε τὶς διαφορὰς ποὺ διακρίνουν τὴν ἡσυχαστικὴ προσευχὴ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς ἀπὸ τὴ Γιόγκι.

Τέλος, ἀναφέρθηκε διαγραμματικὰ στὶς κοινωνικὲς διαστάσεις τοῦ φαινομένου καὶ τὴν «εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας».

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

1. Στὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ οἱ κινήσεις αὐτὲς μαγνητίζουν νέους. Σ' αὐτὸ σὺντείνουν: ἡ νεανικὴ ἀναζήτηση, ἡ κλίση πρὸς τὴν περιπέτεια, ἡ ἔλξη ἀπὸ τὸ παράδοξο, ἡ φιλοδοξία νὰ ἐνταχθοῦν σὲ κάτι πρωτοποριακὸ. Ἡ ἐπιθυμία νὰ βρεθοῦν σὲ μιὰ κοινότητα ζεστή, νὰ δημιουργήσουν δεσμούς καὶ δυνατὲς σχέσεις. Πολλὲς ἀπ' αὐτὲς τὶς κινήσεις προσφέρονται σὰν καταφύγιο σὲ ἀνθρώπους ποὺ αἰσθάνονται ὅτι βρίσκονται στὸ περιθώριο — τῆς οἰκογενείας τους, τῆς κοινωνίας ἢ τῆς Ἐκκλησίας στὴν ὁποία γεννήθηκαν. Πολὺ συχνὰ πλούσιοι καὶ διανοούμενοι μπορεῖ νὰ δοκιμάσουν μιὰ τέτοια ἀπογοήτευση σὲ ἄλλες περιοχὲς ἐκτὸς τοῦ οικονομικοῦ χῶρου.

Σ' αὐτοὺς τοὺς νέους παρατηρεῖται μιὰ ἰδιότυπη, ἀμφίδρομη κίνηση μεταξύ ἀπογοητεύσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Ἀπογοητεύσεως ἀπὸ τὸ περιβάλλον τους, ποὺ τὸ βλέπουν ἀπολιθωμένο καὶ χωρὶς πνοή. Ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τὴ νέα ὁμάδα ποὺ παρουσιάζει μιὰ δυναμικὴ συμπεριφορά. Σὲ ἀρκετὲς κινήσεις κυριαρχεῖ ἡ οὐτοπιστικὴ λαχτάρια ἐπανάδου σὲ μιὰ ἰδανικὴ ἐποχὴ τοῦ παρελθόντος ἢ μιὰ οὐτοπιστικὴ προσδοκία γιὰ τὸ μέλλον.

2. Χαρακτηριστικὸ σ' αὐτὲς τὶς κινήσεις εἶναι μιὰ ἐσωτερικευση, ἢ συσπείρωση στὸν ἑαυτό, μιὰ τάση ἀποφυγῆς τῆς κοινωνικῆς διαδικασίας. Ἡ ἐμφαση στὴν αὐτοανάλυση καὶ τὴν αὐτοσυνειδησία ὀδηγεῖ κατὰ κανόνα σὲ μιὰ ἰδιότυπη αἰχμαλωσία, σ' ἓνα σύστημα σκέψεων καὶ λογισμῶν ποὺ καταλήγουν στὸ ἄδειασμα τοῦ ἐγώ, στὸ κενό. Σ' ἓναν τύπο θρησκευτικότητας ποὺ προσγγίζει πολὺ τὸν χαρακτηρισμὸ «ἔπιου τοῦ λαοῦ».

3. Ἡ αὐτοπραγματώση στὴν ὁποία κατευθύνουν, ἐνῶ μιλάει γιὰ αὐτονομία καὶ ἐλευθερία ἀπὸ τὴν ψευδαίσθηση τοῦ κόσμου, ὁδηγεῖ τελικὰ σὲ μιὰ ὁμάδα ἀπόλυτα ὑποτεταγμένη στὸν ἀρχηγό. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀλάνθαστος ὁδηγός. Οἱ ὁπαδοί, οἱ ἐκλεκτοί, παραδίδουν ἀνεπιφύλακτα τὸν ἑαυτό τους στὴ δική του γνώση καὶ σοφία, μὲ ἀπόλυτη ἐξάρτηση ἀπ' αὐτόν. Μετὰ ἀπὸ τὸν πρῶτο ἐνθουσιασμό κάποιας ἀνακαλύψεως, ἀκολουθεῖ ἡ μονοτονία ἐνὸς ἀπόλυτου δικτατορικοῦ κονφορμισμού.

4. Ἡ ἀντιφατικότης ποὺ παρουσιάζεται σὲ πολλές ἀπὸ τὶς προηγούμενες πλευρὲς κορυφώνεται στὴν οἰκονομικὴ διάσταση τῶν κινήσεων αὐτῶν, ὅπου ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ τονίζεται ἡ ἀπάρνηση τῶν ἐγκοσμίων γιὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς κι ἀπὸ τὴν ἄλλη γίνεται ὑπέρμετρη συσσώρευση πλούτου καὶ ὑλικῶν ἀγαθῶν στὸν ἀρχηγὸ καὶ στὴν ἐπιτελική του ὁμάδα, χωρὶς τὸ γεγονός νὰ δημιουργεῖ ἀντίδραση στοὺς ὁπαδοὺς. Ἀσφαλῶς αὐτὸ συνδέεται μὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικεύσεως καὶ ἀπομονώσεως, ποὺ ὁδηγεῖ τὸ άτομο σὲ μιὰ ἀδιαφορία γιὰ τὸ κοινωνικὸ γίνεσθαι, σὲ μιὰ παθητικότητα.

5. Ὅλες αὐτὲς οἱ κινήσεις δὲν περιορίζονται σὲ ἓναν τύπο, ἀλλ' ἔχουν μιὰ διάσταση παγκοσμιότητας. Στρατολογοῦν ὁπαδοὺς ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς, καὶ τοὺς μετακινοῦν ἀνάλογα. Ὑστερα ἀπὸ προσεκτικὸ «μάρκετινγκ» τῶν πνευματικῶν ἀναζητήσεων ἀνὰ τὸν κόσμο, προσπαθοῦν νὰ προωθήσουν καὶ νὰ προπαγανδίσουν τὰ ἰδεολογικὰ προϊόντα τους, ἐπιμένοντας ὅτι μὲ αὐτὰ προσφέρουν στὴν οἰκουμένη γαλήνη, ἀγάπη, εἰρήνη, ἡδονή, γνώση. Ὅλα τὰ σχετικά χαπάκια τῶν κοσμοθεωριακῶν προϊόντων καλύπτονται μὲ ἐπίστρωμα ἐπιστημονικὸ — ψυχολογικὸ, σὲ κοινωνίες δὲ ποὺ ἔχουν ἰσχυρὴ χριστιανικὴ παράδοση, καὶ μὲ λίγο βιβλικό, χριστιανικό.

6. Ἀναμφισβήτητα, μέσα σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν ἀναζήτηση πλανιέται καὶ μιὰ ἐπιθυμία καὶ ἀνάγκη κάποιας ἐμπειρίας τοῦ Ἁγίου. Εἶναι ἔντονη ἡ προσδοκία μιᾶς μυστικῆς ἐξελίξεως, μιᾶς ὑπερβάσεως τῶν στεγανῶν τῆς παραδοσιακῆς λογικῆς. Καὶ ἐδῶ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀναγνωρίσει μιὰ πλευρὰ διαμαρτυρίας καὶ ἀντιδράσεως σ' ἓναν πολιτισμὸ ποὺ γίνεται τόσο ἔντονα μηχανοποιημένος, κι ἀκόμα σ' ἓνα Χριστιανισμὸ ξηρό, λογικὸ (κυρίως στὰ περιβάλλοντα τὰ προτεσταντικά), αὐστηρὰ ὀργανωμένο (στὰ περιβάλλοντα τὰ ρωμαιο-καθολικά), συχνὰ χωρὶς θέρμη καὶ ἐνθουσιασμό.

Ἔστω ὅμως καὶ μὲ τὶς ἄρρωστες αὐτὲς μορφὲς τῶν νεανικῶν αἱρετικῶν κινήματων, ἔρχεται πάλι στὴν ἐπιφάνεια ἡ δίψα γιὰ τὸ Ἅγιο, μέσα στὴν πετρώδη καὶ ἀμυώδη ἔρημο ποὺ δημιούργησε ἡ ἐκκοσμικεύση.

Ὅσες ἀντιρρήσεις καὶ ἂν ἔχουμε γι' αὐτὲς τὶς κινήσεις, πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι πολλὲς φορὲς κατευθύνονται ἐκεῖ ἀνθρωποὶ μὲ ἔφεση θρησκευτικῆ, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρονται ἀπλῶς γιὰ «γυμναστική», ἀλλὰ

ποὺ ἀναζητοῦν κάτι βαθύτερο. Γι' αὐτὸ δέχονται νὰ τηρήσουν μιὰ ἀπαιτητικὴ πειθαρχία, μὲ τὴν καθοδήγηση κάποιου «γέροντα», ὁ ὁποῖος ὑπόσχεται νὰ τοὺς ὁδηγήσει στὴν ὑπερβατικὴ «γνώση». Τὸ ὅτι πέφτουν θύματα πολλῶν ἀγυρτῶν δὲν μειώνει τὴ σημασία τοῦ ἀρχικοῦ πόθου. Κανεὶς δὲν πηγαίνει ἐκούσια νὰ γίνεθαι θύμα κάποιου ἀπατεώωνος.

Ἀκριβῶς διότι τὸ φαινόμενο δὲν περιορίζεται σὲ κοινωνικά, πολιτικά καὶ οἰκονομικά πλαίσια, ἀλλ' ἔχει τὴ θρησκευτικὴ του διάσταση, ἡ εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ιδιαίτερα σημαντικὴ.

Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Θὰ περιοριστῶ σὲ τρεῖς γενικὲς δεοντολογικὲς θέσεις: 1. Φῶς, περισσότερο φῶς, ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας σχετικὰ μὲ αὐτὲς τὶς κινήσεις. Γιὰ νὰ πέσουν τὰ διάφορα προσώπια, οἱ ποικίλες μάσκες ποὺ κρύβουν τὸ πραγματικὸ πρόσωπο. Χωρὶς περιττὲς φωνὲς καὶ φανατισμούς, ἤρεμα καὶ ἀπλά, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ δια φωτίσουμε τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ κινήσεις ξεκινοῦν ἀπὸ ἰνδουϊστικὰ ἀξιώματα. Ἀποφεύγοντας τοὺς δύο κινδύνους ποὺ ἐπισημάναμε στὴν ἀρχή, τὴν ὑπερτίμηση ἢ τὴν ὑποτίμηση, ἐπιβάλλεται νὰ ἐνημερώσουμε τοὺς πιστοὺς ὅτι οἱ ἰνδουϊστικὲς αὐτὲς αἱρέσεις σχετικοποιοῦν τὰ πάντα, διαστρέφουν τὸ νόημα τῶν Γραφῶν καὶ ὁδηγοῦν σ' ἓναν ἐπικίνδυνο συγκρητισμὸ καὶ πνευματικὸ ἀποπροσανατολισμὸ.

Ἡ κριτικὴ μπορεῖ νὰ εἶναι ἔντονη καὶ ἀμείλικτη γιὰ τὶς αἱρέσεις καθεαυτὲς, ὅμως πρέπει νὰ γίνεταί πάντοτε ψύχραιμα, μὲ σεβασμὸ καὶ γνήσια ἀγάπη γιὰ τὰ συγκεκριμένα πρόσωπα ποὺ παραμένουν εἰκόνας Θεοῦ, ἀδελφοὶ μας.

2. Νὰ ξυπνήσουμε τοὺς φύλακες, οἱ ὁποῖοι, γιὰτὶ νὰ τὸ κρύβουμε, δὲν «ἔχουσι γινῶσιν». Νὰ βοηθήσουμε ὅσους ἔχουν μιὰ εὐθύνη γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ πορεία αὐτῆς τῆς χώρας νὰ καταλάβουν ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀφήνουν νὰ παραπλανᾶται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κάτω ἀπὸ ἑλληνο-ινδικὰ ὀνόματα, μὲ παραπειστικὲς δηλώσεις σχετικὰ μὲ τὴν ταυτότητα καὶ τοὺς ἐπιδιωκόμενους σκοποὺς. Ἀσφαλῶς σεβόμεσθε τὴ θρησκευτικὴ ἐλευθερία τοῦ καθενός. Δὲν ἀνεχόμεσθε ὅμως τὴν παραποίηση καὶ τὴν ἀπάτη. Εἶναι σαφὲς ὅτι δὲν πρόκειται ἀποκλειστικὰ περὶ γυμναστικῆς, ἐπιστήμης, ψυχολογίας, ἀλλὰ περὶ κινήσεων μὲ θρησκευτικὲς προϋποθέσεις καὶ θρησκευτικὴ δυναμική.

Ἡ Ἐκκλησία, ποὺ ἐπὶ αἰῶνες ὑπῆρξε ὁ θεματοφύλακας τῆς αὐτοσυνειδησίας αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, δικαιοῦται νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ κάθε ἀρμόδια ἀρχὴ νὰ δείχνουν οἱ κατὰ καιροὺς προπαγανδιστὲς θρησκευτικῶν ἰδεῶν καθαρὰ τὸ πρόσωπό τους, τὸ παρελθὸν καὶ τὶς θέσεις τους.

Ἐπίσης μᾶς δίνεται μιὰ νέα εὐκαιρία νὰ τονίσουμε ὅτι, ὅταν ἀπὸ τὰ μέσα ἐνημερώσεως καὶ παι-

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ 1821

Όλαι αἱ περίοδοι τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας προ-καλοῦν τὸ παγκόσμιον ἐνδιαφέρον, ὄχι μόνον ὡς γνώ-σις, ἀλλὰ κυρίως ὡς πηγή ἠθικῶν διδαγμάτων, διότι περιλαμβάνουν ἱστορικά γεγονότα καὶ πνευματικά ἐπι-τεύγματα κοσμοϊστορικῆς σημασίας. Ἄλλ' ἡ περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, τῆς ὁποίας τὴν 163ῃν ἐπέτειον ἐορτάζει κατ' αὐτὰς τὸ Πανελλήνιον, γοητεύει καὶ ἐνθουσιάζει τοὺς Ἕλληνας καὶ ὁλόκληρον τὸν φωτισμένον κόσμον. Ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ ἔχει χα-ρακτηρίσει ἤδη τὸ μέγα τοῦτο γεγονός ὡς κοσμοϊστο-ρικὸν ἔνεκα τῶν συνεπειῶν του δι' ἡμᾶς καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη τοῦ κόσμου: ἐξησφάλισεν εἰς τὸ Γένος μας ἐλευ-θέραν ἐθνικὴν ἐστίαν, κατερράκωσε τὴν ἐφιαλτικὴν διὰ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης Ἱερὰν Συμμαχίαν, ἡ ὁποία μετ' ὀλίγον χρόνον διελύθη, ἐπέδρασεν εὐεργετικῶς εἰς τὴν πορείαν καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς τύχας μικρῶν καὶ μεγάλων ἔθνῶν, ἐνισχύσαν ἰδιαίτερος εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὰ Βαλκάνια τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος

δείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑποσκάπτεται ἡ ὀρθόδοξη ἑλληνικὴ συνείδηση καὶ παράδοση, ὀδηγούμεθα σ' ἓνα κενό, τὸ ὁποῖο δὲν πρόκειται νὰ καλυφθεῖ μόνον ἀπὸ τὶς κοινωνικοπολιτικὰς τοποθετήσεις πού οἱ ἐκά-στοτε ἀρμόδιοι προτιμοῦν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ποικίλα προί-οντα καὶ ὑποπροίοντα θρησκευτικο-φιλοσοφικῶν συ-στημάτων, ξένων πρὸς τὴν ταυτότητα, τὴν ὑπόστασιν καὶ τὴ λαϊκὴν μας παράδοση. Θὰ γεμίσουν μὲ ἀπορρίμ-ματα (μπάζα) ἐπικινδύνου περιεκτικότητος, πού ἀδυ-νατίζουν τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, — πού διευκολύνουν ποικίλες ξένες προπαγάνδες καὶ ἐπιδιώ-ξεις. Δὲν εἶναι συμπτωματικὸ ὅτι τὰ ἀνατολικά σο-σιαλιστικά καθεστῶτα, ὅπως ἐπίσης καὶ τὰ ἰσλαμικά, ἔχουν κλείσει τὶς πόρτες τοὺς στίς ξενόφερτες αὐτὲς ἀνατολικὰς ἐπιδράσεις, πού ἀλλοιώνουν τὸν παραδο-σιακὸ χαρακτήρα τῶν κοινωνιῶν τους.

3. Ἡ οὐσιαστικότερη ὅμως ἀντιμετώπιση ὅλων αὐτῶν τῶν κινδύνων θὰ γίνῃ μὲ τὴν ἐνίσχυση καὶ ἀνανέωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ζωῆς. Μὲ τὴν ἐνερ-γοποίηση ὅλου τοῦ πλοῦτου τῆς παραδόσεώς μας καὶ τῆς δυναμικῆς τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος. Σὲ μιὰ ἐποχὴ ἐλεύθερης διακινήσεως τῶν ἰδεῶν, σὲ παγκό-σμια κλίμακα, εἶναι φυσικὸ τὸ ἐρευνητικὸ καὶ ἀνήσυχο ἑλληνικὸ πνεῦμα νὰ δείχνῃ περιέργεια καὶ ἐνδιαφέ-ρον γιὰ ἰδέες νεοφανεῖς στὸν τόπο, εἴτε δυτικῆς εἴτε ἀνατολικῆς προελεύσεως. Παράλληλα, οἱ διαφορὲς αὐτὲς κινήσεις δὲν θὰ σταματήσουν τὴν προσπάθειά τους. Τὸ πρόβλημα εἶναι ἐμεῖς τί θὰ κάνουμε. Ὅπως παλαιότερα ἡ Ἐκκλησία δὲν δίστασε νὰ υἱοθετήσῃ ἀκόμα καὶ μεθόδους πού χρησιμοποίησαν οἱ Γνωστι-κοί, θὰ χρειαστεῖ νὰ ἐνεργήσουμε μὲ τόλμη καὶ πρω-τοτυπία σκέψεως. Γιὰ νὰ ἐνεργοποιηθεῖ ὁ ὀργανισμὸς τῆς ἐνορίας — γιὰ νὰ δημιουργηθοῦν μικρότερες ὁμά-δες, ζωντανὰ κύτταρα μέσα σ' αὐτὴ καὶ μέσα στὴν ἐπισκοπὴ, πού νὰ δώσουν τὴν αἴσθησιν ἀδελφωμένης

καὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἐθεμελίωσεν εἰς τὰ πρά-γματα τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνοτήτων, ἡ ὁποία ἀπηλευθέ-ρωσε λαοὺς καὶ ἐδημιούργησε κράτη καὶ ἀπετέλεσεν εἰς τὰς γενικὰς τῆς γραμμῆς τὴν βάσιν τοῦ ἰσχύοντος σήμερον Διεθνoῦς Δικαίου, ἐνεφύσησεν νέαν πνοὴν εἰς τὸν διανοούμενον κόσμον τῆς Δύσεως καὶ ἐπὶ πλέον ἐ-στερέωσεν εἰς τὸν κόσμον ὅλον τὴν ἰδέαν, ὅτι πᾶσα ξενικὴ κυριαρχία εἶναι παροδική.

Ἡ πολεμικὴ προσπάθεια τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων καὶ τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον διεσπαρμένων ὁμοεθνῶν μας, ἐν μέσῳ τῆς ἀπολυταρχικῆς καὶ ἀντιφιλελευθέρας Εὐ-ρώπης, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ τὸ Συνέδριον τῆς Βιέν-νης, δὲν ἔχει τὸ ὁμοίον τῆς, κατ' ἀναλογίαν ἐξεταζο-μένη, εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Αἱ θυσίαι καὶ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων τοῦ '21, ὅμοια τῶν ὁποίων, ὑπὸ ἴσας συνθήκας, οὐδέποτε ἦ σπανίως ἀπαντᾷ ὁ ἐ-ρευνητὴς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἀποδει-

κοινότητος. Κάθε ὁμάδα, κάθε προσπάθεια — κοινο-νική, ἱεραποστολική, πολιτιστικὴ, νεανικὴ — εἶναι πολὺτιμη γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν νέων προκλήσεων τῆς ἐποχῆς μας. Ἀρκεῖ νὰ ζεῖ καὶ νὰ κινεῖται μέσα στὴν ὀρθόδοξη Παράδοση μὲ πιστότητα καὶ τα-πεινὴσιν, ἐνσωματωμένη ὀργανικὰ στὸ ἐκκλησιαστι-κὸ σῶμα.

Ἰδιαίτερα οἱ σοβαροὶ καὶ ἰσορροπημένοι πνευ-ματικοὶ γέροντες εἶναι τὸ καλλίτερον ἀντίδοτο γιὰ τοὺς ποικίλους γκουρού. Τὰ μοναστήρια, ὅπου καλλιεργεῖ-ται ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ, εἶναι εὐλογία πού πρέπει νὰ γίνῃ περισσότερο προσιτὴ στους νέους. Θὰ μπορούσαν νὰ ὀργανώνονται ἐκεῖ περίοδοι περισυλλογῆς διαφόρων ὁμάδων λαϊκῶν. Μὴ νομίσουμε ὅτι θὰ συγκινήσουμε τοὺς νέους, παρουσιάζοντάς τους ἕναν εὐκολο, βολικὸ Χριστιανισμὸ. Ἐκεῖνοι ἀναζητοῦν τὴ δυναμικὴ ὀρ-θοδοξία μὲ τὶς ἡρωικὰς τῆς πλευρὰς.

Μόνον μιὰ ὀρθοδοξία ζωντανή, ἀνοικτὴ, πού δέ-χεται μὲ στοργὴ καὶ ἀγάπη ὅλους, πού ζεῖ μὲ τὴν αἴ-σθησιν τῆς καθολικῆς εὐθύνης στὸν ἐνοποιούμενον σύγ-χρονο κόσμον, μπορεῖ νὰ παραμείνῃ ἀτρωτὴ ἀπὸ τὶς ποικίλες ἀνατολικὰς καὶ δυτικὰς αἰρετικὰς ἐπιδράσεις. Ὅταν ἓνας ὀργανισμὸς εἶναι δυνατός, ὑγιὴς καὶ ἀκ-μαῖος, εὐκολότερα ἀπορρίπτει τὰ ξένα καὶ ἐπικίνδυνα σώματα, πού εἰσδύουν μέσα του, καὶ ταχύτερα ἐπου-λώνει τὶς πληγὰς. Ἡ καλύτερη λοιπὸν ἀντίστασιν στίς ποικίλες αἰρέσεις παραμένει ἡ σοβαρὴ, συνεχὴς, δυ-ναμικὴ προσφορὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἡ συνεπὴς βίωση τοῦ Εὐαγγελίου στὸ προσωπικὸ καὶ κοινωνικὸ πεδίο.

† Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης
 ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΤΟΣ
 Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

κνύουν ότι, οσάκις ο αγών υπέρ της εθνικής ελευθερίας έγινε συνείδησις και ιδεώδες ολοκλήρου του λαού, και άφύπνισε το ήρωϊκόν πνεύμα της φυλής μας, ή νίκη έστεφάνωσε τα όπλα μας και ή ελληνική άρετή κατίσχυσε και έθριάμβευσε.

Ίδιαιτέρως σήμερα, κατά τας δυσκόλους ήμέρας που διερχόμεθα, ο Έλληνισμός, χρησιμοποιών τον ιστορικόν όπλισμόν του, όφείλει να εμπνευσθή από τα μεγάλα ήθικα διδάγματα, τα όποια πηγάζουν άφθόνως από τον αγώνα του Έθνους μας υπέρ της ελευθερίας. Είναι κοινή πεποίθησις, ότι ή ιστορία τρέφει το πνεύμα των λαών, ή δέ ανάμνησις των μεγάλων ιδεών και των μεγάλων γεγονότων τα όποια άπαρτίζουν το άθάνατον Ή21, παιδεύει, φρονηματίζει και ένισχύει το Έθνος μας.

Θά έπιχειρήσω μίαν σύντομον θεώρησιν του αγώνος και θα έπιμείνω επί θεμελιωδών θεμάτων, τα όποια προβάλλονται πολύ συχνά τόσον συγκεχυμένα, ώστε ήμπορούν να δδηγήσουν εις παρερμηνείας ιστορικών γεγονότων και εις άλλοίωσιν της ιστορικής άληθείας.

* * *

Είναι γνωστόν ότι το Έθνος μας ούδέποτε κατά την διάρκειαν της Όθωμανικής κυριαρχίας έπαυσε να αναζητή την εθνικήν του ελευθερίαν και να εκδηλώη παντοιοτρόπως την βούλησίν του διά να ανακτήση αυτόνομον και ανεξάρτητον πολιτικόν βίον. Τα πολυάριθμα επαναστατικά κινήματα των Έλλήνων, τα όποια εξέσπασαν κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας, υπήρξαν πολεμικαί ένέργειαι του ύποδούλου Έθνους μας, οίστηλατουμένου από την δημιουργικήν δύναμιν της Μεγάλης Ίδέας, ή όποία από του 15ου αιώνος, άν μη και ένωρίτερα, ήτο θεμελιώδης άρχή του πολιτικού και πνευματικού βίου των Έλλήνων. Αί επαναστάσεις αύται κατεποντίζοντο συνήθως έντός τελμάτων, άνεβλάστανον όμως φλογερότερα. Κατά παράδοξον πορείαν των γεγονότων όλαι εκείναι αί ένοπλοι έξεγέρσεις που έπεχειρήθησαν υπό των Έλλήνων με την ύποκίνησιν και την βοήθειαν διαφόρων εκάστοτε Εύρωπαϊκών Δυνάμεων, απέβησαν άτυχείς. Η επανάστασις του 1821, καίτοι παρεσκευάσθη και ήρχισε χωρίς καμίαν συνεννόησιν μετά των ξένων, καίτοι κατεδικάσθη κατά τα πρώτα τουλάχιστον έτη της υπό όλων άνεξαιρέτως των Εύρωπαϊκών Κυβερνήσεων, υπήρξεν έν τούτοις ή πρώτη με θετικόν αποτέλεσμα έξέγερσις του νεωτέρου Έλληνισμού.

Ο ελληνικός λαός είχε περιπέσει εις ήθικην και οικονομικήν παρακμήν, άφ' ότου ύπεδουλώθη κατά το πλείστον μέρος αυτού υπό των Φράγκων Σταυροφόρων κατά τας αρχάς του 13ου αιώνος, οι όποιοι διέσπασαν και την έδαφικήν του ένότητα. Ο πνευματικός πόλεμος μεταξύ Ανατολής και Δύσεως και οι συνεχείς κίνδυνοι, προερχόμενοι τόσον έξ Ανατολών όσον και εκ Δυσμών, υπήρξαν οι συντελεσται της παρακμής αυτής.

Μετά την Άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως υπό των Τούρκων, ή παρακμή εις την όποιαν ώθησαν την χώραν μας οι Φράγκοι, μετεβλήθη εις πλήρη κατάπτωσιν, έξ αιτίας των πληγμάτων, τα όποια έδέχθη το Έλληνικόν Έθνος από μέρους των εισβολέων κατακτητών. Ο ύποδουλωθείς πληθυσμός έστερήθη των καλύτερων γαιών του, ύπεχρεώθη εις βαρείαν φορολογίαν και άλλας οικονομικάς άγγαρείας, ύπέστη τον φοβερόν έξισλαμισμόν, του όποιου ή χειροτέρα μορφή ήτο το παιδομάζωμα. Οι έξισλαμισμοί, ή αιχμαλωσία, ή πειρατεία, τα παντοία δεινά που έμάστιζαν τας ελληνικάς χώρας καθ' όλην την Τουρκοκρατίαν, προεκάλεσαν φυγήν και διασποράν των Έλλήνων, μετακινήσεις πληθυσμών και έν πάση περιπτώσει γενικήν φθοράν και δημογραφικήν μείωσιν του ελληνικού στοιχείου. Τα άπερίγραπτα αυτά δεινά κατέστησαν τον ζυγόν του ανυπόφορον και την ζωήν του άπελπιστικήν. Άλλ' ή άπελπιστική εκείνη ζωή έτρεφε την άσίγαστον βούλησιν και ροπήν του Έθνους προς την πολιτικήν του ελευθερίαν. «Η άληθινή αίτία της επαναστάσεως είναι ή άπελπισία των Έλλήνων», έγραψεν εις τα Άπομνημονεύματά του ο Φωτάκος Χρυσανθόπουλος (τόμ. Α', σελ. κβ').

Υπό τας συνθήκας εκείνας θα ήτο άδύνατον να επιζήσουν οι Έλληνες ως έθνος, άν δέν συνεσειρώοντο και δέν ώργανώνοντο. Εις την καταπίεσιν και την δυστυχίαν άντέδρασαν διά της οργανώσεως και της πνευματικής και οικονομικής των αναπτύξεως. Συσπειρωθέντες περίξ αρχαίων θεσμών, οι όποιοι διετηρούντο ζωντανοί και ένεργοι εις τον ιδιωτικόν και εις τον κοινωνικόν βίον των, άνέπτυξαν νέας θαυμασικάς δυνάμεις και επιδόσεις, διά των όποιων έπέδιώξαν και επέταχον τελικώς την άνάκτησιν ελευθερού βίου. Οι θεσμοί αυτοί επί των όποιων έστηρίχθησαν αί νέαι δυνάμεις και επιδόσεις που άνέπτυξαν οι πρόγονοί μας εις τον εθνικόν, τον πνευματικόν, τον οικονομικόν και τον κοινωνικόν έν γένει βίον των, αποτελούν και τους δημιουργικούς παράγοντας του μεγάλου αγώνος του Ή21. Θα ήτο παράλειψις άν δέν τους ύπενθύμιζα, έστω και κεφαλαιωδώς:

α) Η εθνική μας παράδοσις, τόσον ή δημόδης όσον και ή λογία, ή όποία διετηρήθη αλώβητος και γόνιμος μέσα εις τον εθνικόν κατακλυσμόν.

β) Η Όρθόδοξος Εκκλησία, ή όποία άνήγειρε το ήθικόν και θρησκευτικόν της κράτος έπάνω εις τα έρείπια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, και διά της διατηρήσεως και καλλιέργειας των λειψάνων του εθνικού βίου, της γλώσσης και της εθνικής φιλολογίας, ένέβαλεν εις το Έθνος ήθικην δύναμιν και απέβη το κέντρον όχι μόνον του θρησκευτικού, αλλά και του εθνικού βίου των Έλλήνων.

γ) Ο θεσμός των Κοινοτήτων, αί όποιοι υπήρξαν τα πολιτικά κύτταρα του ύποδούλου Έλληνισμού και έδημιούργησαν προύποθέσεις ύποτυ-

πώδους πολιτικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων ἐντὸς τοῦ τουρκοῦ κράτους.

δ) Ἡ πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ Ἐθνους, οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους κληρικοί καὶ λαϊκοί, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν ζωντανὴν τὴν λογίαν παράδοσιν καὶ ἀπὸ τῶν μέσων κυρίως τοῦ 18ου αἰῶνος ἐδημιούργησαν τεραστίαν πνευματικὴν κίνησιν ἐντὸς τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ὅπου ἔζη διεσπαρμένη ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότης.

ε) Αἱ ἔνοπλοι χερσαῖαι δυνάμεις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, οἱ ἀρματοῦλοι καὶ οἱ κλέφτες, οἱ ὁποῖοι μετὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν Μανιατῶν ἐκράτησαν ἀδιακόπως ὑψωμένην τὴν πολεμικὴν σημαίαν τοῦ ἔθνους, ἐκαλλιέργησαν τὸ μαχητικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Αὐτοὶ ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν κατὰ ξηρὰν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων καὶ ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν προῆλθεν ἡ ἀξιοθαύμαστος στρατιωτικὴ ἡγεσία τοῦ Ἀγῶνος.

στ) Οἱ ναυτικοί μας, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ ἐξωπλισμένα σιτοκάραβά των ἀπέφραξαν εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ τὰ χρόνια τοῦ ἀγῶνος τὴν εὐρείαν λεωφόρον τῆς θαλάσσης καὶ κατέστησαν ἀδρανῆ τὴν ὑπεροπλίαν τῆς Τουρκίας.

Ἀπαρίθμησα ὅλως κεφαλιωδῶς τὰς δυνάμεις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγὼν τοῦ '21. Ἄλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῷ συνόλω του δὲν εἶχε συνειδησὶν τῶν τεραστίων τούτων δυνάμεων καὶ ἐπομένως δυσκόλως θὰ ἀπεφάσιζε νὰ τὰς μεταχειρισθῆ κατὰ τοῦ δυνάστου του ἄνευ συντονισμοῦ, ἄνευ ἰσχυρᾶς ὠθήσεως πρὸς ἐνέργειαν. Τὸν συντονισμὸν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων καὶ τὴν ἰσχυρὰν ὠθῆσιν πρὸς δράσιν ἔδωκεν εἰς τὸ Ἔθνος μας ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Μετὰ τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης καὶ τὴν συναφθεῖσαν συνθήκην τῆς 21 Ἰουνίου 1815, οἱ Ἕλληνες ἔχασαν κάθε ἐλπίδα ἀπελευθερώσεως διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης. Εἰς ποῖον νὰ ἐλπίσουν πλέον; Ποῦ νὰ στηριχθοῦν; Δὲν ἀπέμενεν εἰς αὐτοὺς παρὰ μόνον νὰ ἀντλήσουν θάρρος καὶ δύναμιν ἀπὸ τὰς ἰδικὰς τῶν καρδίας καὶ νὰ στηριχθοῦν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀρετὴν καὶ εἰς τὰ ὅπλα των. Αὐτοὺς τοὺς στοχασμοὺς ἔκαμε τότε καὶ ὁ μετέπειτα πολεμικὸς ἡγέτης τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. «Εἶδα τότε, εἶπεν εἰς τὸν Γεώργιον Τερτσέτην ὑπαγορευῶν τὰς ἀναμνήσεις του, πὼς ὅ,τι κάμωμεν, θὰ τὸ κάμωμεν μόνῳ, καὶ δὲν ἔχομε ἐλπίδα καμμιὰ ἀπὸ τοὺς ξένους».

Ἐντὸς τοιοῦτου κλίματος ἀπομονώσεως καὶ ἀπελπισίας ἐγεννήθη ἡ ἰδέα καὶ ἐθεμελιώθη ὡς ὀργάνωσις ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία.

Ἐγρῶφη καὶ ἐλέχθη πολλάκις ὅτι ἡ Ἀρχὴ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὑπελόγησε κυρίως εἰς τὸν ρωσικὸν πα-

ράγοντα, ἢ ὅτι ἐπεδίωξε νὰ παρασύρῃ τὸ Ἔθνος εἰς ἐξέγερσιν κηρύττουσα ἀπατηλῶς ὡς ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν τὴν ρωσικὴν στρατιωτικὴν βοήθειαν. Πόσον ἐσφαλμένη εἶναι ἡ ἀποψις αὐτή, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν προκήρυξιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1820 ἐξ Ἰσμαηλίου πρὸς τοὺς Ἕλληνας, διὰ τῆς ὁποίας, εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος, ἠθέλησε νὰ ἐθαρρύνῃ τὸ Ἔθνος καὶ νὰ τὸ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν πλάνην ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀπελευθερωθῆ χωρὶς ξένην βοήθειαν:

«Ἡξεύρω, ἔγραφεν εἰς τὴν προκήρυξιν ἐκείνην, ὅτι εἰς ὅλων τὰς καρδίας εἶναι ριζωμένη ἡ μετρία ἐκείνη πρόληψις, ὅτι ποτὲ μόνον μας δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐλευθερωθῶμεν, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσμένωμεν ἀπὸ ξένους τὴν σωτηρίαν μας. Ἐκαστος νουνεχῆς ἠμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ πόσον ψευδὴς εἶναι ἡ πρόληψις αὐτή, ἀρκεῖ μόνον νὰ καθύνη εἰς τὰ πράγματα τῆς πατρίδος μας. Ρίψατε τὰ βλέμματά σας εἰς τὰς θαλάσσας καὶ θέλετε τὰς ἰδεῖ κατασκαπασμένας ἀπὸ θαλασσοπόρους ὁμογενεῖς, ἐτοιμους νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμα τῆς Σαλαμίνας. Κοιτάξτε εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ἀπανταχοῦ βλέπετε Λεωνίδας ὀδηγοῦντας φιλοπάτριδας Σπαρτιάτας. Κοιτάξτε τὴν προθυμίαν καὶ τὸν ζῆλον αὐτῶν. Προβάλετε τὰς ἐξαισίας καὶ μεγάλας ταύτας ἀρετὰς μὲ τὴν χαννότητα, ἀδυναμίαν καὶ ἐσωτερικὴν ταραχὴν τοῦ ἔχθρου μας. Καὶ τότε, ἂν ἠμπορῆτε, εἶπατε ὅτι ἀπὸ ἄλλους πρέπει νὰ προσμένωμεν τὴν σωτηρίαν μας... Ἐχετε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ποτὲ ξένος δὲν βοηθεῖ ξένον χωρὶς μεγαλώτατα κέρδη. Τὸ αἷμα, τὸ ὅποῖον θέλουν χύσει οἱ ξένοι δι' ἡμᾶς, θέλωμεν τὸ πληρώσει ἀκριβώτατα καὶ οὐαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅταν συστηματικὴ δεσποτεία ἐνθρονισθῆ εἰς τὰ σπλάχνα τῆς. Ὅταν ὅμως μόνον μας ἀποσεῖσωμεν τὸν ζυγὸν τῆς τυραννίας, τότε τῆς Εὐρώπης ἡ πολιτικὴ θέλει βάλεῖ ὅλας τὰς ἰσχυρὰς δυνάμεις νὰ κλείσουν μὲ ἡμᾶς συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας ἀδιαλύτους».

Ἐπὶ καιρὸν θέμα συζητήσεως ἀποτελεῖ πάντοτε ἡ διερεύνησις τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ προπαρασκευή, ἡ πορεία καὶ ἡ κατάληξις τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ '21, προσδιορίζουν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς. Διακαῆς πόθος τοῦ Ἐθνους μας ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως καὶ ἐξῆς ἦτο νὰ ἰδρῶσιν ἐθνικὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία νὰ συνεχίσῃ τὴν διὰ τῆς παρεμβάσεως ξένου δυνάστου διακοπεῖσαν μακροαῖωνα ἐλευθέρην ἑλληνικὴν σταδιοδρομίαν. Εἰς τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦτον ἀπέβλεψαν ὅλα τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ὅπου δῆποτε τοῦ πατρῶου ἐδάφους καὶ ἂν ἐξερορηγνύοντο, ὑπὸ οἷας δῆποτε συνθήκας καὶ ἂν διεξήγοντο. Εἶχαν ἐθνικοαπελευθερωτικὸν χαρακτῆρα. Ὅμοίως καὶ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ '21, ἡ χρυσὴ στεφάνη ὅλων τῶν πρὸ αὐτῆς ἐξεγέρσεων, ὑπῆρξεν ἐθνικὴ ἐπανάστασις καὶ ὡς ἐμπνευσις καὶ ὡς σχέδιον καὶ ὡς ἔργον. Δὲν ἀπέβλεπεν εἰς διευθέτησιν ἐσωτερικῶν διαφορῶν τοῦ Ἐθνους φύσεως οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς ἢ ἄλλης, ἀλλὰ εἰς τὴν κατάργησιν τῆς

ξένης πολιτικής αρχής. Οί πρωταγωνιστάί της δέν έπεδώξαν τοπικάς ή ειδικάς βελτιώσεις της τύχης του ύποδούλου λαού, ουδέ την θεραπείαν των συμφερόντων μιάς τάξεως επί ζημιά των άλλων, άλλ' απέβλεψαν εις σκοπούς εύρυτάτους: εις την κατάλυσιν του ξένου ζυγού και εις άνεξάρτητον πολιτικόν, πνευματικόν και κοινωνικόν βίον.

«Η επανάστασις ή ιδική μας, έλεγεν ο γέρον Κολοκοτρώνης εις τὰ Άπομνημονεύματά του, δέν ομοιάζει με καμμίαν από δσας γίνονται την σήμερον εις την Εύρώπην. Της Εύρώπης αί επαναστάσεις εναντίον των Διοικήσεών των είναι έμφύλιος πόλεμος' ο ιδικός μας πόλεμος ήτο ο πλέον δίκαιος, ήτο έθνος με άλλο έθνος...».

Εις τοϋτο ακριβώς έγκειται και το μεγαλείον της Έπαναστάσεως του '21, το όποιον αποτελεί και την ειδοποιόν διαφοράν αυτής προς τας άλλας επαναστάσεις του 18ου και του 19ου αιώνος, ότι δηλαδή αυτή διεξήχθη υπό λαού, ο όποιος, ενώ κατ' ανάγκην ειχεν αντιτιθέμενα ένιοτε οικονομικά και κοινωνικά συμφέροντα, διετήρησεν όμως αδειάσειστον την ιδεολογικήν βάση του άγώνος του και κοινήν την άπελευθερωτικήν προσπάθειαν. Εις τον περίφημον λόγον του, τον όποιον έξεφώνησε προς τους μαθητάς του Γυμνασίου Άθηνών επάνω εις την Πνύκα ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης την 7 Οκτωβρίου 1838, ειπε και τὰ έξής χαρακτηριστικά, τὰ όποια αποτελούν την γνησίαν φωνήν όχι μόνον του ίδιου, άλλ' όλοκλήρου της γενεάς του '21:

«Όταν αποφασίσαμε να κάμωμε την Έπανάστασιν, δέν έσυλλογισθήκαμε ούτε πόσοι είμεθα, ούτε πώς δέν έχομεν άρματα, ούτε ότι οί Τούρκοι έβαστοϋσαν τὰ κάστρα και τας πόλεις, ούτε κανέναν φρόνιμος μās ειπε: Που πάτε έδώ να πολεμήσετε με σιτοκάραβα βατσέλα, άλλ' ως μία βροχή έπεσεν εις όλους μας ή επιθυμία της έλευθερίας μας, και όλοι, και οί κληρικοί και οί προσοτοι και οί καπεταναίοι και οί πεπαιδευμένοι και οί έμποροι, μικροί και μεγάλοι, όλοι έσυμφωνήσαμεν εις αυτόν τον σκοπόν και εκάμαμεν την Έπανάστασιν».

Ο ίδιος ο Κολοκοτρώνης μās περιέγραψε με άδρά λόγια την άτμόσφαιραν έθνικής ένότητος και κοινωνικής αλληλεγγύης έντός της όποιας έξεργράγη ή επανάστασις και διεξήχθη κατά τὰ πρώτα τουλάχιστον έτη, πριν εκδηλωθούν έντόνος τὰ φυλετικά μας έλαττώματα της φιλαρχίας και της φιλοπρωτίας:

«Είχαμεν μεγάλην όμόνοιαν και όλοι έτροέχαμεν σύμφωνοι. Ο ένας επήγε εις τον πόλεμον, ο αδελφός του έφερεν ξύλα, ή γυναίκα του εξύμωνε, το παιδί του εκουβαλούσε ψωμί και μπαρουτόβολα εις το στρατόπεδον' και εάν αυτή ή όμόνοια έβαστοϋσεν ακόμη δύο χρόνους, ήθέλαμε κυριεύσει και την Θεσσαλονίκην και την Μακεδονία, και ίσως εφθάναμεν έως την Κωνσταντινούπολιν» (Διήγησις Συμβάντων της Έλληνικής Φυλής, σελ. 282).

Και κατ' αυτούς ακόμη τους έμφυλιους πολέμους, τους όποιους υπεκίνει μόνον τυφλή κατά το πλείστον άρχομανία ή φιλοπρωτία, ή δξυτάτη πολιτική αντίθεσις, ή όποία άλλως τε εμφανίζεται και προδ της εκρήξεως του άγώνος, ουδαμού ένεφανίσθη ιδιοτέλεια των κοινωνικών τάξεων, αί όποίαι όλοι άνεξαιρέτως και από συμφρόνον έρρίφθησαν εις την μάχην.

* * *

Ο ρόλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά τους χρόνους της δουλείας και του άπελευθερωτικού άγώνος και μετ' αυτόν αποτελεί σπουδαιότατον θέμα που προκαλεί —άδίκως— εις τας ήμέρας μας δξυτάτας συζητήσεις έξ αιτίας της άβασίμου άρνήσεως την όποιαν προβάλλουν εναντίον της προσφοράς της Έκκλησίας μας προς το Έθνος μερικοί προκατειλημμένοι και φανατικοί.

Η Ορθόδοξος Έλληνική Έκκλησία υπήρξεν ή ιερά κιβωτός, ή όποία διεφύλαξεν αλώβητον την έθνικήν μας παράδοσιν, αλώβητον και γονιμοποιόν μέσα εις τον έθνικόν κατακλυσμόν. Η άλωσις της Κωνσταντινουπόλεως έπέφερε τον πολιτικόν θάνατον του έλληνικού βυζαντινού κράτους. Επάνω εις τὰ έρείπια του πολιτικώς πεσόντος κράτους του Βυζαντίου ανηγέρθη με πένθιμον μεγαλοπρέπειαν το ήθικόν και θρησκευτικόν κράτος της Έλληνικής Ορθόδοξης Έκκλησίας, ή όποία διά της ήθικής δυνάμεως την όποιαν έnéβαλεν εις το Έθνος, διά της διατηρήσεως και καλλιέργειας των λειψάνων του έθνικού βίου, της γλώσσης, της έθνικής φιλολογίας, έγινε κέντρον όχι μόνον του θρησκευτικού άλλα και του έθνικού βίου των Έλλήνων και άπετέλεσεν ένα των κυριωτέρων παραγόντων της πολιτικής αποκαταστάσεως του Έθνους. Εις την εκκλήρωσιν του μεγάλου τούτου έργου συνετέλεσαν: ή έσωτερική ήθική δύναμις της Έκκλησίας και το έθνικόν πολιτικόν κράτος αυτής, το όποιον έδημιουργήθη διά των εκκλησιαστικών και πολιτικών προνομίων, τὰ όποια παρεχώρησεν εις αυτήν κατά καιρούς το Όθωμανικόν κράτος.

Άνεξαρτήτως των άδυναμιών και των σφαλμάτων των έν των άνελθόντων εις τον πατριαρχικόν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, ή Ορθόδοξος Έκκλησία απέβη κατ' ούσίαν πολιτεία θρησκευτική και πολιτική, ή όποία διήρθυνε το υπόδουλον έθνος έντός του Όθωμανικού κράτους. Άνεδείχθη εις στρατευομένην Έκκλησίαν έχουσαν άποστολήν την διατήρησιν του έθνισμού των ύποδούλων. Αυτή συνέδεσε και συνήνωσε τὰ μέλη της μεγάλης έλληνικής οικογενείας, ή όποία ειχε διασπασθή ένεκα της από του 12ου αιώνος σημειωθείσης άποσυνθέσεως του Βυζαντινού κράτους και της επικρατήσεως επί έλληνικών έδαφών των Φράγκων και των Σέρβων.

Η Ορθόδοξος Έκκλησία διετήρησε τὰ ζώπυρα της έθνικής παραδόσεως εις την συνείδησιν των ύποδούλων. Εκπαιδεύουσα τον κλήρον και τον λαόν, από του

Η ΑΥΘΕΝΤΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

(Τὸ κριτήριο τῆς Ὁρθοδοξίας)

1. Εἰσαγωγικά.

Λέμε πολλές φορές, ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν σκέπτεται ὀρθά, δὲν μιλάει ὀρθά, δὲν πράττει ὀρθά. Ἡ λέμε, ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὀρθόδοξος. Πῶς μπορούμε νὰ ἀποφαινόμαστε γι' αὐτό; Καὶ ποῦ ξέρουμε, ἂν ἀκριβῶς ἡ δική μας ἡ σκέψη, ἡ ὁ δικός μας ὁ λόγος, ἡ ἡ δική μας ἡ πράξη, δὲν εἶναι ὀρθή, ἡ δὲν εἶναι ὀρθόδοξη; Ἡ μήπως ἀρκεῖ μόνο ἡ καλὴ διάθεση νὰ εἴμαστε ὀρθόδοξοι ἡ νὰ ἐνεργοῦμε ὀρθά, γιὰ νὰ εἴμαστε καὶ πράγματι ὀρθόδοξοι ἡ νὰ ἐνεργοῦμε ὀρθά; Ἐπίσης λέμε πολλές φορές σήμερα, ὅτι οἱ μέρες μας εἶναι κρίσιμες. Ἀλλὰ γιατί τις χαρακτηρίζουμε ἔτσι; Γιατί εἶναι κρίσιμες; Τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ τις κάνει νὰ εἶναι κρίσιμες καὶ τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ μᾶς κάνει νὰ τις θεωροῦμε κρίσιμες; Ποιό εἶναι τὸ κριτήριο, ποιό εἶναι τὸ μέτρο κρίσεως τῶν σκέψεών μας, τῶν ἀποφάσεών μας, τῶν πράξεών μας, τῶν «ἡμερῶν» μας...

Λένε πολλοί, ὅτι κριτήριο εἶναι ἡ ἴδια μας ἡ σκέψη, ἡ λογική μας, τὸ «μυαλό» μας. Ἀλλὰ πῶς θὰ κρίνει ἡ ἴδια μας ἡ σκέψη τις σκέψεις μας, γιὰ νὰ ἀποφασίσει, ἂν εἶναι ὀρθές ἡ ἐσφαλμένες; Καὶ πῶς θὰ γνωρίζουμε, ὅτι ἡ σκέψη μας λειτουργεῖ ὀρθά; Καὶ ποῖός θὰ μᾶς ἐγγυᾶται κάθε φορὰ γι' αὐτό; Καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ; Εἶναι σωστὸ ὁ κριτὴς νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ κριτήριο; Πρέπει ὁ δικαστὴς νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ νομοθέτης; Καὶ ἐὰν πολλές φορές γίνεται αὐτό, εἶναι βέβαιο, ὅτι θὰ εἶναι ἀντικειμενικὸς νομοθέτης; Ἡ θὰ νομοθετεῖ σύμφωνα μὲ ἐκεῖνα ποῦ

ἄμβωνος καὶ διὰ τῶν σχολειῶν, μὲ τὰ νάματα τῆς ἐλληνικῆς παιδείας διετήρησε τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ Ἑθνους.

Ὡς σπουδαιότατη ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐκπροσώπων της κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας δέον νὰ λογισθῇ ἡ διατήρησις ἀλωθήτου τοῦ ὀρθόδοξου δόγματος παρὰ τὰς προσπάθειάς καὶ τὰς πιέσεις τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ἡ σταθερὰ στάσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὠφείλετο βεβαίως καὶ εἰς λόγους θεολογικοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι κατενόει σαφῶς, ὅτι τὰ συμφέροντα τοῦ ὑποδούλου ἔθνους δὲν συνέπιπτον πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν.

(Συνεχίζεται)

Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ

Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

θὰ θέλει νὰ ἀποφασίσει; Καὶ μήπως ἔτσι, πολλές φορές καὶ ἄθελά του, θὰ πέφτει σὲ μία δικτατορία, σὲ ἓνα ὀλοκληρωτισμὸ; Καὶ ἂς ὑποθέσουμε, ὅτι ξεπεράσει αὐτὸν τὸν πειρασμὸ. Πῶς θὰ εἶναι βέβαιος, ὅτι σκέπτεται καὶ νομοθετεῖ ὀρθά;

Αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια ἐρωτήματα δημιουργοῦνται — πρέπει νὰ δημιουργοῦνται — στὸν κάθε ἄνθρωπο. Πάντως τέτοια ἐρωτήματα ἀντιμετωπίσαμε κι' ἐμεῖς πολλές φορές σὲ σχετικὲς ἐνδιαφέρουσες συζητήσεις, ποῦ εἴχαμε μὲ νέους ἀνθρώπους, φοιτητὲς καὶ ἐπιστήμονες. Γι' αὐτὸ καὶ καταλήξαμε στὸ συμπέρασμα, ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε καὶ νὰ ἀνακαλύψουμε ἓνα ἀλάθητο κριτή, ὅπως καὶ ἓνα ἀλάθητο κριτήριο, μὲ τὴ βοήθεια τῶν ὁποίων θὰ μπορούμε νὰ κρίνουμε τις σκέψεις μας, τοὺς λόγους μας, τις πράξεις μας, τὰ γεγονότα, τοὺς καιροὺς κ.τ.λ.

Ἀλάθηντος ὅμως κριτῆς, διαπιστώσαμε, ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀνευρεθεῖ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Γιατί; Γιατί πρῶτα-πρῶτα ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πάνσοφος, οὔτε παντογνώστης, δὲν γνωρίζει ὅλα τὰ δημιουργήματα (ὄντα καὶ γεγονότα). Καὶ δὲν τὰ γνωρίζει ὅλα, γιατί δὲν εἶναι ὁ δημιουργὸς τους, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι «πανταχοῦ παρών».

Ἐκτὸς αὐτοῦ ἀμαύρωσε μὲ τὴν ἁμαρτία του τὸ «κατ' εἰκόνα», τὸ νοῦ του, τὸ λογικὸ του, τὸ ἐπιθυμητικὸ του, τὸ βουλευτικὸ του. Ἐπὶ πλέον παρασύρεται, ἡ ἔστω ἐπηρεάζεται, ἀπὸ τις ἐπιθυμίες του, ἀπὸ τὸ περιβάλλον του, ἀπὸ τις σχέσεις του κ.τ.λ. Αὐτὲς οἱ δυσμενεῖς προϋποθέσεις ἔχουν καὶ δυσμενῆ ἀποτελέσματα: Ἐτσι ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ κρίνει πάντοτε ἀντικειμενικά, σωστά, δίκαια. Καὶ βεβαίως οὔτε νὰ νομοθετεῖ ὀρθά.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι δὲν εἶναι αἰώνιοι καὶ μόνιμοι. Γιατί δὲν εἶναι τέλειοι. Γιατί εἶναι ἐλλιπεῖς καὶ ἀνεπαρκεῖς. Γι' αὐτὸ καὶ ἀλλάζουν διαρκῶς. Γιατί οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦν νὰ βροῦν τοὺς πιὸ τέλειους, τοὺς πιὸ σωστοὺς. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀτελεῖς, γι' αὐτὸ ἐπιβάλλονται καὶ ἀπὸ τὴν Πολιτεία ἀναγκαστικά. Γιατί πολλές φορές οἱ ἄνθρωποι δὲν τοὺς δέχονται, δὲν τοὺς ἐγκρίνουν. Καὶ δὲν τοὺς ἐγκρίνουν, γιατί τοὺς κρίνουν μὲ τὴ λογική τους καὶ δὲν τοὺς βρίσκουν ὀρθοὺς, καὶ στὴ συνέχεια δυσανασχετοῦν καὶ ἀντιδροῦν στὴν ἐφαρμογή τους.

2. Ὁ ἀλάθηντος νομοθέτης.

Μόνο, λοιπόν, ἐκεῖνος ποῦ εἶναι δημιουργὸς τοῦ παντός, τοῦ Σύμπαντος, ἐκεῖνος ποῦ εἶναι παντογνώστης καὶ πανταχοῦ παρών, ἐκεῖνος ποῦ ἔχει μία

πλήρη γενική και σφαιρική γνώση τῶν πραγμάτων, παρελθόντων, παρόντων και μελλόντων, μόνο εκείνος που είναι ἀναλλοίωτος και ἀνεπηρέαστος και ἀπροσωπώληπτος, μόνο εκείνος μπορεί νά είναι ὁ ἀλάθητος νομοθέτης ἢ κριτής. Και γιά τοὺς Χριστιανοὺς αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός.

Καλῶς ἐχόντων, λοιπόν, τῶν πραγμάτων μόνο ὅταν ρωτᾶμε τὸ Θεὸ και Ἐκεῖνος μᾶς ἀπαντᾷει, μόνο, ὅταν «κατεβαίνει» ὁ Θεός στη γῆ, μόνο τότε μπορούμε νά ἔχουμε βεβαιότητα, ὅτι θά ἔχουμε μία ἀπάντηση και μία κρίση ἀλάθητη, ὀρθή και ἀθθεντική.

Ἄλλα γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Πότε και πῶς θά ξέρουμε με βεβαιότητα, ὅτι ὁ Θεός μᾶς ἀπάντησε πράγματι σ' αὐτὸ ἢ γι' αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ θέμα, ὅτι δηλ. «κατέβηκε» στη γῆ; Εὐτυχῶς γιά μᾶς τοὺς Ὁρθόδοξους Χριστιανοὺς αὐτὰ τὰ προβλήματα εἶναι τακτοποιημένα και ρυθμισμένα. Μόνο που πρέπει νά ἐνδιαφεροῦμε γι' αὐτά, νά τὰ καταστήσουμε γνωστά, προσιτὰ και συνειδητὰ «εἰς ἑαυτοὺς και ἀλλήλους». Ἔτσι:

α) Πρέπει νά γνωρίζουμε, ὅτι ὁ Θεός μίλησε και ἔδωσε διὰ μέσου τοῦ Μωϋσέως και τῶν προφητῶν και ἄλλων θεοπνεύστων ἀνδρῶν τῆς Π. Διαθήκης πολλές φορές τίς ἐπιτολές Του, τίς ἐντολές Του, τοὺς νόμους Του, τίς κρίσεις Του. Μπορούμε ἐδῶ νά θυμηθοῦμε τὴν ἀπάντηση τοῦ Ἀβραάμ (και διὰ μέσου αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ) στήν παραβολή τοῦ πλουσίου και τοῦ φτωχοῦ Λαζάρου: «Ἔχουσι Μωϋσέα και τοὺς προφήτας ἀκουσάτωσαν αὐτῶν» (Λουκ. 16,29). Και κάνει αὐτὴ τὴν ὑπόδειξη, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀληθινός. «Ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν» (Ἰω. 17,17), διαβεβαιώνει ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Και αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, αὐτὴ τὴν παρακαταθήκη τῆς Π. Διαθήκης, τὴν παρέλαβε στη συνέχεια και τὴν διέσωσε ἡ Χριστιανική Ἐκκλησία.

β) Ἐπίσης πρέπει νά γνωρίζουμε, ὅτι «κατέβηκε» και ἦρθε ὁ ἴδιος ὁ Θεός στη γῆ, ἦρθε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, «μορφὴν δούλου λαβὼν» (Φιλίπ. 2,7), και μᾶς ἔφερε τὴν ἀλήθεια, τὴν ἀλήθεια συμπληρωμένη και ἀνανεωμένη, γιὰ τὸν αὐτὸς εἶναι «ἡ ὁδὸς και ἡ ἀλήθεια και ἡ ζωὴ» (Ἰω. 14,6). Και γι' αὐτὸ τὸ λόγο και γιά νά ἐπισημάνει τὸν ἀνθρώπινο παραλογισμό λέει: «Νῦν ζητεῖτε με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὤμειν λέλαληκα, ἦν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ» (Ἰω. 8,40). Και τὴν ἀλήθεια αὐτὴ τὴν παρέδωσε στοὺς ἀποστόλους και αὐτοὶ στοὺς διαδόχους τους, στοὺς ἐπισκόπους, στήν Ἐκκλησία (ἀποστολικὴ παράδοση).

γ) Ἄλλα και μετὰ τὴν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου ὁ Θεός στέλνει τὸν Παράκλητο, «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» (Ἰω. 14,16-17 και 15,26), μέσα στήν Ἐκκλησία, τὸ ὁποῖο τὴν «ὀδηγεῖ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ἰω. 16,13).

Στὴν Ἐκκλησία, λοιπόν, βρίσκεται ἡ ἀλήθεια. Σ' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Αὐτὸ μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει και ὁ θεόπνευστος ἀπ. Παῦλος, ὅταν λέει γιά τὴν Ἐκκλησία, ὅτι εἶναι «στῦλος και ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3,15). Και τοῦτο ἄλλως τε εἶναι φυσικό, γιὰ τὴν Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Ἰ. Χριστοῦ (πρβλ. Ἐφεσ. 5,23 και Κολασ. 1,18). Τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὸ σῶμα, ὁ ὀργανισμὸς αὐτὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει κεφαλὴ τὸ Χριστό. Και ἀφοῦ ὁ Χριστὸς ὡς Θεός εἶναι ἀλάθητος, ἔπεται, ὅτι και ἡ Ἐκκλησία ὡς σύνολο ἔχει τὸ ἀλάθητο, εἶναι ἀλάθητη.

Ἄλλα δύο χωρία τοῦ ἀπ. Παύλου εἶναι ἐκφραστικὰ τῆς ἀληθείας αὐτῆς: Τὸ ἓνα λέει: «Ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ ἀξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὃς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ, Χριστός, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον και συμβιβαζόμενον... τὴν αὐξήσιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφεσ. 4,15-16). Και τὸ ἄλλο διευκρινίζει: «Πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν και συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον και συμβιβαζόμενον αὐξεῖ τὴν αὐξήσιν τοῦ Θεοῦ» (Κολασ. 2,19).

Ἔτσι καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα, ὅτι σήμερα ἐπάνω στη γῆ, ἐπάνω στήν οἰκουμένη ὅλη, ὁ ἀλάθητος νομοθέτης, διδάσκαλος και κριτής εἶναι ἡ Ἐκκλησία, αὐτὸς ὁ θεανθρώπινος ὀργανισμὸς τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς και Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν, λοιπόν, ἐκφράζεται ἡ Ἐκκλησία ὡς σύνολο, ἐκφράζεται ἀλαθῆτως.

Μετὰ ἀπ' αὐτὰ τίθεται τὸ ἐξῆς σπουδαῖο ἐρώτημα: Πότε ἡ Ἐκκλησία ἐκφράζεται ὡς σύνολο; Ἡ ἀπάντηση εἶναι γνωστὴ και ἀπλή: Ὅταν ἀποφαίνεται και ἀποφασίζει «ἐν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ». Ἡ ἀπάντηση ὅμως αὐτὴ μπορεί νά εἶναι γνωστὴ και ἀπλή, ἀλλὰ ἡ κατανόησή της και πολὺ περισσότερο ἢ κατόρθωσή της δὲν εἶναι τόσον ἀπλή. Πῶς ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ἀναγνωρισθεῖ μία Σύνοδος ὡς Οἰκουμενικὴ) ἐκφράζει τὸ σύνολο τῆς Ἐκκλησίας, και γιὰ τὴν ἀντιπροσωπεύει ὅλη τὴν Ἐκκλησία; Πῶς ἐπιτυγχάνεται και πῶς κατορθώνεται αὐτό; Αὐτὸ τὸ βασικὸ θέμα θά ἐπιχειρήσουμε νά προσεγγίσουμε εὐθὺς ἀμέσως.

Ἐν πρώτοις μία Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συγκροτεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ ἱεράρχες τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ἱεράρχες δηλ. που ἔχουν ἐπισκοπὴ - πλήρωμα. Αὐτοὶ ἀντιπροσωπεύουν τοὺς ζῶντες Χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας τους και ἔτσι ὅλοι μαζί ἀντιπροσωπεύουν τὸ σύνολο τῆς ἐπὶ γῆς «στρατευομένης και ἀγωνιζομένης» Ἐκκλησίας, τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλλα αὐτοὶ οἱ ἱεράρχες, γιά νά ἀποτελοῦν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο και νά ἐκπροσωποῦν ὅλη τὴν Ἐκκλησία, πρέπει νά ἐκπροσωποῦν ὄχι μόνο τοὺς ζῶντες Χριστιανοὺς, ἀλλὰ και τοὺς ἀπελθόντες, τοὺς ἀποθανόντες. Πρέπει με ἄλλα λόγια νά ἐκπροσωποῦν και τὴν «ἐν οὐρανοῖς» θριαμβεύουσα

Ἐκκλησία. Ἀλλὰ πῶς θὰ καταστεί αὐτὸ δυνατόν; Αὐτὸ ἀσφαλῶς πραγματοποιεῖται, ὅταν οἱ ἐπίσκοποι αὐτοὶ ἐκπροσωποῦν τὴ γνώμη καὶ τῶν μεταστάντων. Ἀκόμη καλλίτερα: Ὅταν συμφωνοῦν μὲ τὴ γνώμη τους, ὅταν συμφωνοῦν μὲ τὴ γνώμη τῆς θριαμβεύουσας Ἐκκλησίας, τῆς ἀόρατης Ἐκκλησίας. Καὶ αὐτὴ ἡ γνώμη τῆς θριαμβεύουσας Ἐκκλησίας μποροῦμε νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα, ὅτι ἐκφράζεται πάλι στὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους. Στὶς προγενέστερες φυσικὰ Οἰκουμενικὲς Συνόδους.

Ἐπομένως ἡ γνώμη μᾶς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, γιὰ νὰ εἶναι γνώμη ὀλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ συμφωνεῖ καὶ μὲ τὶς ἀποφάσεις τῶν προηγούμενων τῆς Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Δὲν μπορεῖ νὰ διαφωνεῖ μὲ αὐτές, ἐφ' ὅσον θέλει νὰ ἐκπροσωπεῖ ὅλη τὴν Ἐκκλησία, θριαμβεύουσα καὶ στρατευομένη.

Ἐδῶ μποροῦμε νὰ ἐπιμείνουμε λίγο ἀκόμη καὶ νὰ τονίσουμε: Κάθε μεταγενέστερη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ συμφωνεῖ μὲ τὶς προγενέστερες. Τὸ ἀντίθετο δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ἀπαιτήσουμε, γιὰτὶ ἀπλοῦστατα δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ. Ἡ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία ἔχει φύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ ἐδῶ ἐπάνω στὴ γῆ. Ὅ,τι εἶχε νὰ πεῖ, τὸ εἶπε, καὶ δὲν ἀλλάζει πιά γνώμη. Ἐπομένως ἡ στρατευομένη Ἐκκλησία δηλ. ἡ κάθε νεώτερη καὶ μεταγενέστερη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ προσαρμόζεται καὶ νὰ συμφωνεῖ μὲ τὶς ἀποφάσεις τῶν προηγούμενων Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἐξ ἄλλου θὰ μπορούσαμε νὰ προσδιορίσουμε καὶ νὰ ποῦμε, ὅτι μία Σύνοδος, γιὰ νὰ εἶναι Οἰκουμενικὴ καὶ ἐπομένως ἀλάθητη, πρέπει νὰ ἔχει δύο ιδιότητες: α) Καθολικότητα κατὰ βάθος ἢ καθέτως ἢ «ἐν χρόνῳ», καὶ β) Καθολικότητα κατὰ πλάτος ἢ ὀριζοντίως, ἢ «ἐν τόπῳ». Ἡ πρώτη σημαίνει, ὅτι πρέπει νὰ ἐκπροσωπεῖ ὅλους τοὺς χριστιανούς, οἱ ὅποιοι ἔζησαν καὶ ἔδρασαν κατὰ τοὺς προηγούμενους αἰῶνες μέσα στὴν Ἐκκλησία καὶ νὰ τοὺς ἐκπροσωπεῖ, ὅπως αὐτοὶ ἔχουν ἐκφρασθεῖ στὶς ἀποφάσεις τῶν προγενεστέρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Καὶ ἡ δευτέρα σημαίνει, ὅτι, πρέπει νὰ ἐκπροσωπεῖ καὶ τὸ σύγχρονο πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο ζεῖ σ' ὅλα τὰ πλάτη τῆς γῆς· γι' αὐτὸ λέμε «κατὰ πλάτος - ὀριζοντίως - ἐν τόπῳ».

Δὲν ἀρκεῖ ὅμως οὔτε αὐτό. Ἀλλὰ πρέπει ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος νὰ ἀναγνωρισθεῖ ὡς Οἰκουμενικὴ καὶ ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας. Οἱ ἀποφάσεις αὐτῆς νὰ γίνονται ὡς ἀλάθητες ἀποδεκτὲς (ἔστω σιωπηρῶς) ἀπὸ ὅλη τὴν ἐπὶ γῆς ζῶσα Ἐκκλησία¹. Καὶ ἀκόμη περισσότερο: Ἀσφα-

λέστερο, τελεσιδικο καὶ ἀμετάκλητο θὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ἀποτελεσμα, ὅταν μία μεταγενέστερη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἀφοῦ διαπιστώσει τὴν ὀρθότητα τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν καὶ ἀπὸ τὴν ὀμόφωνη καὶ πάνδημη ἀποδοχὴ τους ἀπὸ τὴ Συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας, ἐπικυρώσει αὐτές. Ἔτσι ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀποβαίνει ὁ ἀλάθητος νομοθέτης, ὁ αὐθεντικὸς κριτής.

3. Τὰ αὐθεντικὰ «μαρτύρια».

Τὸ δυσχερὲς ὅμως τοῦ πράγματος ἐγκεῖται στὸ ὅτι αὐτὸς ὁ ἀλάθητος κριτὴς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνέρχεται καὶ νὰ ἀποφαίνεται συνεχῶς, καθημερινῶς. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη συνεδρίαζε ἀδιαλείπτως, πάλι δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἀσχολεῖται μὲ ὅλα τὰ θέματα καὶ νὰ ἀπαντᾷ σ' ὅλες τὶς προσωπικὲς ὑποθέσεις τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὰ ἰδιαίτερα προβλήματα τους.

Ὅποτε θὰ ἔλεγε κανεὶς μὲ θλίψη καὶ μελαγχολία: Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τί θὰ κάνουμε; Πῶς θὰ γνωρίζουμε σὲ κάθε θέμα πὸ μᾶς ἀπασχολεῖ, ποῖο εἶναι τὸ ὀρθό; Πῶς θὰ γνωρίζουμε σὲ κάθε περίπτωση, ἂν ἀκολουθοῦμε τὸ σωστὸ δρόμο, τὴν εὐθεία ὁδὸ; Ἄς μείνουμε ἡσυχοί. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων μᾶς ἔχει ἐμπιστευθεῖ τοὺς ἀλάθητους κανόνες πίστεως καὶ ζωῆς, θεωρίας καὶ πράξεως. Μᾶς ἔχει παραδώσει στοργικὰ τὰ ἀλάθητα αὐτὰ κριτήρια, γιὰ νὰ τὰ ἔχουμε πρόχειρα, γιὰ νὰ τὰ συμβουλευόμεθα, ὅποτε θέλουμε, ὅποτε τὰ χρειαζόμεθα.

Καὶ αὐτὰ τὰ ἀλάθητα κριτήρια εἶναι ὁ κανὼνας τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Παλαιᾶς καὶ Καινῆς), οἱ θεῖες Γραφεὲς καὶ οἱ ἀποφάσεις, οἱ ὅροι-κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐκεῖνοι πὸν θεσπίστηκαν καὶ ἐκεῖνοι πὸν ἐπικυρώθηκαν ἀπ' αὐτές.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὶς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, θέλουμε νὰ προ-

ζᾶτο ο ἔγραφε: «Ἐπὲρ τὴν ὀργανικὴν βαθμίδα καὶ ἀνωτάτην ἀρχὴν τῆς διοικήσεως τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἥτις εἶναι ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ γνησία ἐκκλησιαστικὴ συνείδησις ἔχει τὴν δύναμιν τῆς ὀριστικῆς ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ κύρους ἐκείνης, χωρὶς αὐτὴ νὰ ἀποτελῇ ὀργανικὴν τινα ἀνωτέραν τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀρχήν». Ἡ συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας, ἐν «Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν», τόμ. (Θ') 1953-1954, σελ. 58-59), καὶ β) Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ἰω. Καρμίρης λέγει: «Ἡ οἰκουμενικότης τῶν Συνόδων δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν συμμετοχὴν εἰς αὐτὰς πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς χριστιανικῆς οἰκουμένης, ἀλλ' εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν παρόντων, τῶν ἐκπροσωπούμενων καὶ τοὺς ἀπουσιάζοντων ἐπισκόπων καὶ τὰ διάφορα τμήματα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδοχὴν τῶν δεδομένων ἐν αὐταῖς καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων καὶ ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὀρθοτομησαῶν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας» (Ὀρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, Δογματικῆς τμήμα Ε', Ἀθῆναι 1973, σελ. 674).

1. Ἐδῶ ἀξίζει νὰ μεταφέρουμε ἐπὶ λέξει τὶς γνώμεις δύο διαπρεπῶν Ἑλλήνων θεολόγων: α) ὁ καθηγητὴς Ἄ. Ἀλιβι-

λάβουμε μία ἔνσταση πολλῶν χριστιανῶν, ποὺ ἀνῆκουν καὶ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Λέγουν, λοιπόν, εὐχαρίστως νὰ δεχθοῦμε τοὺς δογματικούς ὄρους, τὰ σύμβολα τῆς πίστεως ὡς ἀλάθητα, ἀλλὰ δὲν μπορούμε νὰ δεχθοῦμε καὶ τοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀλάθητους. Αὐτοί, λένε, δὲν ἔχουν τὸ ἀπόλυτο κύρος τῶν δογματικῶν ὄρων.

Σ' αὐτὴ τὴν ἔνσταση θὰ εἶχαμε νὰ ἀπαντήσουμε τὰ ἐξῆς: α) Ὅτι οἱ λέξεις «ὄροι» καὶ «κανόνες» ἐναλλάσσονται πολλές φορές στὶς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἐπομένως αὐτὸ τὸ φαινόμενο δὲν προσφέρει βάση-ἐπιχείρημα γιὰ μιὰ ἀπόλυτη διάκριση μεταξὺ ὄρων καὶ κανόνων.

β) Δὲν εἶναι νοητὸ ἢ μιὰ ἀπόφαση, ὁ δογματικός ὄρος, νὰ εἶναι ἀλάθητος, καὶ ἡ ἄλλη ἀπόφαση, ὁ κανὼν ζωῆς, νὰ μὴν εἶναι ἀλάθητος, ἐφ' ὅσον καὶ τὰ δύο προέρχονται ἀπὸ τὸ ἴδιο ὄργανο, ἀπὸ τὴν ἴδια πηγὴ, ἀπὸ τὴν ἴδια καὶ τὴν αὐτὴ πολλές φορές Οἰκουμενικὴ Σύνοδο.

γ) Οἱ ἴδιες οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι μᾶς πληροφοροῦν καὶ μᾶς διαβεβαιώνουν, ὅτι οἱ κανόνες τους εἶναι θεῖοι καὶ ἀθθεντικοί. Γι' αὐτὸ μάλιστα θεσπίζου καὶ τὴν ἀσάλευτη τήρηση ὁλοκλήρου τοῦ περιεχομένου τους καὶ ἀπαγορεύουν κάθε παραχάραξη καὶ παραποίηση τους².

Αὐτά, λοιπόν, τὰ ἀλάθητα κριτήρια, τὸ σύνολο αὐτῶν, ἀποτελοῦν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Τὴν ἐπίσημη, τὴν ἀθθεντικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Ἀκόμη, θὰ λέγαμε, αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν κατὰ κυριολεξίαν ἐκκλησιαστικὴν παράδοση. Καὶ τονίζουμε αὐτὸ, γιὰτὶ αὐτὴ ἡ παράδοση εἶναι παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ἐκκλησίας ὁλοκλήρου καὶ ὄχι ἐνὸς μέρους αὐτῆς. Ὅλες οἱ ἄλλες παραδόσεις, ποὺ ἴσως κυκλοφοροῦν μέσα στὴν Ἐκκλησία, δὲν δικαιοῦνται νὰ ὀνομάζονται ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, μέχρις ὅτου τουλάχιστον πάρουν τὴν ἔγκριση καὶ τὴν ἐπιβεβαίωση ὅλης τῆς Ἐκκλησίας.

Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο καὶ κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μπορούν καὶ δικαιοῦνται νὰ ὀνομάζονται μόνο οἱ κανόνες ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν θεσπισθεῖ ἢ ἔχουν ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ μιὰ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, δηλ. ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ὁλόκληρη. Ὅλες οἱ ἄλλες κανονικὲς

2. Βλέπε τὸν α' καν. τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου, τὸν β' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκ. Συνόδου καὶ τὸν α' τῆς Ζ' Οἰκ. Συνόδου. Περισσότερα καὶ ἀναλυτικότερα ἐπάνω στὸ θέμα αὐτὸ, ὅπως καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία, μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀνεύρει στὴ μελέτη μας: «Τὸ κύρος καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν ἱερῶν κανόνων», Ἔκδ. Β', Ἀθῆναι 1982, σελ. 12 ἐξ.

διατάξεις ποὺ ἔχουν ἐκδοθεῖ ἀπὸ μιὰ τοπικὴ Σύνοδο ἢ καὶ ἀπὸ ἓνα ἐκκλησιαστικὸ ἄνδρα, δὲν μποροῦν νὰ λέγονται κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουν τὴν ἀνωτέρω ἐκκλησιαστικὴ ἐπικύρωση.

Ἀκόμη μπορούμε νὰ ποῦμε, ὅτι πραγματικοὶ κανόνες, κατὰ κυριολεξίαν κανόνες, ποὺ μᾶς δίνουν τὸ ὀρθό, τὴν ὀρθὴ γραμμὴ³, εἶναι μόνον οἱ κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Οἱ ἄλλες κανονικὲς διατάξεις τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων, μέχρις ὅτου ἐπικυρωθοῦν ἀπὸ μιὰ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, δὲν μποροῦν, δὲν δικαιοῦνται νὰ ὀνομάζονται κανόνες.

Ἡ ἀνωτέρω, λοιπόν, ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, ἢ ἐπίσημη καὶ ἀθθεντικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, ἀποτελεῖ καὶ τὴν βάση τῆς Ὁρθοδοξίας, τῆς ἀλήθειας, τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ γνώσεως καὶ ζωῆς. Αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν «ἀκρίβεια» μέσα στὴν Ἐκκλησία. Αὐτὴν ὀφείλουμε νὰ γνωρίζουμε, στὰ δόγματα αὐτῆς ὀφείλουμε νὰ πιστεύουμε, τοὺς κανόνες αὐτῆς ὀφείλουμε νὰ ἐφαρμόζουμε καὶ τὴν ἀλήθεια αὐτὴ γενικῶς ὀφείλουμε νὰ βιώνουμε. Ἡ, μὲ ἄλλες λέξεις, τὴν ἀκρίβεια αὐτὴ ὀφείλουμε νὰ τηροῦμε, νὰ διαφυλάσσουμε καὶ νὰ ἀκολουθοῦμε.

Ἡ ἀκρίβεια αὐτὴ ἀποτελεῖ καὶ τὸ κριτήριο, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ κρίνει κανεὶς καὶ τὶς σκέψεις, καὶ τὶς ἰδέες, καὶ τοὺς λόγους, καὶ τὶς πράξεις, καὶ τὶς ἐνέργειες ἢ τὰ βιώματα, καὶ τὰ δικά του καὶ τῶν ἄλλων, ἂν θέλει νὰ εἶναι, ὅσο εἶναι δυνατόν, πιὸ ἀντικειμενικός. Ἀλλοιῶς κινδυνεύει νὰ πέφτει σὲ ἀδικίες καὶ ὑποκειμενισμούς «φυσιοῦμενος ὑπὸ τοῦ νοῦς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ» (Κολασ. 2,18). Καὶ ὅταν λέμε, ὅτι βάσει αὐτῶν πρέπει νὰ κρίνουμε τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα τῶν ἄλλων, ἐννοοῦμε, ὄχι μόνο τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ, ἢ τοῦ ἀπλοῦ Χριστιανοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ κληρικοῦ καὶ τοῦ ἱεράρχου, καὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς ἱεραρχίας. Κάθε ζῶντος καὶ κάθε τεθνεῶτος.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝ. Ι. ΜΠΟΥΜΗΣ, δ. Θ.

Ἐπικ. Καθηγητῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν

3. Ὁ ὄρος «κανὼν», ὡς γνωστό, κατὰ πρῶτον σημαίνει τὴν ράβδο, τὸ χάρακα, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζομαστε, γιὰ νὰ σύρουμε μιὰ εὐθεῖα γραμμὴ ἢ ἀντίθετα γιὰ νὰ ἐλέγξουμε τὴν εὐθύτητα μιᾶς γραμμῆς. Μεταφορικῶς δὲ «κανὼν» λέγεται καὶ κάθε ὀρισμὸς ἢ νόμος γενικῶς κάθε τι ποὺ χρησιμεύει σὰν πρότυπο καὶ ὁδηγὸς γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐκτέλεση μιᾶς πράξεως ἢ σὰν κριτήριο γιὰ τὸν ἐλεγχὸ τῆς ὀρθότητος αὐτῆς τῆς πράξεως.

Η ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ Η ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ *

Στην πατερική διδασκαλία από πολύ νωρίς βλέπουμε να παραλληλίζονται οι πρωτόπλαστοι με τη Θεοτόκο και με το Θεάνθρωπο, που γεννήθηκε απ' αυτή. Ἔτσι ἡ Θεοτόκος ὀνομάζεται δεύτερη Εὐα και ὁ Θεὸς Υἱὸς τῆς ὀνομάζεται δεύτερος Ἀδάμ ἢ νέος Ἀδάμ. Σὲ ὅλα τὰ πατερικὰ κείμενα πού συναντᾶμε τέτοιους παραλληλισμοὺς βλέπουμε ὅτι μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ και τοῦ νέου Ἀδάμ, τῆς πρώτης Εὐας και τῆς δευτέρας Εὐας, ὑπάρχει μία βαθύτερη σχέση, πού εἶναι ὀργανικά συνδεδεμένη με τὴν πτώση και τὴν διόρθωση, τὴν ἁμαρτία και τὴν σωτηρία.

Ἄς δοῦμε μερικὰ τέτοια κείμενα: «Ὅπως ὁ Θεὸς ἐπλασε ἀπὸ παρθένο γῆ τὸν πρῶτο ἄνθρωπο, τὸν Ἀδάμ, ἔτσι και ἀπὸ παρθενικὴ μήτρα διαμόρφωσε τὸν δεύτερο Ἀδάμ. Ἀπὸ ἄψυχο και ἄμορφο ὕλη δημιούργησε τὸν πρῶτο, ἀπὸ ὑπόσταση ἔμψυχο και λογικὴ τὸ δεύτερο» (Ι. Βρυεννίου, ὁ.π., σσ. 52-53). Ἀυτὰ ἀποσπασματικά γιὰ τὸν παραλληλισμὸ δημιουργίας τοῦ πρώτου Ἀδάμ και γεννήσεως τοῦ δευτέρου Ἀδάμ. Γιὰ τὰ κοινὰ τώρα χαρακτηριστικά τοῦ Ἀδάμ και τῆς Εὐας με τὸ δεύτερο Ἀδάμ, τὸ Χριστό, και τῆς δευτέρας Εὐας, τῆς Θεοτόκου, οἱ Πατέρες λένε: «Σῶος ἔμεινε ὁ Ἀδάμ και μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῆς πλευρᾶς του (γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ Εὐα), ἄφθορος ἔμεινε ἡ Παρθένος και πρὶν τὴ γέννηση και μετὰ ἀπ' αὐτὴ. Παρθένος ἦταν ἡ Εὐα ὅταν τὴν ἀπάτησε ὁ ὄφις στὸν παράδεισο, παρθένος ἦταν και ἡ Παναγία ὅταν ὁ Γαβριὴλ τὴν εὐαγγελίσθηκε. Ἡ Εὐα, ὅταν ἀπατήθηκε ἀπὸ τὸ διάβολο, εἶπε λόγο πού ἔγινε πρόξενος θανάτου, εὐαγγελισθεῖσα ἡ Μαρία ἐγέννησε Λόγο (τὸ Θεὸ Λόγο) ἐν σαρκὶ πού ἔγινε πρόξενος τῆς αἰωνίου ζωῆς γιὰ ὅλους. Ὁ λόγος τῆς Εὐας στὸν παράδεισο ἔδειξε τὸ ξύλο τῆς γνώσεως, με τὸ ὁποῖο ἐξωρίσθηκε ἀπὸ τὸν παράδεισο ὁ Ἀδάμ, ὁ λόγος τῆς Παναγίας (δηλ. τὸ «γένειτό μοι κατὰ τὸ ρῆμα σου») ἔδειξε τὸ σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ ξύλο ζωῆς, με τὸ ὁποῖο ὁ Ἀδάμ και ὅλοι οἱ ἀπόγονοί του εἰσῆλθαν και πάλι στὸν παράδεισο» (ὁ.π., σσ. 53-54). Τέλος γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀντίθεση μεταξὺ τοῦ ἔργου τῆς Εὐας και τοῦ ἔργου τῆς Θεοτόκου οἱ πατέρες ἀναφέρουν: «Ἀμάρτησε ἡ Εὐα και ἔγινε αἰτία τοῦ θανάτου γιὰ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἀναμάρτητος ἦταν ἡ Παναγία και ἔγινε αἰτία ζωῆς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ μέσου γυναικὸς ἔγινε ἡ ἁμαρτία και ἡ πτώση τῶν πρώτων ἀνθρώπων, διὰ μέσου γυναικὸς οἰκονόμησε ὁ Θεὸς νὰ γιαιτρευθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία

τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πρώτη Εὐα ἔγινε μεσίτρια στὸν ὄλισθο τῆς ἁμαρτίας, ἡ δεύτερη Εὐα, ἡ Θεοτόκος, ἔγινε μεσίτρια γιὰ τὴν ἐπανόρθωση και ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἁμαρτία στὴν ἀναμαρτησία» (ὁ.π., 239-240).

Ὅμιλώντας οἱ ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ σχέση παλαιοῦ και νέου Ἀδάμ και γιὰ τὸ ρόλο τῆς Θεοτόκου στὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἀρχαία ἁγιοπατερικὴ σκέψη (τὴ βλέπουμε και στὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο) γιὰ τὸ «χρέος» τῆς γυναίκας σὲ σχέση με τὸν Ἀδάμ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ὁποῖου αὐτὴ δημιουργήθηκε, χρωστώντας ἔτσι σ' αὐτὸν ἓνα «πλευρό». Τὸ χρέος αὐτὸ πρὸς τὸν Ἀδάμ ἀνέλαβε νὰ ἐπιστρέψει ἡ Παρθένος Μαρία ὡς θυγατέρα τῆς προμήτορος Εὐας. Ὅπως κατὰ τὴ δημιουργία ἀπὸ τὴ σάρκα τοῦ Ἀδάμ, δηλαδή ἀπὸ τὸ πλευρὸ του, πλάσθηκε ἡ γυναίκα, ἔτσι κατὰ τὴν ἐνανθρώπηση ἡ γυναίκα, δηλαδή ἡ Παρθένος Μαρία, ἔδωσε ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς γιὰ τὴν ἐνσάρκωση τοῦ νέου Ἀδάμ, τοῦ Χριστοῦ, χάριν τῆς ἀναπλάσεως τοῦ προπάτορός της, δηλαδή τοῦ Ἀδάμ και ὄλων τῶν ἀπογόνων του.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ παραλληλισμοὶ, ὅπως εἶπαμε και προηγουμένως, κάνουν σύγκριση μεταξὺ τοῦ ἔργου τῶν πρωτοπλάστων, με τὸ ὁποῖο ἦλθε ἡ φθορά και ἡ ἁμαρτία, και τοῦ ἔργου τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Χριστοῦ, με τὸ ὁποῖο ἦλθε ἡ διόρθωση τῆς ἁμαρτίας και ἡ ἀποκατάσταση τοῦ πεπτωκότος και φθαρέντος ἀνθρώπου. Ἡ Παρθένος δὲ Μαρία ὑπῆρξε τὸ μέσο διὰ τοῦ ὁποῖου συντελέσθηκε τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας. Οἱ πατέρες λένε σχετικὰ ὅτι ἡ Θεοτόκος με τὴ μεσιτεία της τὸ Θεὸ ἔκανε ἄνθρωπο και τὸν ἄνθρωπο Θεό, τὸν οὐρανὸ ἔνωσε με τὴ γῆ και τὴ γῆ με τὸν οὐρανὸ, τὸ δὲ ἀνθρώπινο γένος ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴ φθορά. «Ἐν ταύτῃ ὁ Θεὸς μὲν ἄνθρωπος και Θεὸς ὁ ἄνθρωπος γέγονε» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Λόγος Β' εἰς τὴν Κοίμησιν, PG 96, 744 C). Ἡ μεσιτεία της δὲ δὲν εἶναι στιγμιαία, δηλαδή μόνον κατὰ τὴ σύλληψη και γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' εἶναι αἰώνια, γιὰ τὸν σαρκωθείς Υἱὸς της ἐλευθέρωσε γιὰ πάντα τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ φθορά, ἀλλὰ και γιὰ τὴ Θεοτόκος πρεσβεύει αἰώνια ὑπὲρ τοῦ κόσμου ὀλόκληρου στὴν Ἁγία Τριάδα και προξενεῖ κάθε τι σωτήριο στοὺς χριστιανούς. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ ἡ θέση τῆς Παναγίας ὡς Μητέρας τοῦ Υἱοῦ και Λόγου τοῦ Θεοῦ στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας εἶναι κεντρικὴ και ὅπως λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς «οὐδεὶς μπορεῖ νὰ ἔλθει πρὸς τὸν Θεὸ παρά μόνον δι' αὐτῆς ὡς Μητέρας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ» (Ὅμιλία 37, PG 151, 427 B).

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 162 τοῦ ὁπ' ἀριθ. 5 τεύχους.

Ἄς ἐπανεέλθουμε ὁμως στὸ πρόσωπο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἄπ' ὅσα εἶπαμε βλέπουμε ὅτι ἡ ἐνανθρώπιση ἀποτελεῖ τὸ ὕψιστο τῶν θαυμάτων, ὄχι μόνο γι' αὐτὸ καθ' αὐτὸ τὸ γεγονός, ἀλλὰ καὶ γιατί ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ δὲν ἔφερε καμμία ἀλλαγὴ στὴ θεότητα. Μὲ τὸ νὰ λάβει τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ νὰ γίνεῖ τέλειος ἄνθρωπος, ὁ Θεὸς Λόγος δὲν ἔχασε τὴ θεότητά του, ἀλλὰ παρέμεινε καὶ τέλειος κατὰ πάντα Θεός. Γιὰ νὰ καταλάβουμε τὸ μυστήριο αὐτὸ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων, τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρώπινης, δηλαδὴ τὸ πῶς ὁ Χριστὸς ἦταν συγχρόνως τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀναφέρουμε ἓνα παράδειγμα παρμένο ἀπὸ τὴν ἀγιοπατερικὴ σοφία: Ἄς ἀναλογισθοῦμε τὸν προφορικὸ λόγον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου. Ὅπως ὁ λόγος ἐνὸς ἀνθρώπου μεταδίδεται στοὺς ἄλλους, ἀλλὰ συγχρόνως παραμένει ὀλόκληρος σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο, καὶ ὅπως ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου μεταδίδεται στὴ γῆ, στὴ θάλασσα καὶ στὸν ἀέρα, ἀλλὰ συγχρόνως μένει ἀχώριστη μὲ τὸν ἡλιακὸ δίσκο, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ μένοντα ἀχώριστος μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὡς Θεὸς στὸν οὐρανὸ ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος καὶ ἦλθε στὴ γῆ καὶ συναναστράφη μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἓνας ἀπ' αὐτοὺς. Ἡ ἐνανθρώπιση λοιπὸν τοῦ Θεοῦ δὲν συνεπάγεται ἀπώλεια ἢ κάποια μείωση τῆς θεότητος, οὔτε εἶναι μετάβαση ἀπὸ τὴ θεότητα στὴν ἀνθρωπότητα, οὔτε μετάβαση ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ. Ἡ ἐνανθρώπιση εἶναι, ὅπως λένε οἱ Πατέρες, «ἀμετάβατη παρουσία», «παρουσία χωρὶς ἀπουσία» (Ἰωσήφ Βρυεννίου, ὁ.π., σ. 150), εἶναι παρουσία τοῦ ἑνὸς προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀποκαλυπτικὴ καὶ σωστικὴ. Ἀποκαλυπτικὴ, γιατί μὲ τὸ νὰ γίνεῖ ἄνθρωπος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτει στὸν κόσμον τὴν Ἁγία Τριάδα, δηλαδὴ τὸ Θεὸ Πατέρα, τὸν Ἐαυτὸ του καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, καὶ σωστικὴ, γιατί ἡ παρουσία του στὴ γῆ, ὡς τέλειου Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἔγινε γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ Θεὸς λοιπὸν χωρὶς νὰ χάσει αὐτὸ πού ἦταν, δηλαδὴ τὴ θεότητα, ἔλαβε αὐτὸ πού δὲν ἦταν, δηλαδὴ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἔτσι ὡς τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, δηλαδὴ ὡς Θεάνθρωπος, πραγματοποίησε τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Κατὰ τὴν ἀγιοπατερικὴ διδασκαλία τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας πραγματοποιεῖται σύμφωνα μὲ τὸ νόμον κατὰ τὸν ὅποιον «τὸ ὅμοιον μὲ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρειται» (Γρηγόριος Θεολόγος, Λόγος 38,9, PG 36, 633C). Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἀμάρτησε, ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ τελέσει τὸ ἔργο τῆς λυτρώσεως ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ἀπλὸς ὁμως ἄνθρωπος ἦταν ἀδύνατο νὰ πράξει αὐτό. Σὲ περίπτωσιν πού θὰ συνέβαινε αὐτὸ θὰ γινόμαστε ἀνθρωπολάτρες μὲ τὸ νὰ ἔχουμε ἄνθρωπον ὡς Κύριον καὶ Σωτῆρα καὶ δοξάζοντες ὡς Θεὸ ἄνθρωπον, πρᾶγμα πού θὰ ἦταν πτώσις πολὺ μεγαλυτέρη ἀπὸ τὴν πτώσις τῶν πρωτοπλάστων. Ἐπὶ πλεον, ἂν ἀπλὸς ἄνθρωπος ἀναλάμβανε τὸ ἔργο

τῆς σωτηρίας, οἱ ἄνθρωποι θὰ παρέμεναν στὴν ἁμαρτία χωρὶς νὰ ἀποκτήσουν τὴ δυνατότητα νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸ Θεό, γιατί θὰ ἦταν ἀδύνατον αὐτὸς πού ἦταν ἐνοχος γιὰ τὴν ἁμαρτία νὰ ἐξαλείψει τὴν ἁμαρτία, αὐτὸς πού ἦταν ὑποταγμένος στὰ πάθη νὰ χαρίσει τὴν ἀπάθεια, αὐτὸς πού ἦταν ὑποταγμένος στὴ φθορὰ νὰ χαρίσει τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴ θέωση. Ἐνανθρώπησε λοιπὸν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ ἔγινε ἀληθινὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος ἦλθε στὴ γῆ ὡς Θεάνθρωπος, ὥστε «τὸ ὅμοιον μὲ τὸ ὅμοιον νὰ ἀνακτήσει», δηλαδὴ σώσει.

Μὲ τὴν ἐνσάρκωση ὁμως τοῦ Θεοῦ Λόγου δὲν πραγματοποιεῖται ὀλόκληρον τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας. Ἡ ἐνσάρκωση ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴ τῆς σωτηρίας, ἡ ὁποία συνεχίζεται μὲ ὄλον τὸν ἐπίγειον βίον καὶ τὸ ἔργο τοῦ Θεάνθρωπου Χριστοῦ καὶ τελειώνεται μὲ τὸ Σταυρὸ καὶ τὴν Ἀνάστασίν του. Ὀλόκληρον δὲ τὸ σωτηριῶδες αὐτὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐλεύθερη κίνηση ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον μὲ σκοπὸ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀλλοιωμένης εἰκόνας τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος φέρνει ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς δημιουργίας του. Τὸ κορυφωμα τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἐκδηλώθηκε μὲ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ καὶ μάλιστα τὸ μέχρι σταυρικοῦ θανάτου πάθος.

Μὲ ὅσα ἀναφέραμε μέχρι τώρα γίνεται φανερό ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων λύθηκε ἀπὸ τὸ Θεάνθρωπον Χριστὸ καὶ τὸ ἔργο του. Τὸ θεάνθρωπον ὄνομα του Ἰησοῦς σημαίνει Σωτήρας. Σωτήρας ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἀπὸ τὸ θάνατον. Ἐσῶσε τὸν ἄνθρωπον ἐλευθερώνοντάς τον ἀπὸ τὴν ἁμαρτία πού τοῦ κληροδότησε ὁ Ἀδὰμ μὲ τὴν παρακοὴ καὶ τοῦ χάρισε ἐκεῖνον, πού ὁ Ἀδὰμ τοῦ στέρησε μὲ τὴ πτώσιν του, τὸν παράδεισον.

Οἱ δωρεές τοῦ Θεοῦ πού ἀποκτήθηκαν μὲ τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι μεγαλυτέρες ἀπ' ὅτι ὁ γενάρχης Ἀδὰμ ἔχασε διὰ τῆς παρακοῆς του (βλ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Πρὸς Θαλάσσιον, 56, PG 90, 520C), διότι ἔλαβε ὄχι μόνο ὅσα ὁ Ἀδὰμ ἔχασε διὰ τῆς πτώσεως, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἔπρεπε νὰ κατορθώσει στὸν παράδεισον διὰ τῆς τηρήσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ. Ἐλαβε δηλαδὴ τὴν πνευματικὴ γνῶσις ὁδηγηθεὶς ἀπὸ τὴν ἄγνοια στὴ γνῶσις τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς ἀποκτήσεως τῆς πνευματικῆς γνῶσεως εὐρίσκεται τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ ἀνθρώπου πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεὸς κατὰ τὴ δημιουργία ὡς ἀπώτερον σκοπὸ, δηλαδὴ ὡς ἐργασία, ὡς ἄσκηση, πού ἔπρεπε νὰ πραγματοποιήσῃ μὲ τὴν ἐλεύθερη θέλησίν του. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἀνθρώπινη φύσις ἐπανεῆλθε στὴν πρὶν ἀπὸ τὴν πώσιν μακαρία κατάστασίν της.

Ὅτι λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἔχασε μὲ τὴν πώσιν του, ὁ Θεάνθρωπος τοῦ ἐχάρισε μὲ τὸ λυτρωτικὸ του ἔργο. Ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς ἔγινε τὸ φάρμακον (ἀντίδοτον) γιὰ νὰ θεραπευθεῖ ἡ ἀσθένεια τῆς ἁμαρτίας στὴ νέα ζωὴ τῆς χάριτος, ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς πτώσεως στὴν κατάστασιν τῆς νίκης, ἀπὸ τὴ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΕΚΛΟΓΗΣ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1821

Ἀνέκδοτος Ἐπιστολή τοῦ Πετρόμπεη πρὸς τὸν Ἀνδρούσης Ἰωσήφ
περὶ ἀναδείξεως τοῦ Γερασίμου Παγώνη ὡς Μητροπολίτου
Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας

Σχηματισθείσης τὴν 15ῃ Ἰανουαρίου 1822 τῆς πρώτης κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος, ὕστερα ἀπὸ ἀπόφασι τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτου Ἐκτελεστικοῦ Σώματος ποῦ προέκυψε ἀπὸ τὴν Α' Ἐθνοσυνέλευσι τῆς Ἐπιδαύρου, ὁ ἐπιφανὴς ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης Ἰωσήφ (κατὰ κόσμιον Ἰωάννης Νικολάου Καρώνης)¹ ἐκλήθη νὰ ἀναλάβῃ τὸ Μ:ν:σ:τ:έ:ρ:ι:ο:ν τῆς Θ:ρ:η:σ:κ:ε:ί:α:ς².

1. Περὶ τῆς ζωῆς, τῆς δράσεως (ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς) καὶ τῆς τεραστίας ἐν γένει προσφορᾶς πρὸς τὸ ἔθνος τοῦ ἐπισκόπου Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, κορυφαίας ἱεραρχικῆς μορφῆς τοῦ Ἀγῶνος, πρόκειται προσεχῶς νὰ ἐκδόσῃ εἰδικὴ ἱστορικὴ μονογραφία. Ἡ μελέτη θὰ περιλάβῃ πλείστα ἀγνωστα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου ἱεράρχου. Ἐγίνε μὲ θάσι τίς πηγές ποῦ ὑπάρχουν εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, καθὼς καὶ ἄλλα ἀθηναικὰ ντοκουμέντα τῆς περιόδου τοῦ Ἀγῶνος, ποῦ γιὰ πρώτη φορά θὰ δοῦν τὴν δημοσιότητα. Τοιοῦτοτρόπως ἐκπληρώνεται ἴσως μικρὴ ὀφειλὴ πρὸς τὸν μεγάλο καὶ ἐπιφανῆ ἄνδρα, τοῦ ὁποίου ἡ προσφορὰ πρὸς τὸ ἔθνος δὲν ἔχει ἀτυχῶς μέχρι σήμερα ἀποτιμηθῆ εἰς τίς πραγματικὰς διαστάσεις τῆς.

2. Ἡ πρώτη ἱστορικὴ κυβερνήσι τῆς Ἑλλάδος ἦταν ὀκταμελής. Εἶχε τὴν ἀκόλουθη σύνθεσι: Θεόδωρος Νέγρης, Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας καὶ Μινίστρος

φθορὰ στὴν ἀφθαρσία. Ὁ Σωτήρας Χριστὸς μὲ τὸ θεανθρώπινο πρόσωπό του καὶ τὸ θεανθρώπινο ἔργο του δημιούργησε μία νέα κατάστασι καὶ μία νέα σχέσι μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ καινὴ ζωὴ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο σημαίνει νέα ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου στὸ σῶμα τοῦ Θεανθρώπου, δηλαδὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, μέσα στὴν ὁποία τελειοῦται ἡ οἰκονομία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ἀρχίζει ἡ εὐλογημένη Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

(Τέλος)

Πρωτοπρεσβύτερος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Χ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, δ. Θ.

Λέκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Πράγματι, ὁ διαπρεπὴς ἱεράρχης ἀνέλαβε τὰ ὑπουργικά του καθήκοντα περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου. Μὲ καθυστέρησι: δηλαδὴ ἐνὸς καὶ πλέον μηνός. Ἡ καθυστέρησι: ὀφείλετο εἰς τὸν σοβαρὸ κλονισμὸ τῆς υγείας του³, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πολύμηνη φοδερὴ περιπέτεια τῆς γνωστῆς καθίρξεώς του —μετ' ἄλλων ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τῆς Πελοποννήσου— εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ στρατοῦ τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἡ φυλάξισι: ἐκείνη, βασανιστικὴ μέχρις ἐξοντώσεως, κράτησε ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο μέχρι τὸν Σεπτέμβριο 1821. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία αὐτὴ ὁ Ἰωσήφ ἐξῆλθε «σχεδὸν ἡμιθανής», κατὰ τὴν ἴδια τὴν ἔκφρασι του.

τῶν Ἐξωτερικῶν, Ἰωάννης Κωλέττης Ἐσωτερικῶν, Πανούτζος Νοταρᾶς Οἰκονομίας, Νότης Μπότσαρης Πολέμου, Θεόδωρος Βλάσης Δικαίου, ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης Ἰωσήφ Θερησκείας, Λάμπρος Νάκος Ἀστυνομίας. Τὸ Μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν συμπληρώθηκε λίγο ἀργότερα ἀπὸ τοὺς Φραντζέσκο Βούλγαρη (Ἰδραίο), Ἰωάννη Λαζάρου (Σπετσιώτη) καὶ Ἀνδρέα Χατζηαναργύρου (Ψαριανό).

Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως ὑπῆρχε τὸ πανίσχυρο πενταμελὲς Ἐκτελεστικὸν Σῶμα ἀπὸ τοὺς Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο πρόεδρο, Ἀθανάσιο Κανακάρη ἀντιπρόεδρο καὶ Ἀναγνώστη Παπαγιάννη ὀπουλο-Δεληγιάννη, Ἰωάννη Ὀρλάνδο καὶ Ἰωάννη Λογοθέτη μέλη. Οὐσιαστικὸς πάντως ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἦταν ὁ Α. Μαυροκορδάτος.

3. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀπὸ τοὺς ὀκτὼ φυλακισμένους ἀρχιερεῖς τῆς Τριπολιτσᾶς μόνον δύο ἐπέζησαν: ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ καὶ ὁ Ἀμυκλων καὶ Τριπολιτσᾶς Δανιήλ. Οἱ ἄλλοι ὑπέκυψαν εἰς τὰ βασανιστήρια. Ὁ Ἰωσήφ ἐξῆλθε ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἐρείπιον σωματικόν. «Ἡμιθανής σχεδόν», ὅπως σημείωνε ἀργότερα ὁ ἴδιος σὲ ἐπίσημο ἔγγραφο του, τῆς 6 Ὀκτ. 1824, πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν. Παρέστη μάλιστα ἀνάγκη νὰ παραμείνῃ ἐπὶ τρίμηνο κληνῆρης εἰς τὴν ἐν Νησίῳ (Μεσσήνῃ) ἔδρα του, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου, μέχρις ὅτου κατορθώσῃ νὰ ἁρθοποδήσῃ... Περὶ αὐτῶν ὅμως λεπτομερεῖς πληροφορίες παρέχονται εἰς τὴν ὑπὸ ἔκδοσι: εἰδικὴ μελέτη.

Ἔδρα τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος⁴ εἶχε ὀρισθῆ ἡ Κόρινθος⁵. Πρώτη πρωτεύουσα τοῦ νεοπαγοῦς κράτους. Ἡ πόλις εἶχε ἐλευθερωθῆ στὶς 14 Ἰανουαρίου 1822. Μόλις τὴν προτεραία δηλαδὴ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως. Κατελήφθη ἔπειτα ἀπὸ στενὴν πολιορκία τῶν Πετράμπειη, Ὑψηλάντη, Κολοκοτρώνη, Ἀναγνωσταρᾶ κ.ἄ. στρατιωτικῶν ἡγετῶν τῆς Πελοποννήσου.

Τὸν Ἰωσήφ ἀνέμενε εἰς τὴν Κόρινθο ἔργο σκληρὸ καὶ ἐπίπονο. Ἀνελάμβανε ὑπουργὸς σὲ μιὰ χώρα ἐπαναστατημένη. Καὶ φυσικὰ ἀναρχομένη. Μὲ τὸν τουρκικὸ κίνδυνο συνεχῶς ἐπικρατούμενο. Φοβερό. Καὶ ἓνα ὑπουργεῖο ποῦ ξεκινούσε ἐκ τοῦ μηδενός. Χωρὶς τὴν παραμικρὴν στελέχωση. Οὔτε κἂν τὸ στοιχειώδες διὰ τὴν λειτουργία του προσωπικόν⁶...

Τὰ πάντα ἀποδιοργανωμένα. Εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἰδιαιτέρα ἢ κατὰστασι ἐμφανίζονται ζοφερή. Παιδεία ἐξ ἄλλου σχεδὸν ἀνύπαρκτη. Καὶ τοῦτο γιατί τὰ μοναστήρια, ποῦ ἀποτελοῦσαν κατὰ τὴν τουρκοκρατία τὴν κυριώτερη ἐστία γραμματικῶν θρίσκονταν ἤδη σὲ πολεμικὸ πυρετό. Παντοῦ λοιπὸν ἐρείπια μόνον, ἔξωθεν καὶ ἀναρχία. Καὶ ἀκατάσχετη τάσι πρὸς αὐθαιρέσια. Ἐπὶ πλέον παράνομες καὶ ἀντικανονικὲς χειροτονίαι. Συνεχῆς παραβίασι τῶν ἱερῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας. Χάος ἀληθινόν⁷.

Εἰς αὐτὰ ἀντέταξε ὁ Ἰωσήφ σύνεσι καὶ σοβαρότητα. Ἀλλὰ καὶ ἐργατικότητα ἀκαταπύνητη. Καὶ ἐνθουσιασμό. Ἐπὶ πλέον ἐδειξε αὐτοπεποιθὴ καὶ αἰσθημα εὐθύνης ὑψηλό. Αἰσθημα ποῦ χαρακτηρίζε ἀλλωστε ὅλες τίς πολιτικὲς πράξεις του. Καὶ τὸν καθιστοῦσε παράγοντα ἡρωϊκῆς καὶ σταθερότητος εἰς τὴν δημοσίᾳ ζωὴ τῆς χώρας. Πρόσωπο ὑψηλοῦ κύρους. Γενικὰ ἀποδεκτό.

*

4. Τὸ Βουλευτικὸ Σώμα, τυπικὰ ἰσότιμο πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν, εἶχε πρόεδρο τὸν Δ η μ ἦ τ ρ ι ο Ὑ ψ η λ ἄ ν τ η καὶ ἀντιπρόεδρο τὸν Σ ω τ ἦ ρ ι ο Χ α ρ α λ ἄ μ π η. Ἦταν ἡ πρώτη βουλὴ τῶν Ἑλλήνων. Προέκυψε ἀπὸ τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου.

5. Βλ. Ἐ μ μ α ν ο υ ἦ λ Γ. Π ρ ω τ ο φ ἄ λ τ η, Ἀλέξανδρος Ν. Μαυροκαρδάτος, ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον του μέχρι καὶ τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου, Ἀθήνα: 1982, σ. 56 κ.ἑ.

6. Ὄταν περὶ τὸ τέλος Φεβρουαρίου 1822 ἀνέλαβε ὁ Ἰωσήφ τὸ «Μινιστέριον τῆς Θρησκείας» δὲν ὄρηκε ἀπολύτως τίποτε. Ὄλα ξεκίνησαν ἐκ τοῦ μηδενός. Οὔτε κἂν προσωπικὸ ὑπῆρχε διὰ στοιχειώδη ἔστω στελέχωση τοῦ ὑπουργείου. Ἀκόμη καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Μινιστερίου Χ α ρ ἄ λ α μ π ο ς Μ ἄ λ η ς, ἱκανὸς καὶ ἀξιὸς πράγματι ἄνδρας, καὶ οἱ δύο ἄλλοι γραμματεῖς τοῦ Μινιστερίου ἀνέλαβαν τὰ ὑπηρεσιακὰ τῶν καθήκοντα ἓνα ἕως δύο μῆνες ἀργότερα.

7. Λεπτομερῆ ἐξιστόρησι καὶ ἐντυπωσιακὲς λεπτομέρειαι τῆς κατὰστασεως ποῦ ἀντιμετώπισε ὁ Ἰωσήφ ἀναρχομένων τὸ ὑπουργεῖο του ἐκτίθενται εἰς τὸ ὑπὸ ἔκδοσι βιβλίον.

Ἀπὸ τὰ δεῦτερα προβλήματα ποῦ ἀντιμετώπισε ὁ Ἰωσήφ ἐξ ἀρχῆς ὡς ὑπεύθυνος ὑπουργὸς ἦταν τὸ θέμα τῶν κενῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Τὰ δημιουργηθέντα ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως κενὰ ἦταν πράγματι τεράστια. Εἶναι γνωστὸν ὅτι μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησο ἔξι ἀρχιερεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἄνδρες τῆς περιουπῆς τοῦ Μονεμβασίας Χρυσάνθου Παγώνη, ἀπέθανον μαρτυρικὰ εἰς τὴν φοβερὴν εἰρκτὴ τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀλλοὶ πάλι, ὅπως ὁ ἐπίσκοπος Κορώνης Γρηγόριος Μπίστης († 1821), κατακρεουργήθηκαν ὑπὸ τῶν Τούρκων τοὺς πρώτους ἡδὴ μῆνες τοῦ Ἀγῶνος.

Ἀποτελεῖ ἱστορικὸ γεγονός, τὸ ὁποῖο παραδόξως δὲν ἔχει ὑπὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας ἀξιοποιηθῆ καὶ παραμείνει ἀγνωστο γενικῶς, ὅτι ἡ προσφορὰ αἵματος τοῦ ἀνωτάτου κλήρου (μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων) εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα ὑπῆρξε ἐκκλησιαστικῶς μεγάλῃ. Ἐντελῶς δὲ δυσανάλογη πρὸς τὸν περιορισμένον ἀριθμὸν τῶν. Ἐνδεικτικὰ σημειῶνω, ὅτι ὅταν τὸ 1821 ἄρχισε ἡ Ἐπαναστάσις ὑπῆρχαν εἰς τὴν Πελοπόννησο 24 συνολικῶς ἀρχιερεῖς (ἐννέα μητροπολίται, τρεῖς ἀρχιερεῖς μετὰ τίτλο ἀρχιεπισκόπου καὶ δεκατέσσερες ἐπίσκοποι). Ὄταν ἐπτά χρόνια ἀργότερα ἔληξε ὁ Ἀγὼν ἀπὸ τοὺς 24 εἶχαν ἀπομείνει ἐν ζωῇ μόνον ὀκτώ⁸. Ἀναμφιδόλως καμμὶ ἄλλη τάξι ἀγωνιστῶν δὲν ἔχει γὰρ παρουσιάσῃ παρόμοια προσφορὰ αἵματος εἰς τὸν ἐθνικὸ θωμό...

Τὴν ἴδια περίοδο (1822 κ.ἑ.) ὑπῆρχαν εἰς τὴν ἀπελευθερωμένην Ἑλλάδα καὶ ἀρκετοὶ ἀρχιερεῖς ἐμπερίστατοι. Πρόσφυγες αὐτοί. Κυρίως ἀπὸ τὴν Μικρασία. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχάς, ὅπου ἡ Ἐπαναστάσις δὲν εἶχε ἐπικρατήσῃ. Αὐτοὶ λοιπὸν περιέτρεχαν συχνὰ ξένες ἐπαρχίαι. Πολλὰς φορές τελοῦσαν καὶ πράξεις «παρ' ἐνορίαν». Καὶ πολλὴ ἀκαταστασία ἐπικρατοῦσε. Τὸ πρόβλημα ἐπομένως τῶν κενῶν ἐπισκοπῶν ἐγείρετο δεῦ.

Συζήτησι περὶ ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας νέων ἐπισκόπων δὲν ἔχωρῶσε κἂν. Ὁ Ἰωσήφ εἰς τὸ σημεῖο αὐτὸ ἦταν κατηγορηματικὰ ἀρνητικὸς. Εἶναι χαρακτηριστικὰ τὰ ὅσα ἔγραφε σχετικὰ σὲ ἐπίσημο ἔγγραφο του:

«Τὰ πράγματα δὲν συγχωροῦσι πρὸς τὸ παρὸν ἀρχιερατικὰς χειροτονίας». Καὶ ἐξηγοῦσε: «Ἐπειδὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῆς Ἑλλάδος συμφέροι γὰρ ὑποδληθῶσιν εἰς ἐρεύνας δικαιοματικῶν μεταξὺ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ αὐτῆς (δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας)». Τὸ κείμενο αὐτὸ φέροι ἡμερομηνία 28 Ἀπριλίου 1822. Καὶ ἀποτελεῖ ἀπάντησι τοῦ Μινιστροῦ σὲ ἔντονο διὰδῆγμα τῶν χριστιανῶν τῆς Τριφυλίας, οἱ ὁποῖοι τοῦ ζητοῦσαν ἐπιμόγως γὰρ τοποθετήσῃ εἰς τὴν θέσι τοῦ μαρτυρικῶς ἀποθανόντος εἰς τὴν φυλακὴν τῆς Τριπολιτσᾶς μητροπολίτου τῶν Γερμανοῦ τὸν λόγιον πρωτοσύγκελλο καὶ ἐξάδελφο ἐκείνου, γνωστὸ ἀγωνιστὴ τοῦ Εἰκοσιένα Ἀμβρόσιο Φραντζῆ.

8. Βλ. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Ὁἰκονόμων, Τὰ Σωζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ Συγράμματα, τόμος 6', σσ. 4, 5 καὶ 19.

Ἡ θέσι τοῦ Ἰωσήφ ἦταν δικαυγής. Σύμφωνη δὲ ἀπολύτως πρὸς τὰ θέσιμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκινουσε ἀπὸ καθαρὸ σεβασμὸ πρὸς τὸ πατριαρχεῖο: τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἦθελε, ἀντὶ πάσης θυσίας, νὰ διαφυλάξῃ τὰ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος κανονικὰ τῆς δικαιοῦματα. Πόθος δικαυγῆς τοῦ συνετοῦ Μινίστρον ἦταν νὰ μὴ διαρραγοῦν «ἐπὶ οὐδενὶ λόγῳ» οἱ πνευματικοὶ δεσμοὶ τῆς ἐπαναστατημένης χώρας μὲ τὸν Οἰκουμένικὸ θρόνον.

Βεβαίως τὰ πολεμικὰ γεγονότα, ἰδίως ἔπειτα ἀπὸ τὸ τραγικὸ τέλος τοῦ ἐθνομάρτυρος πατριάρχου Γρηγορίου Ε' καὶ τῶν ἄλλων συνεδικῶν τὴν 10 Ἀπριλίου 1821 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, εἶχαν de facto ὀδηγήσει: σὲ πλήρη διακοπὴ τῶν μεταξὺ ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ Κωνσταντινουπόλεως σχέσεων. Ὅμως αὐτὸ δὲν σήμαινε διόλου ὅτι ἔπρεπε καὶ νὰ καταπατηθοῦν τὰ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δικαιοῦματα τοῦ πατριαρχείου. Καὶ πολὺ περισσότερο νὰ διακοπῇ ἡ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν δογματικὴ ἔνωσι: καὶ κανονικὴ σχέσι. Αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν μόνον ἐκκλησιαστικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐθνικῶς ἐπικίνδυνον. Μὲ ἀπροσδιορίστου ἐκτάσεως δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις.

Ἀποτελεῖ εὐτύχημα ὅτι ὁ Ἰωσήφ ἐπέτυχε, χάρις εἰς τὸ τεράστιον προσωπικὸν του κύρος, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν γραμμὴν αὐτὴν καὶ εἰς ἅλα τὰ ἄλλα ὄργανα τῆς ἐπαναστατημένης πολιτείας. Νὰ τὴν καταστήσῃ κυδερνήτικὴν πολιτικὴν. Μὴ πολιτικὴν ποὺ κράτησε ἀταλάντευτη μέχρι τῆς Ἀντιδασειῆς (1833). Εἶναι ἀληθινὰ γεγονὸς ὅτι: σὲ ὅλη τὴν μακρὰ διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος οὐδέποτε ἡ ἐπαναστατικὴ ἡγεσία, πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ, ἀμφισβήτησε τὰ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος κανονικὰ δικαιοῦματα τοῦ Πατριαρχείου.

Ἐπάρχει: σειρά περιπτώσεων ἐντόνων διαδημάτων κατοικίων διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος ποὺ ζήτησαν ἐπιμόνως ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ ἐκλογὴν καὶ τοποθέτησιν νέων ἀρχιερέων σὲ κενοὺς θρόνους. Ἀναφέρω προχειρῶς τὸ παράδειγμα τῶν κατοικίων τῆς Κέας⁹, καθὼς καὶ ἐκεῖνο τῶν χριστιανῶν τῆς Μήλου καὶ Κυμώλου¹⁰ τῶν Κυκλάδων νήσων. Σὲ ὅλας ἔμως τίς περιπτώσεις ἡ ἀπάντησι τοῦ Μινίστρον τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρξε ἀπεριφράστως ἀρνητικὴ.

*

9. Τὸ διὰδημα αὐτὸ τῶν κατοικίων τῆς Κέας (Τζιᾶς) ἐγίνε τὸν Μάϊο 1822. Ἡ ἀρνητικὴ ἀπάντησι τοῦ Ἰωσήφ φέρει ἡμερομηνία 25 Μαΐου (ἐκ Κορίνθου).

10. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Μήλου καὶ τῆς γειτονικῆς Κυμώλου ζήτησαν ἀρχιερέα τὸν Νοεμβρίον 1824, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς 6^{ης} ὑπουργικῆς θητείας τοῦ Ἰωσήφ. Ἡ ἀρνητικὴ ἀπάντησι τοῦ ὑπουργοῦ φέρει ἡμερομηνία 22 Νοεμβρίου 1824 καὶ ἐστάλη ἀπὸ τὴν Ἐρμιόνη. Βλ. καὶ Ἰεζεκὶήλ Βελανιδιώτου, Ἰωσήφ ὁ Ἀνδρούσης, ἡμιερὸς δεσμοφόρος ἐν Τριπολιτῆς, Μινίστρος Ἐκκλησίας καὶ Δικαίου κατὰ τὸν Ἀγῶνα, 1770 - 1844, ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906, σ. 24.

Ἡ πῖθὸν χαρακτηριστικὴ περίπτωσι εἶναι ἀσφαλῶς ἐκείνη ποὺ ἀφοροῦσε εἰς τὴν ἐπίμονον προσπάθειαν πληρώσεως τῆς κενῆς μητροπόλεως Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας. Μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας ἀληθινὰ ἱστορικῆς καὶ μεγάλης. Πρωταγωνιστῆς τῆς προσπάθειας αὐτῆς ὑπῆρξε ὁ ἴδιος ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ὁ πανίσχυρος ἡγεμόνας τῆς Μάνης. Μορφὴ ἀπὸ τίς κορυφαῖες τοῦ Ἀγῶνος ὁ Μαυρομιχάλης ἐνδιαφέρετο συγκεκριμένα διὰ τὸν πρωτοσύγκελλο τῆς κενῆς μητροπόλεως καὶ προσωπικὸν του γραμματεῖα ἀρχιμανδρίτη Γεράσιμον Παγῶνη. Ἄνδρα ἐπιφανῆ. Λόγιον. Ἐκ τῶν πλέον δραστηρίων ἐπαναστατῶν.

Ὁ Γεράσιμος ἦταν ἀνεψιὸς τοῦ ἀοιδίμου ἐθνομάρτυρος μητροπολίτου Χρυσάνθου Παγῶνη¹¹. Εἶχε ἱερωθῆ μόλις λίγους μῆνας ἐνωρίτερα. Περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου 1821. Ἡ χειροτονία του μάλιστα ἐγίνε ὕστερα ἀπὸ ἐπίμονον προτροπὴν τῶν Πετρόμπεη, Κολοκοτρώνη, Ζαΐμη κ.ἄ. ἡγετῶν μὲ τὴν προσωπικὴν ἀκριθῶς νὰ διαδεχθῇ εἰς τὸν χηρεύσαντα θρόνον τὸν ἤδη ἀποθανόντα εἰς τὴν Τριπολιτῆς ἀπὸ τὰ δασανιστήρια τῶν Τούρκων θεῖο του Χρυσάνθου¹².

Ὁ Πετρόμπεης, λοιπόν, εἰς τὴν προσπάθειά του νὰ ὑλοποιήσῃ τὴν δοθεῖσα πρὸς τὸν Γεράσιμον ὑπόσχεσι: ἐνήργησε δραστηρίως εὐθὺς μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς πρώτης ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως. Τόσο πλησίον τῆς «ὑπερτάτης Διοικήσεως», δηλαδὴ τοῦ πανισχύρου Ἐκτελεστικοῦ Σώματος, ὅσο καὶ προσωπικῶς εἰς τὸν φίλον του ἐπίσκοπον Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, ὁ ὅποιος ὡς υπεύθυνος ὑπουργὸς ἐχειρίζετο τὰ ἐκκλησιαστικὰ θέματα. Αἰτημὰ του ἀνυποχώρητο: Ἡ ἄμεση ἐκλογὴ καὶ χειροτονία τοῦ Γερασίμου Παγῶνη ὡς μητροπολίτου Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. Ν. ΞΕΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

11. Περὶ τοῦ διαπρεποῦς αὐτοῦ ἱεράρχου βλ. Σωκράτους Β. Κουγέα, Ὁ ἐθνομάρτυρ μητροπολίτης Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας Χρυσάνθος Παγῶνης, Καλαμάτα 1960.

12. Ὁ βιογράφος τοῦ Γερασίμου Παγῶνη Θεόκλητος Βέλιππος παρέχει τὴν ἐνδιαφέρουσα πληροφορία, ὅτι μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Χρυσάνθου εἰς τὴν φυλακὴν τῆς Τριπολιτῆς, ὅταν ἀκόμη οἱ Ἕλληνες πολιορκῶντες τὴν Τρίπολιν εὐρίσκοντο εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικόρφων, οἱ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ἀνδρέας Ζαΐμης κ.ἄ. «συνορῶντες τὴν περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἱκανότητα τοῦ Γεωργίου Παγῶνη καὶ ἐπιθυμοῦντες αὐτὸς νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν θανόντα θεῖον του προέτρεψαν αὐτὸν νὰ ἀποδωθῇ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον...». Ἐπομένως προωρῖζετο ἐξ ἀρχῆς ὁ Γεράσιμος (κατὰ κόσμον Γεώργιος) διὰ τὸν κενὸν θρόνον τῆς Μονεμβασίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθ. { Πρωτ. 718
 { Διεκπ. 331

Ἀθήνησι τῆ 2-3-1984

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν παραγρ. 3 τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ Ν. 590) 1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», δημοσιεύομεν κατωτέρω «Συμπληρωματικὸν Προκαταρκτικὸν Πίνακα» κληρικῶν προταθέντων διὰ τὴν ἐγγραφὴν των εἰς τὸν κατάλογον τῶν πρὸς Ἀρχιερατεῖαν Ἐκλογίμων ἐντὸς τῶν πλασίων τῆς ὑπὸ τοῦ Νόμου τασομένης δεκαπενθημέρου προθεσμίας καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα.

Συμφώνως πρὸς τὴν παραγρ. 1 τοῦ ἄρθρου 20 τοῦ Ν. 590) 1977, κατὰ τῆς ἐγγραφῆς τῶν κατωτέρω προτεινομένων ὑποψηφίων δύναται νὰ ἀσκηθῆ παρ' οἰουδήποτε κληρικοῦ καὶ λαϊκοῦ ἔνστασις ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ προτεινόμενοι δὲν διαθέτουν τὰ πρὸς Ἀρχιερατεῖαν οὐσιαστικὰ ἢ τυπικὰ προσόντα.

Ἡ ἔνστασις αὕτη δύναται νὰ υποβληθῆ εἴτε πρὸς τὸν οἰκείον Μητροπολίτην, εἴτε πρὸς τὴν Ἀρχιερατεῖαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ τὰ περαιτέρω.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΡΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ

ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΝ ΕΚΛΟΓΙΜΩΝ

<i>a/a</i>	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ	ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΕΙΣ ΗΝ ΑΝΗΚΕΙ
1.	Ἀρχμ. ΣΟΦΟΣ Γρηγόριος	Βερροίας
2.	» ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ Γρηγόριος	Δημητριάδος

Ἐντολῆ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
Ὁ Ἀρχιερατὴς
Ἀρχμ. ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΤΡΙΒΙΖΑΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Τὸ νόημα τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ ἐπὶ τῇ εορτῇ τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας καθιερωμένη πανηγυρική Συναδική Θ. Λειτουργία, καὶ κατὰ τὸ ἰσχύον ἔτος ἐτελέσθη ἐν τῷ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῶ ὑπὸ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Σεραφεῖμ συμπαραστατομένου ὑπὸ Σεβασμιωτάτων μελῶν τῆς Ἱ. Συνόδου ἐπὶ παρουσία εκπροσώπων τῶν διαφόρων Ἀρχῶν.

Καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ὑπενωήθη, διὴ ἡ Ὁρθόδοξος Παράδοσις, ὡς ἐπινοήθη ὑπὸ τοῦ κηρύξαντος τὸν θεῖον λόγον Σεβ. Μητροπολίτου Γυθείου καὶ Οἰτύλου κ. Σωτηρίου, «εἶναι ὁ συνδυασμὸς κληρικός τῆς συνεκτικότητος τῆς Ἐκκλησίας «εἰς Μίαν, Ἀγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν». Παρέχει ζωτικά στοιχεῖα καὶ παραγωγικὰς δυνάμεις πρὸς ἐνημέρωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Δι' αὐτῶν διέπλασε τὴν Θεολογικὴν Ἐπιστήμην τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων. Παρήγαγε τὰ ἀπαράμιλλα πρότυπα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ ἐμόρφωσε τὰ βασάρια τῆς Εὐρώπης ἔθνη. Τέλος εἶναι θησαυρός. Θησαυρός ὄχι διὰ τὰς ἀποθήκας ἢ τὰς αἰθούσας «τῶν συντηρητῶν τῶν νεκρῶν λειψάνων» πῶν Μουσείων. Ἡ Ὁρθόδοξος Παράδοσις δὲν εἶναι χρονοσκόπιος Ἐπιτάφιος, ἐπιδεικνόμενος κατὰ τὰς μεγάλας εορτὰς καὶ πανηγύρεις. Εἶναι καθημερινὸν καὶ ἰσόβιον βίωμα κάθε πιστοῦ. Διδάσκει τὴν θυσίαν. Διαλαλεῖ τὴν Ἀνάστασιν. Ἐπιδεικνύει τὴν διὰ τοῦ Σταυροῦ λύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, πρὸ πάντων μὲ τὴν Ὁρθοδοξίαν ἄς προβάλλωμεν τὴν Ὁρθοδοξίαν μας εἰς ἅλην τῆς τὴν ἀποστολάπτουσαν αἴγλην καὶ λαμπρότητα καὶ ἄς ἀνανεώσωμεν δι' αὐτοκριτικῆς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀγωνιζόμεθα, ἵνα διατηρῶμεν ἀνόθευτον τὸ αἰώνιον περιεχόμενον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἵνα μὴ ἐπιβραδύνωμεν τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀνακαινιστικῆς ἀποστολῆς τῆς ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἄνάγκη «πανεθνικῆς σταυροφορίας».

Ἡ Ἐθνική μας Ἐορτή, ἣτις εορτάζεται μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπιβάλλει νὰ ἐπισημανθῇ, ὅτι πρέπει νὰ οργανωθῇ καὶ ἐνταθῇ ἡ γενικὴ κινητοποίηση πάντων τῶν ὁμοτιῶν καὶ ἐπαίσιων εκπροσώπων τοῦ θεολογικοῦ καὶ πνευματικοῦ δυναμικοῦ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς προβολὴν τοῦ βαθυτέρου νοήματος τῆς Ἐθνεγεροίας τοῦ 1821.

Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ οργανωθοῦν ἡ οὐστηματικὴ συγκέντρωσις, μελέτη, δημοσίευσίς καὶ προβολὴ τοῦ σχετικοῦ πηγαιῖο ἱστορικοῦ ὕλικου καὶ ἡ προετοιμασία διονυχιστικοῦ ἀντικειμενικοῦ διαλόγου μετὰ πάν-

των τῶν ἐομηρευτιῶν τῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821. Ὁ διάλογος αὐτὸς θὰ ὑπεβοήθει πρὸς μὴ τηλεκατευθυνόμενους, ἀλλ' ἐλευθέρως ἀυτοπροσδιοριζόμενους Ἑλληνοπαίδας νὰ προφυλαχθοῦν ἐκ τῆς πλημμυρίδος τῶν ἀντικλησιαστικῶν ἐομηρευτιῶν τοῦ νοήματος τῆς Ἐθνεγεροίας.

Ὡς ἔχει σημειωθῆ εἰσιτόχως ὑπὸ ἀπογευματινῆς ἐφημερίδος, «ἦλθεν ὁ καιρὸς, διὰ νὰ ἀναληφθῇ πανεθνικὴ σταυροφορία πρὸς διακρύψαξιν τῆς Ἰστορίας μας ἀπὸ τὸν ἐσθὸν τῶν... παραχωρακτῶν τῆς».

«Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις».

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Πεκίου, Μητροπολίτης Βελιγραδίου καὶ Καθολοβιζίου καὶ Πατριάρχης τῶν Σέρβων κ. Γερμανὸς ἐν θαρρησιμάντῳ συνεντεύξει του, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς ἀρχινοσηφία τὸν Δελτίον τῶν φοιτητῶν Βελιγραδίου «Studenti» καὶ ἡ ὁποία δημοσιεύεται εἰς τὰς στήλας τῶν «Χρονικῶν», ἐκπὸς τῶν ἄλλων, εἰπόνισε καὶ τὰ ἑξῆς:

«Ὁ ρόλος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι πάντοτε ὁ αὐτός, ἦτοι διὰ τῆς πνευματικῆς ἐνότητος, ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς αἰωνίου ἀγάπης, νὰ καταστήσῃ καὶ οἰκοδομήσῃ πρὸς ἀνθρώπους ὡς ἀληθινὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἀδελφούς μεταξὺ πᾶν».

Διὰ τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Κράτους ἐν Γιουγκοσλαβία ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης εἰπόνισεν: «Ἡ σχέση τῆς Ὁρθοδόξου Σερβικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους ἐρροθυμίσθη διὰ τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος τῆς Γιουγκοσλαβίας, διὰ τοῦ Νόμου περὶ τῆς νομικῆς θέσεως πᾶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων καὶ ἄλλων διατάξεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν καὶ διατάξεις, διὰ τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ λατινικὸν «*adua lex, sed lex*». Ἡμεῖς τὰς σεβόμεθα, ἀλλὰ δὲν λησμονοῦμεν οὔτε καὶ τὰ βασικὰ αἰώνια ἀληθῆματα τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως καὶ τῆς ἀξιοπροσετίας τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε καὶ τοὺς ὁρισμοὺς πᾶν Κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας τάξεως καὶ ζωῆς. Παραλλήλως πρὸς τὸ «οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ», πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ ἄλλο: «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις» (Πράξ. ε', 29)».

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κοίτην τοῦ σημερινοῦ κόσμου, αὕτη, κατὰ τὸν Προκαθήμενον τῆς Ἐκκλησίας Σερβίας, «κατὰ μέγα μέρος εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῆς φορᾶς τοῦ ἀνθρώπου μόνον πρὸς τὰς ὑλικὰς ἀξίας... Συνέπεια τούτου εἶναι, ἐπίσης, καὶ ἡ παραμέλησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς θεοειδοῦς ἀξιοπροσετίας του».

Ἡ ἑλληνορθόδοξος σχολικὴ Παιδεία ἐν Ἀμερικῇ.

Μετὰ πρόκλησιν τοῦ ἀξιεπαίνως καὶ συστηματικῶς δοῦντος (Παγκοσμίου Ἑλληνικοῦ Ὄργανισμοῦ) ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ὁ Διευθυντὴς Παιδείας τῆς Ἰ. Ἀρχιεπισκοπῆς Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς κ. Ἐμμ. Χατζηγεωργανουήλ, ὁ ὁποῖος τόσον ἐν συνεντεύξει Τύπου ὅσον καὶ ἐν διαλέξει παρουσίασεν εὐγλώττως τὸ σύστημα ἑλληνορθόδοξου σχολικῆς Παιδείας, ὅπερ ὀργανώθη μὲ τὴν ἀκαταλόγητον, πεφωτισμένην καὶ ρηξικέλευθον φροντίδα καὶ ἐποπτεῖαν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβου.

Οὕτω καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Χατζηγεωργανουήλ παρουσιασθέντα στοιχεία, τὰ ὁποῖα καταχωροῦνται εἰς τὴν στήλην τῶν Χρονικῶν, ἐπιβεβαιώνουν διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὴν πρό τιμος δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ «Ἐκκλησίᾳ» παρατήρησιν, καθ' ἣν ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς, ἐκπὸς τῶν ἄλλων, «συνεβάλετο εἰς τὴν ἀναζωπύρωσιν καὶ ὑποδειγματικὴν ἀναγέννησιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν ἑλληνορθόδοξων κοινοτήτων τῆς Ἀμερικῆς· εἰς προώθησιν καὶ ὄγιά συγχρονισμῶν τοῦ καθ' ὅλον πνευματικοῦ ἔργου· εἰς τὴν ἀνῆλθσιν τῶν ἑλληνορθόδοξων θεολογικῶν σπουδῶν καὶ εἰς τὴν πυροδότησιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας· εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐθνικῆς μνήμης τῶν Ἑλληνοπαίδων τῆς Ἀμερικῆς κ.λπ.».

Ὅθεν ἐπιβάλλεται, ὅπως διευρυνθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν περὶσσότερον ἡ συνεργασία τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θεοσκευμάτων καὶ τῆς καθ' ὅλον Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως μετὰ τῆς Ἰ. Ἀρχιεπισκοπῆς Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς, ἵνα ἐνισχυθῇ αὕτη ἔτι περισσότερον ἐν τῇ προσπάθειά της πρὸς διατήρησιν αἰῶς ἑλληνορθόδοξου ἐθνικῆς καὶ ἱστορικῆς ταυτότητος καὶ συνειδήσεως τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀξιέπαινος ὑπουργικὴ διακήρυξις.

Ὡς ἐσημειώσαμεν εἰς τὰ Χρονικά τοῦ προηγούμενου τεύχους, κατὰ τὰ ἐγκαίρια Διδακτηρίων ἐν Κατερίνῃ ὁ Ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θεοσκευμάτων κ. Κακλαμάνης ἐτόνισεν ὅτι «οἰαδήποτε πρόσδος ὀφείλει νὰ μὴ ἀποκόπτεται ἀπὸ τὴν ρίζαν μας, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὀρθόδοξη χριστιανικὴ μας παράδοσις». Ἐν συνεχείᾳ εἰς γενικὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐν τῷ Δημοτικῷ Πνευματικῷ Κέντρῳ ὁ κ. Ὑπουργός, ἀναλύων τὸ σχέδιον νόμου διὰ τὴν προ-

τοβάθμιον καὶ δευτεροβάθμιον ἐκπαίδευσιν, ἐτόνισεν ἐκ νέου τὴν σημασίαν τῆς ὀρθόδοξου χριστιανικῆς παραδόσεως. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν ὁ μετὰσχὼν ταύτης Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κίτρους κ. Βασιλάκας, ἀφοῦ ἐξήγε τὴν διακήρυξιν ταύτην τοῦ κ. Ὑπουργοῦ, ἐπέδειξε τὴν ἀνάγκην νὰ κατανοηθῇ ἐκ μέρους τῶν ἐκπαιδευτικῶν, ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸν ἐπὶ κοσμοθεωρητικῶν ζητημάτων νὰ μεταφέρουν τοὺς προσωπικοὺς προβληματισμοὺς των εἰς τὰς ἀώρους ψυχὰς τῶν μαθητῶν κατὰ τρόπον ἀπαδόντα εἰς τὴν ἑλληνορθόδοξον παράδοσιν.

Ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ ἀξέπαινος διακήρυξις τοῦ κ. Ὑπουργοῦ θὰ συντελέσῃ ὥστε νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ὑπόδειξις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κίτρους καὶ νὰ ἀναχαιτισθοῦν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μὲ ὑπερβάλλοντα ἀντιχριστιανικὸν ζῆλον συντελοῦν, ὥστε —κατὰ τὰς ἐν Θεολογικῷ Συμποσίῳ διαπιστώσεις τῆς Ἑνώσεως Θεολόγων Βορείου Ἑλλάδος— νὰ ἀπάγχῃ τὰ ἀποχριστιανισμοῦ τῆς ἐκπαίδευσέως, πὸν προχωρεῖ σταδιακῶν καὶ νὰ προτείνεται ἀπὸ ομάδα ἐργασίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας μείωσις τῶν ὠρῶν διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῶν Θεοσκευτικῶν ἐπὶ σχεδιαζόμενον πολυκλαδικὸ Λύκειο, πὸν θὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ τὴν οὐδέχρεια σὲ ὅλα τὰ Λύκεια».

Μάρξ καὶ Μαρξισμός.

Τὸ προσδρευόμενον ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μεγάρων καὶ Σαλαμῖνος κ. Βαρθολομαίου «Ἐκκλησιαστικόν, Ἐπιστημονικόν καὶ Μορφωτικόν Ἰδρυμα Ἰωάννου καὶ Ἐριέτης Γρηγοριάδου» ὀργάνωσε προσφάτως διάλεξιν τοῦ Καθηγητοῦ κ. Εὐαγγέλου Θεοδώρου μὲ θέμα: «Ἡ Φιλοσοφία τῆς Θεοσκείας τοῦ Κάρολ Μάρξ».

Ὁ ὁμιλητὴς, ἀφοῦ παρουσίασε κοινικῶς τὸν ἀθεϊστικὸν καὶ ἀντιχριστιανικὸν χαρακτῆρα τῆς φιλοσοφίας ταύτης, ἐτόνισεν ἐν τῷ ἐπιλόγῳ του, ὅτι ἂν ἐξ ἐπιφύσεως πολιτικοοικονομικῆς πρέπει (ὡς ἀπελευθερώσωμε τὸν Μάρξ ἀπ' τὸν Μαρξισμόν), δηλαδή ἐκ τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὰ ὁράματα τοῦ Μάρξ πραγματικότητος τῶν «μαρξιστικῶν» χωρῶν, ἀντιθέτως ἐξ ἐπιφύσεως κοσμοθεωρητικῆς «πρέπει νὰ ἀπελευθερώσωμε τὸν Μαρξισμόν ἀπ' τὸν Μάρξ». Διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ δεύτερον, «πρέπει οἱ μαρξιστὲς νὰ κόψουν τὸν ὀμφάλιο λῶρον, πὸν συνδέει τὰ πολιτικοοικονομικά τους ὁράματα μὲ τὸν μητρικὸν πλακοῦντα τῆς ἀθεϊστικῆς κοσμοθεωρίας».

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ίερά Αρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Κατὰ τὸν μῆνα Φεβρουάριον, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ:

— Π ρ ο ε σ τ η: τὴν 5ην εἰς τὸν Ἱ. Καθεδρικὸν Ναὸν Ἀθηνῶν τοῦ Μνημοσύνου τοῦ ἀειμνήστου Ἀντωνίου Τζιζι, τὴν 6ην εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Κοιμήσεως Θεοτόκου Πεντέλης τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου, τὴν 23ην εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Κοιμητηρίου Ζωγράφου τῆς ἐξοδίου Ἀκολουθίας τῆς ἀειμνήστου Εἰρήνης Κισσέ.

— Η ὑ λ ό γ η σ ε τὴν 18ην εἰς τὸν Ἱ. Ν. Ἀγίας Σοφίας Ν. Ψυχικοῦ τὸ Μυστήριον τοῦ Γάμου τοῦ κ. Λεωνίδου Μακρογένη καὶ τῆς δ. Νέλλυ - Κανέλλας Λουκοπούλου.

— Μ ε τ έ β η τὴν 19ην εἰς Ἱωάννινα, ἔνθα καὶ παρέμεινεν ἕως τῆς 22ας, προστάς τὴν 21ην τῆς ἐπισήμου Δοξολογίας καὶ συμμετασχὼν τῶν λοιπῶν ἐκδηλώσεων ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἡπειρωτικῆς πρωτεύουσος ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ.

— Π ρ ο ή δ ρ ε υ σ ε: τὴν 7ην, 8ην, 9ην καὶ 10ην τῶν συνεδριῶν τῆς Δ.Ι.Σ., τὴν 9ην καὶ 28ην τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος, τὴν 16ην τοῦ Δ.Σ. τοῦ Κασσιματείου Ἰδρύματος καὶ τοῦ Κ.Δ.Σ. τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

— Π α ρ ε κ ά θ ι σ ε τὴν 8ην εἰς γεῦμα ἐργασίας, τὸ ὁποῖον παρέθεσεν ὁ Πρωθυπουργὸς εἰς τὴν εἰς Καστρί οικίαν του.

— Ἐ δ έ χ θ η: τὴν 7ην τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Κρουτίσης κ. Ἰουβενάλιον καὶ Εἰρηνοπόλεως κ. Συμεών, τὴν 8ην τὸν Μακαρ. Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου κ. Χρυσόστομον συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κυρηνείας κ. Γρηγορίου, τὴν 16ην τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Καρθαγένης κ. Παρθένιον καὶ Γορτύνης κ. Κύριλλον, τὸν Πανιερώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἱερσπόλεως κ. Εἰρηναῖον, Ἐξάρχον τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Ἑλλάδι, καὶ τοὺς Θεοφιλ. Ἐπισκόπους Ἀγίου Φραγκίσκου κ. Ἀντώνιον καὶ Πορφυροπόλεως κ. Ἰωάννην, Ἐξάρχον τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν 28ην τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Κιτίου κ. Χρυσόστομον καὶ τὸ Δ.Σ. τοῦ Συλλόγου «Οἱ φίλοι τοῦ Ἀγίου Ὄρους». Ὡσαύτως ἐδέχθη Ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κληρικοὺς τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐπιτροπὰς καὶ μεμονωμένα ἄτομα.

Πρὸς τὸ Γραφεῖο Τύπου καὶ Δημοσίων Σχέσεων τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν ἡ Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐξέφρασε τὰ συγκαρτητήριά της μὲ τὸ παρακάτω ἔγγραφο:

«Γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν συνεδρίαν Αὐτῆς τῆς 10.2.84, ἐνημερωθεῖσα ἐπὶ τῆς διοργανώσεως ὑφ' ὑμῶν μεγάλης συσκέψεως τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς, τῶν ὁμόρων Ἱερῶν Μητροπόλεων καὶ κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν φορέων Ἀττικῆς, διὰ τὸ σοβαρὸν θέμα τῆς παραγωγῆς καὶ προβολῆς ἀντικληρικῶν καὶ ἀντιεκκλησιαστικῶν

κινηματογραφικῶν ταινιῶν, ἀπεφάσισεν ὁμοφώνως, ὅπως ἀπευθύνῃ πρὸς ὑμᾶς τὰ θερμὰ Αὐτῆς συγκαρτητήρια, διὰ τὴν ἐπιτυχῆ πρωτοβουλίαν καὶ διοργανώσιν τῆς συσκέψεως, ἡ ὁποία θέλει ἀποβῆ πολλοπλῶς ὠφέλιμος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, συγκαίροντες καὶ ἀδθῆς ὑμᾶς, εὐχόμεθα ὑμῖν πάσαν ἀπὸ Θεοῦ ἐνίσχυσιν εἰς τὸ ὑψηλὸν ὑμῶν ἔργον καὶ διατελοῦμεν.

Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος».

Ὅπως ἐγινε γνωστὸ, ἤδη ὁ τ. Ὑπουργὸς Παιδείας κ. Ἰω. Βαρθιτσιώτης κατέθεσε ἐρώτηση στὴ Βουλὴ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἀντικληρικῶν ταινιῶν καὶ ἀντιεκκλησιαστικῶν ἐκπομπῶν, ἐνῶ ἡ Εἰσαγγελία Ἀθηνῶν ἄσκησε δίωξη γιὰ τοὺς παραγωγοὺς τῆς «Παπαδιστικῆς Κομπανίας». Σχετικὰ, κλήθηκε καὶ κατέθεσε στὸν Ἀνακριτὴ ὁ Δ)ντῆς τοῦ Γραφείου Τύπου κ. Ἱ. Μ. Χατζηφώτης.

Ίερά Μητρόπολις Μεσσηνίας

Ψ Η Φ Ι Σ Μ Α

Ἐν Καλαμάτῃ καὶ ἐντὸς τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, συνεκεντρώθημεν σήμερον τὴν 9 τοῦ μηνὸς Μαρτίου 1984 ἅπαντες οἱ 14 Ἀρχιερατικοὶ Ἐπίτροποι τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας καὶ ἅπαντες οἱ Ἐφημέριοι τῆς Καλαμάτας, τῶν περιχώρων αὐτῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὡς ἐκπρόσωποι ὅλων τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν μας Ἐφημερίων τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα 195 συνολικῶς καὶ συνεσκέφθημεν μὲ θαθεῖαν ἐπίγνωσιν τῆς Ἱεράς ἀποστολῆς μας καὶ μὲ τὴν ὑπευθυνότητα τὴν ὁποῖαν ἔχομεν, μετὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου μας κ. κ. Χρυσόστομου, διὰ τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν τῶν ἀγαπῶντων καὶ εὐσεβῶν Χριστιανῶν μας, ὡς καὶ διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς πίστεως ταύτης καὶ τῆς ἐναρέτου ζωῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ τῆς ὁποίας εἴμεθα λειτουργοί, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἱεράν καὶ σωτήριον ἀποστολήν ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ προβάλλομεν καὶ νὰ ὑπερασπιζώμεθα.

Θέμα τῆς συναντήσεως καὶ τῆς συσκέψεώς μας εἶναι ἡ ἐξ ἐφημερίδος τῆς Καλαμάτας καὶ ἐκ μέρους εὐσεβῶν Χριστιανῶν μας χθεσινὴ πληροφόρησις, ὅτι εἰς τὴν πόλιν τῆς Μεσσηνίας κατὰ τὰς «καρναβαλικὰς» ἀναχρονιστικὰς ἐκδηλώσεις τῆς περασμένης Καθαρᾶς Δευτέρας, κατὰ τὸν τρόπον προκλητικῶν καὶ ἀσεβέστατον μερικοὶ «μασκαράδες» τοῦ Καρναβάλου τῆς Μεσσηνίας διεκωμώδησαν τὸν ἱερὸν Κλῆρον τῆς Ὁρθόδοξου Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἱεράς εἰκόνας. «Μασκαράδες» ἐφοροῦσαν τὸ ἱερὸν καὶ αἵματοβαμμένον ἔνδυμα τοῦ ράσσου καὶ ἔφεραν ἐμβλήματα ἱερὰ καὶ ἅγια, ἐκρατοῦσαν δὲ εἰς τὰς χεῖρας τῶν «εἰκονίσματα γυμνῶν γυναικῶν» καὶ ὑποκρίνονταν τοὺς ἱερεῖς ἢ μοναχὰς.

Αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐγιναν ἐφέτος κατὰ τὸν Καρναβάλον τῆς Μεσσηνίας δὲν ἐτόλμησε νὰ τὰ παρουσιάσῃ οὐδεμία πόλις τῆς ἀγαπητῆς μας πατρίδος. Καὶ δὲν ἐτόλμησε, διότι σέβεται τὸν ἑαυτόν της καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ταπεινωθῇ εἰς

όλον τὸ Πανελλήνιον διὰ μίας ἀσεβεστάτης καὶ ἐξοργιστικῶς προκλητικῆς γελοιοποιήσεως τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ὁσίων τῆς πίστεώς μας. Ἄλλωστε ἡ Ἑλλάς δὲν εἶναι ἄθρησκον Κράτος, διότι μὲ τὸ Σύνταγμά της ἀναγνωρίζει ὡς ἐπίσημον θρησκείαν της τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἡ Κυβέρνησίς της διατηρεῖ ἐπισήμους καὶ νομίμους σχέσεις μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καὶ αὐτὴ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Ταῦτα λαβόντες ὑπ' ὄψιν μας καὶ ἐκφράζοντες ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἰδικήν μας ἱερὰν ἀγανάκτησιν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν ἀποτροπιασμόν τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ τῶν ἐνοριῶν μας, ὁ ὁποῖος περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν σήμερον συνδέεται ἐνεργότερα καὶ εὐσεβέστατα μετὰ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας του,

ΨΗΦΙΖΟΜΕΝ:

1) Ἀποδοκιμάζομεν ἐντόνως τὴν διαπραχθεῖσαν ἀσεβεστάτην βεβήλωσιν τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ὁσίων τῆς πίστεώς μας καὶ τὴν βάνουσον συμπεριφορὰν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ κατὰ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου της.

2) Λυπούμεθα διὰ τὸ θλιβερὸν γεγονός, ὅτι εὐρέθησαν ἄνθρωποι νὰ ἀναλάβουν αὐτὸ τὸ ἀπαίσιον καὶ ἀσεβέστατον ἔργον τῆς διακωμωδήσεως τῆς θρησκείας μας, ἔργον τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἀποτολμοῦσαν νὰ τὸ κάμουν οἱ εἰδωλόλατραι μὲν, ἀλλὰ θεοσεβεῖς Ἕλληνες πρόγονοί μας.

3) Διαμαρτυρόμεθα διὰ τὸν χονδροειδῆ καὶ σκόπιμον συσχετισμὸν τοῦ ἱεροῦ Κλήρου μὲ τὸν γυμνισμόν. Διότι αἱ εἰκονιζόμεναι γυμναὶ γυναῖκες συμπίπτουν μὲ τὴν ἐπίμονον αἰτησίαν μερικῶν νὰ ἐγκατασταθῇ ὁ ἄσμενος καὶ ὀλέθριος γυμνισμὸς εἰς τὰς ὥραιας Μεσσηνιακὰς παραλίας.

4) Διαμαρτυρόμεθα ἐντόνως διὰ τὴν ἀπόφασιν ἰδρύσεως γυμνιστικοῦ κέντρου εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ πληροφοροῦμεν ὅτι ἔχομεν ταχθῆ ἔξ ἀρχῆς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου μας κ.κ. Χρυσοστόμου, ἀγωνιζομένου ἐπὶ τόσα ἔτη διὰ τὴν ἀποφυγὴν ἐγκαταστάσεως γυμνιστῶν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μας περιοχὴν.

5) Συνιστῶμεν εἰς τοὺς εὐσεβεῖς Χριστιανοὺς μας νὰ ἀπομακρύνωνται ἀμέσως ἀπὸ πολλὰς καὶ διαφόρους συγχρόνους ἐκδηλώσεις στρεφόμενας κατὰ τῆς πίστεως καὶ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀπομάκρυνσις αὐτῶν νὰ εἶναι μία ἔμπρακτος διαμαρτυρία κατὰ τῆς προκλητικῆς ἀσεβείας. Ἡ ἀπομάκρυνσις καὶ ἡ ἀποδοκιμασία ἴσως συνείση καὶ ἀνακαλέση εἰς τὴν τάξιν τοὺς ἀσεβοῦντας κατὰ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ὁσίων τῆς θρησκείας μας. Συνιστῶμεν ἐπίσης νὰ ἀπομακρύνωνται οἱ Χριστιανοὶ μας καὶ ἀπὸ παρομοίας μορφῆς κινηματογραφικὰς καὶ θεατρικὰς παραστάσεις.

6) Συγχαίρομεν τὸν εὐσεβῆ Χριστιανὸν τῆς Καλαμάτας, ὁ ὁποῖος διὰ τοπικῆς ἐφημερίδος ἐξέφρασε τὴν λύπην αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν δικαίαν καὶ ἱερὰν ἀγανάκτησίν του διὰ τὴν σχεδιασθεῖσαν καὶ πραγματοποιηθεῖσαν εἰς τὴν Μεσσηνίαν «καρναβαλικήν» ἀσέβειαν πρὸς τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν μας καὶ τὸν ἱερὸν αὐτῆς Κλῆρον. Συγχαίρομεν ἐπίσης καὶ κάθε ἄλλον Χριστιανὸν ἢ Χριστιανικὴν ὁμάδα εἰς τὸν τόπον μας, πού λαμβάνουν θέσιν ἐναντίον ἐκδηλώσεων καὶ περιπτώσεων κατὰ τῆς θρησκείας καὶ κατὰ

τῆς Ἐκκλησίας μας ἢ κατὰ τῆς ἀγαπητῆς μας πατρίδος καὶ τῆς ἱστορίας της, καὶ κατὰ τῆς Χριστιανικῆς οἰκογενείας. Εὐχόμεθα δὲ ὅπως οἱ εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ μας λαμβάνουν τοιαύτας θέσεις ἀγωνιστῶν καὶ ὁμολογητῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς Χριστιανικῆς ἐναρέτου ζωῆς. Εἶναι πλέον καιρὸς ὁ ἱερὸς Κλῆρος καὶ ὁ εὐσεβὴς Ἑλληνικὸς Χριστιανικὸς λαὸς, νὰ θέσωμεν φραγμὸν εἰς τὰς ἀπαραδέκτους καὶ ἀσεβεστάτας ἐπιθέσεις κατὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μας. Εἶναι πλέον καιρὸς νὰ παύσῃ ἡ ἀντίχριστος καὶ ἀντικληρικὴ προπαγάνδα.

Διὰ τὸν Ἱερὸν Κλῆρον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας:

Ἄρχιμ. Γεώργιος Μπίζας, Ἱεροκέρυξ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας.

Πρωτοπρεσβύτερος Φώτιος Παπαδόπουλος, Γενικὸς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας.

Πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος Παπαδόπουλος, Ἐφημέριος τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Σωτήρος Καλαμάτας.

Οἰκονόμος Χρήστος Γκότσης, Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Μεσσηνίας.

Ἱερὰ Μητρόπολις Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς

Ἀπολογισμὸς - Προικοδοτήσεις

Στις 29 Ἰανουαρίου εἰς τὸν Κινηματογράφον ΑΤΤΙΚΟΝ Σπάτων καὶ παρουσία πλήθους λαοῦ ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας κ. ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ ἔκανε τὸν καθιερωμένο ἀπὸ πολλὰ χρόνια πλουσιώτατο σὲ ἀριθμὸ καὶ ποιικιλία ἀπολογισμὸ τῶν ἔργων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, γιὰ τὸ χρόνον πού πέρασε. Στὴ γιορταστικὴ ἐκδήλωση παρέστησαν καὶ οἱ μαθητὲς τῆς Σχολῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, πού ἔψαλαν μὲ πολλὴ χάρη Ἐκκλησιαστικὸς Ὑμνος, μὲ τὴν Δ)νση τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἀνδρέου Βουτσιανῆ. Ἐπίσης ἡ ὀρχήστρα τῶν Ἀνωτέρων Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς Ἱ. Μ. παρουσίασε μουσικὸν πρόγραμμα. Στὴ συνέχεια ὁ Σεβασμιώτατος μοίρασε 54 βιβλιάρια σὲ ἰσάριθμα ἄπορα κορίτσια μὲ τὸ ποσὸν τῶν 10.000 δραχμῶν ἕκαστον καὶ πλούσια δῶρα καὶ παιχνίδια σὲ ὅλα τὰ παιδιά πού παρευρέθησαν. Τὴν ἐκδήλωση τίμησαν μὲ τὴν παρουσία τους ἡ Νιμάρχης Ἀνατολικῆς Ἀττικῆς, οἱ Δήμαρχοι Σπάτων καὶ Παιανίας, Κοινοτάρχες, Δημόσιες καὶ Ἀστυνομικὲς Ἀρχὲς τῆς πόλεως καὶ πλήθος κόσμου.

Δελτίωσις Ἐκπαιδευτικῶν

Στις 30 Ἰανουαρίου ὁ Σεβασμιώτατος, μὲ δική του πρωτοβουλία, προσκάλεσε στὸ Μητροπολιτικὸ Μέγαρον τοὺς Ἐκπαιδευτικοὺς τῆς πόλεως Σπάτων. Ἐγίνε σχετικὴ προσφώνηση ἐκ μέρους τοῦ Σεβασμιωτάτου, προσεφέρθησαν γλυκίσματα καὶ ποτὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν Ἐκπαιδευτικῶν εὐχαρίστησαν τὸν Σεβασμιώτατον ὁ κ. Ἀνδρέας Μπερτό-

λης, Γυμνασιάρχης Σπάτων. Τήν εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους ο Δήμαρχος Σπάτων και ο Διοικητής του Αστυνομικού Τμήματος.

Δ ι α λ ε ξ ι ς

Στις 12.2.84 στον Ίερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Σπάτων, η Ίερά Μητρόπολις στην προσπάθειά της να βοηθήσει αποτελεσματικότερα το έργο των μητέρων, στη σωστή διαπαιδαγώγηση των τέκνων της, ώργάνωσε μια πολύ πετυχημένη παιδαγωγική όμιλία προς τις μητέρες με θέμα «Η μητέρα σαν παιδαγωγός των παιδιών της». Το θέμα παρουσίασε με πολύ σαφήνεια και πειστικότητα η δ)δα Καρακάτσα.

Ίερά Μητρόπολις Πειραιώς

Παλαιϊκή αντίχλιαστική συγκέντρωση του Πειραιϊκού Λαού πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 11 Μαρτίου στην πλατεία Δημοτικού Θεάτρου, με πρωτοβουλία της Ι. Μητροπόλεως Πειραιϊως.

Χιλιάδες Λαού, από νωρίς κατέκλυσε την πλατεία και τους γύρω χώρους και με πανώ και συνθήματα διαδήλωναν την αντίθεσή τους σε κάθε μορφή παρουσίας των αιρετικών στο χώρο του Πειραιϊά.

Στις 11.30 έφθασε στο χώρο της συγκεντρώσεως ο Μητροπολίτης Πειραιϊως κ. Καλλίνικος, επικεφαλής του Ι. Κλήρου, και μίλησε προς το πλήθος, τονίζοντας μεταξύ άλλων τους κινδύνους που εγκυμονούνται για το Έθνος και την Όρθόδοξη Πίστη, από την παρουσία των χλιαστών. Κάλεσε δε τους χλιαστές σε δημόσιο διάλογο, υπογραμμίζοντας ότι η Έκκλησία δεν κηρύσσει μίσος κατά των χλιαστών αλλά πόλεμο κατά της πλάνης τους. Τέλος άπευθυνόμενος προς τον Πειραιϊκό Λαό, τόνισε την σημασία της παρουσίας του στον αντίχλιαστικό αγώνα και ζήτησε επαγρύπνηση και συσπείρωση γύρω από την Όρθόδοξη Έκκλησία.

Στην συνέχεια οι χιλιάδες συγκεντρωθέντες, ένέκριναν διά βοής ψήφισμα με το όποιον καταδικάζεται η χλιαστική προπαγάνδα, και ζητείται από το Ύπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων να μη εγκρίνει τη δημιουργία «Εύκτηριου οίκου» των Ίεχωβάδων στον Πειραιϊά.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Κατόπιν της άποστολής προς το Οικουμενικόν Πατριαρχείον Γράμματος της Ί. Κοινότητας του Αγίου Όρους, έν τώ όποιω καταγγέλλεται η παραγή υπό Ίεραρχών του Θρόνου των θείων μυστηρίων εις έτεροδόξους, η Αγία και Ίερά Σύνοδος του Πατριαρχείου άπέστειλε προς τους έν τώ έξωτερικώ Ίεράρχας αυτού Έγκύκλιον, έν τη όποιω διευκρινείται ότι η κατά το έτος 1967 υπό του άοιδίμου Πατριάρχου Άθηνναγόρου έξαπολυθείσα έγκύκλιος επί του θέματος τούτου διατηρεί πλήρως την ισχύν της.

Παραθέτομεν κατωτέρω το κείμενον της προσφάτου Έγκυκλίου του Οικουμενικού Πατριαρχείου:

«Ίερώτατε Μητροπολίτα (...), και έξαρχε (...), έν Αγίω Πνεύματι άγαπητέ αδελφέ και συλλειτουργέ της ήμών Μετριότητος κύριε (...), χάρις εΐη τη ύμετέρω Ίερότητι και ειρήνη παρά Θεού.

Άναγνωσθέντος έν συνεδρία της Αγίας και Ίεράς Συνόδου γράμματος της Ίεράς Κοινότητας Αγίου Όρους, από του παρελθόντος μηνός Νοεμβρίου, ύποβαλλούσης τη Μητρί Έκκλησία ότι και άδθις Ίεράρχαι του Θρόνου έν τώ έξωτερικώ παρέχουσι τα θεία μυστήρια εις έτεροδόξους, γεγονός όπερ προκαλεί τον σκανδαλισμόν των έν τώ Ίερω Τόπω ένασκουμένων Αγιαρειτών Πατέρων, Συνοδική άποφάσει, έπιθυμούμεν ίνα επαναφέρωμεν εις την μνήμην και της ύμετέρας άγαπητής Ίερότητος την ύπό του άοιδίμου Προκατόχου ήμών Πατριάρχου κυρού Άθηνναγόρου έξαπολυθείσαν ύπ' άριθμ. Πρωτ. 98 και ήμερ. 14 Μαρτίου 1967 έγκυκλίον, ής αντίγραφον έσωκλείομεν τη παρούση, ήτις διατηρεί πλήρως την ισχύν αυτής και σήμεραν.

Έπί δε τούτοις εύχόμεθα αυτή τα κράτιστα παρά του έν Βηθλεέμ Τεχθέντος Σωτήρος Χριστού, Ού ή χάρις και το άπειρον έλεος εΐη μετ' αυτής.

28 Δεκεμβρίου 1983

† ο Κωνσταντινουπόλεως Δημήτριος

άγαπητός έν Χριστώ αδελφός».

Η Έγκύκλιος, εις την όποιαν αναφέρεται η Α. Θ. Πατριότητα, ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Δημήτριος, έτόνιζεν έκτός των άλλων τα έξής:

«Έδημιουργήθη η αντίληψις ότι, έπιτρέπεται ήδη από τουδε ίνα οι Χριστιανοί προσέρχονται εις την έξομολόγησιν και την Θείαν Εύχαριστίαν, άδιακρίτως, οι μόν ήμέτεροι Όρθόδοξοι εις Ναούς και Κληρικούς Ρωμαιοκαθολικούς, η έτέρων Όμολογιών, ως και τάνάπαλιν οι εκείθεν εις Όρθοδόξους Κληρικούς και Ίερούς Ναούς.

Του φαινομένου τούτου άποτελέσαντος άντικείμενον προσοχής και μελέτης έν συνεδρία της περι ήμάς Αγίας και Ίεράς Συνόδου, άπεφασίσθη, όπως διά σχετικής έγκυκλίου προς τους κατά τόπους Ίερωτάτους Άρχιεπισκόπους και Μητροπολίτας του Θρόνου, γνωσθή τώ Όρθοδόξω εύσεβεί πληρώματι, ότι, η χρησιμοποίησις ύφ' ήμών, Ίερών Ναών Καθολικών, Προτεσταντικών και εις τινων άλλων εκεί, όπου δέν ύπάρχουσιν ήμέτεροι Ίεροι Ναοί η Εύκτήριοι Οίκοι διά την τέλεσιν της Θείας Λειτουργίας γίνεται κατ' οικονομίαν και ανάγκην, και εκ τούτου ούδόλωσ σημαίνει, ότι οι Όρθόδοξοι δύνανται, να λαμβάνουσιν την μυστηριακήν χάριν παρ' έτέρου Ίερέως μη Όρθοδόξου, καθ' όσον ουδέμία έν προκειμένω έλήφθη άπόφασις, ουδέ ύφίσταται μυστηριακή κοινωνία μεταξύ της Όρθοδόξου και των άλλων Έκκλησιών, εισέτι».

Ί. Άρχιεπισκοπή Β. και Ν. Άμερικής

Πλήρη παρουσίαση του Συστήματος της Έλληνικής Σχολικής Παιδείας που παρέχεται στα παιδιά των όμογε-

νών της Άμερικής, έκανε κατά την διάρκεια συνεντεύξεως Τύπου, ό διευθυντής Παιδείας της Ίερās Άρχιεπισκοπής Βορείου και Νοτίου Άμερικής κ. Έμμανουήλ Χατζηεμμανουήλ.

Σύμφωνα με τὰ στοιχεία που ανακοίνωσε ό κ. Χατζηεμμανουήλ τὸ Σύστημα Έλληνικῆς Σχολικῆς Παιδείας τῆς Άρχιεπισκοπῆς περιλαμβάνει πλήρη ἡμερήσια ἑλληνοαμερικανικά σχολεία, ὅπως και ἀπογευματινά σχολεία διδασκαλίας ἑλληνικῆς γλώσσας, θερησκευτικῶν και πολιτιστικῆς ἱστορίας. Συγκεκριμένα, ὑπάρχουν 5 Προσχολικά Κέντρα, 22 νηπιαγωγεία, 23 ἑξατάξια Δημοτικά σχολεία, 3 Γυμνάσια και 1 Λύκειο, που λειτουργοῦν ὡς ἡμερήσια σχολεία με 7.287 μαθητῆς και 322 διδάσκοντες. Τὰ ἀπογευματινά σχολεία, που ἀποτελοῦν —ὅπως τονίστηκε— τὸν κορμό τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στὴν Άμερική, εἶναι 412 συνολικά, με 31 χιλιάδες περίπου μαθητῆς και 1.200 εκπαιδευτικούς ὁλικῆς ἢ μερικῆς ἀπασχολήσεως.

Τὸ Σύστημα τῆς Έλληνικῆς Σχολικῆς Παιδείας, εἶπε ό κ. Χατζηεμμανουήλ, ἀποσκοπεῖ στὴν ἐκπαίδευση παιδιῶν τῆς ὁμογενείας, τὰ ὁποῖα ἔχουν μονίμως ἐγκατασταθεῖ με τῆς οἰκογενείες τους στὸ ἔξωτερικό. Τὰ παιδιά αὐτά, συνέχισε ό κ. Χατζηεμμανουήλ, πρόκειται νὰ σταδιοδρομήσουν ὡς μόνιμοι πολῖτες τῶν χωρῶν στῆς ὁποῖες γεννήθηκαν ἢ μετανάστευσαν με τοὺς γονεῖς τους. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ὀργάνωση τῶν σχολείων και τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τῶν ἡμερησίων σχολικῶν τύπων προσαρμόζονται πρὸς τῆς ἀπαιτήσεις τῆς ἐκπαιδευτικῆς νομοθεσίας τῆς Πολιτείας ἢ τῆς γεωγραφικῆς περιοχῆς τῆς χώρας στὴν ὁποῖα λειτουργοῦν. Τὸ δε ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τῶν ἀπογευματινῶν σχολείων περιορίζεται μόνο στὴ διδασκαλία μαθημάτων ἑλληνικῆς γλώσσας, θερησκευτικῶν, γεωγραφίας και πολιτιστικῶν στοιχείων.

Τὸ ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι τὸ σύστημα σχολικῆς παιδείας τῆς Άρχιεπισκοπῆς συντηρεῖται ἀπὸ ἰδίους πόρους. Καὶ τοῦτο διότι στῆς ΗΠΑ ἀπαγορεύεται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα ἢ κρατικῆ (ὁμοσπονδιακῆ) ἢ πολιτικῆς οἰκονομικῆς ἐνίσχυση τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας. Ἡ παρεχομένη λοιπὸν ἐκπαίδευση βασίζεται ἐξ ὀλοκλήρου στῆς τακτικῆς εἰσφορῆς ὄλων τῶν Έλλήνων μεταναστῶν, στὰ πλαίσια τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων.

Ἐπολογίζεται ὅτι με τὰ σημερινὰ δεδομένα ἡ ἀνέγερση σχολικοῦ κτιρίου στῆς ΗΠΑ ἀπαιτεῖ ἐπένδυση τουλάχιστον 15 χιλιάδων δολλαρίων κατὰ μαθητῆ και ἡ συντήρηση και ἡ λειτουργία ἡμερησίου σχολείου ἀπαιτεῖ οἰκονομικῆ ἐπένδυση τουλάχιστον χιλίων πεντακοσίων δολλαρίων ἀνὰ μαθητῆ. Ὡς ἐκ τούτου για νὰ οἰκοδομηθεῖ ἓνα σχολεῖο για 200 μαθητῆς χρειάζονται, τὸ λιγότερο, τρία ἑκατομμύρια δολλάρια και για νὰ λειτουργήσει και νὰ συντηρηθεῖ 300 χιλιάδες δολλάρια ἀνὸ ἔτος. Τῆς μεγάλης αὐτῆς δαπάνης τῆς καλύπτει ό Έλληνισμὸς τῆς ὁμογενείας.

Ἡ Άρχιεπισκοπὴ συνεργάζεται με τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας τῆς Ελλάδος, τοῦ ὁποῖου ό ρόλος εἶναι συμβουλευτικός. Ἡ συνεργασία αὐτὴ ἔχει ἀποδώσει τὰ ἀκόλουθα: α) Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ και ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἰδρύματα ἀνωτέρας παιδείας, ἀνα-

γνωρίσθηκαν ὡς ἰσότιμα πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἑλληνικά. Δηλ. πρὸς τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῶν ἑλληνικῶν πανεπιστημίων και τῆς παιδαγωγικῆς ἀκαδημίας. β) Ὅλα τὰ ἡμερήσια κοινοτικά σχολεία και 95 ἀπὸ τὰ ἀπογευματινά σχολεία, που λειτουργοῦν καθημερινά, ἔχουν ἀναγνωρισθεῖ ὡς ἰσότιμα πρὸς τὰ ἀντίστοιχα σχολεία τῆς Ελλάδος. Ἀναγνωρίστηκε ἐπίσης ὡς συντάξιμη ἢ διδασκαλικὴ ὑπηρεσία τῶν κατὰ κύριο ἐπάγγελμα διδασκάλων και καθηγητῶν. γ) Λειτουργεῖ σὲ ἔτησια βάση με ἔξοδα τοῦ ὑπουργείου, στὴν Ἀθήνα και τὴν Κρήτη φροντιστήριο ἐκπαιδευτικῆς ἐνημερώσεως για 50 ἐκπαιδευτικούς τῆς Άρχιεπισκοπῆς. δ) Με τὴν οἰκονομικῆ ἐνίσχυση τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως κατασκευάστηκε και λειτουργεῖ στὸ Βαρθολομιὸ Ἡλείας τὸ κατασκευαστικὸ συγκρότημα «Ἴονικὸ Χωριό». Ἐκεῖ φιλοξενοῦνται κάθε χρόνο 800 περίπου Έλληνοπούλα τῆς ὁμογενείας. («Καθημερινή», 29.2.84).

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πιτιρίμ, Διευθυντῆς τοῦ Ἐκδοτικοῦ Τμήματος τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας, ἐδήλωσε ὅτι ἡ Ρωσικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία κατὰ τὸ 1983 ἐτύπωσε 70.000 ἀντίτυπα τῆς Βίβλου. Εἰς τὴν δὴλωσιν αὐτὴν προέβη ό Ἀρχιεπίσκοπος κατὰ τὴν παραμονὴν του εἰς τὴν Φινλανδίαν. Κατὰ τὸ Ἰωβηλαῖον ἔτος 1976 (ἐκατονταετηρίς ἀπὸ τῆς ἐκτυπώσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν Ρωσίαν) ἐτυπώθησαν 100.000 ἀντίτυπα τῆς Βίβλου και 70.000 τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἀπὸ τῆς Ὀκτωβριανῆς ἐπαναστάσεως μέχρι σήμερα ἐγένοντο τέσσαρες ἐκδόσεις τῆς Βίβλου. Πλὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1976, τὸ 1956 ἐτυπώθησαν 50.000 ἀντίτυπα τῆς Βίβλου και 250.000 τῆς Καινῆς Διαθήκης· μεταξὺ δὲ τῶν ἐτῶν 1968 και 1970 περὶ τὰ 30.000, τὸ 1976 50.000 ἀντίτυπα τῆς Βίβλου και 50.000 τῆς Καινῆς Διαθήκης. Γενικῶς σημειοῦται τεραστία ζήτησις τῆς Βίβλου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Ὁ Πατριάρχης Γερμανὸς παρεχώρησε συνέντευξιν εἰς τὸν ἀρχισυντάκτην τοῦ Δελτίου τῶν φοιτητῶν τοῦ Βελιγραδίου «STUDENT» τὴν 11 Ἰανουαρίου 1984. Τὸ πλήρες κείμενον τῆς συνεντεύξεως ἔχει οὕτως:

«Ἐ ρ ὡ τ η σ ι ς: Κύριε Γερμανέ, πὼς αἰσθάνεται ό ἄνθρωπος ό ὁποῖος ὀλοκλήρου τὸν βίον του ἀφιέρωσεν εἰς τὰς ἰδέας και τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας και τοῦ λαοῦ;

Ἄ π ά ν τ η σ ι ς: Αἰσθάνεσθε ὡς ό γεωργὸς ἐκεῖνος που ὀργώνει και ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ ὄργωμα, στρέφει τὸ βλέμμα του πρὸς τὰ ὀπίσω, κοιτάζει τὸ ὄργωμα και διαπιστώνει ὅτι τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι καλλύτερον, ἀλλά...;

Ἐ ρ ὡ τ η σ ι ς: Ἡ Γιουγκοσλαβία εἶναι κράτος εἰς τὸ ὁποῖον δροῦν πολλὰ και διάφορα χριστιανικὰ ὁμολογία, ἰσλαμισμὸς και ἄλλα. Κατὰ στατιστικὰ τινα στοιχεία ό ἀριθμὸς τῶν ὀρθοδόξων πιστῶν εἶναι ό μεγαλύτερος. Ποία ἢ θέσις και ποῖος ό ρόλος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκ-

κλησίας κατά την παρούσαν κοινωνική στιγμήν; Πώς το κρίνετε αυτό;

Ά π ά ν τ η σ ι ς : 'Η Γιουγκοσλαβία με «τὰς διαφόρους θρησκευτικὰς ὁμολογίας» εἶναι ὄ,τι καὶ κήπος πλήρης ποικίλων ἀνθῶν.

'Η θέσις καὶ ὁ ρόλος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς ὄντως τῆς πολυπληθεσπέρας, εἰς κάθε ἱστορικήν καὶ κοινωνικήν στιγμήν, ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ μέχρι σήμερον, εἶναι πάντοτε ὁ αὐτός, ἦτοι διὰ τῆς πνευματικῆς ἐνότητος, ἐπὶ τῶν θεμελίων τῆς αἰωνίου ἀγάπης, νὰ καταστήσῃ καὶ οἰκοδομήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀληθινὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἀδελφοὺς μεταξύ των.

Έ ρ ὄ τ η σ ι ς : "Ἐν τῶν γνωρισμάτων τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι καὶ ἡ ἀποκεντρωμένη ὀργάνωσις. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἔχει γεωγραφικὸν οὔτε καὶ διοικητικὸν κέντρον, ἀλλὰ εἶναι χωρισμένη εἰς διαφόρους ἀυτοκεφάλους (ἀυτοτελεῖς) ἐκκλησίας, ποὺ εἶναι ἀυτοτελεῖς εἰς τὴν δράσιν των. Αἱ δικαιοδοσίαι τῶν ἐπὶ μέρους ἀυτοκεφάλων ἐκκλησιῶν συνήθως συμπίπτουν πρὸς τὰ ὄρια τοῦ κράτους. Τί ἐν τῇ συναφείᾳ αὐτῇ ἀποτελεῖ ἡ ἀπαίτησις τῆς μακεδονικῆς ἐκκλησίας δι' ἀποχωρισμόν; Δὲν εὐρίσκει ἡ ἰδέα αὐτῇ ἐμπνευσιν εἰς τινὰς τάσεις παρούσας εἰς τὸ κοινωνικὸν μας σύνολον;

Ά π ά ν τ η σ ι ς : 'Η Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἂν καὶ διοικητικῶς ὀργανωμένη εἰς κατὰ τόπους Ἀυτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ ἐν ἐνιαίῳ πνευματικῶν σύνολον, ὡς ζῶν ὀργανισμός.

Δὲν ἀποκλείεται ἡ δυνατότης, τὸ αἶτημα τῆς «Μακεδονικῆς ἐκκλησίας» δι' ἀποχωρισμόν νὰ εὐρίσκη ἐμπνευσιν «εἰς τινὰς τάσεις παρούσας εἰς τὸ κοινωνικὸν μας σύνολον», ἐν τούτοις, ἡ Πανορθόδοξος Καθολικότης ἔχει πείραν αἰῶνων καὶ κανονικὰ κριτήρια τῆς ζωῆς καὶ τῆς συμπεριφορᾶς.

Έ ρ ὄ τ η σ ι ς : 'Απεκατεστήσατε φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῶν ὑψηλῶν λειτουργῶν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν, μετὰ τοῦ ἄλλοτε καρδινάλιου τοῦ Ζάγκρεμπ Σέπερ, τοῦ πρώην Ἀρχιεποῦ τῆς Ἰσλαμικῆς Κοινότητος εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν Σουλεϊμάν Κεμούρα κ.τ.λ. Ποία ἡ σχέση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν κοινοτήτων σήμερον;

Ά π ά ν τ η σ ι ς : 'Η σχέση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἄλλας θρησκευτικὰς κοινότητας, τόσο ἐν τῇ χώρᾳ ὅσον καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, εἶναι καλή, διότι οὕτως παραινεῖ καὶ διδάσκει καὶ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, τοιαύτη δὲ εἶναι καὶ ἡ παράδοσις τοῦ σερβικοῦ λαοῦ μας.

Έ ρ ὄ τ η σ ι ς : Εἰς τὸ Σύνταγμα τῆς Γιουγκοσλαβίας σαφῶς καθορίζεται ὁ χωρισμός τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ κράτους. Ἡ στάσις τῆς Ἐκκλησίας εἶναι σαφής· «οὐ γάρ ἐστὶν ἐξουσία εἰμὴ ὑπὸ Θεοῦ», καὶ συνεπῶς ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς αὐτήν. Θεωρεῖται ὅτι αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ κράτους ἐν τῷ συνόλῳ των εἶναι καλαί. Ἐν τούτοις, ὡς καὶ εἰς τινὰ ἄλλα ρεῦματα καὶ τάσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ γραπτὸν γράμμα προπορεύεται τῆς

πραγματικότητος, ὑπάρχουν καὶ ὀρισμένοι δυσκολίαι. Πῶς κρίνετε τὴν σχέση τῆς Ἐκκλησίας Σας καὶ τοῦ κράτους;

Ά π ά ν τ η σ ι ς : 'Η σχέση τῆς Ὁρθοδόξου Σερβικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους ἐρρυθμίσθη διὰ τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος τῆς Γιουγκοσλαβίας, διὰ τοῦ Νόμου περὶ τῆς νομικῆς θέσεως τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων καὶ ἄλλων διατάξεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν καὶ διατάξεις διὰ τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ λατινικὸν «DURA LEX - SED LEX». Ἡμεῖς ὅμως τὰς σεβόμεθα, ἀλλὰ δὲν λησμονοῦμεν οὔτε καὶ τὰ βασικὰ αἰώνια αἰτήματα τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε καὶ τοὺς ὀρισμοὺς τῶν Κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας τάξεως καὶ ζωῆς.

Παράλλῳως πρὸς τό: «οὐ γάρ ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ» πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ ἄλλο: «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις» (Πράξ. 5,29).

Έ ρ ὄ τ η σ ι ς : Ἀντιμετωπίζομεν ἀνεπανάστασιν εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον, πιέσεις ἐναντίον τῶν Σέρβων καὶ τῶν Μαυροβουνίων ὑπὸ τῶν Ἀλβανοφώνων ἐθνικιστῶν. Τὸ πρωτόγονον ἄνευ προηγουμένου εἰς ὅλα τὰ πεδία. Ἐκάει καὶ τὸ Πατριαρχεῖον τοῦ Ἰππεκίου, ποὺ ἀνεκαινίσθη πρόσφατα. Ἀνεγνώσαμεν καὶ τὴν φοβερὰν μαρτυρίαν τῆς Ἡγούμενης Φεβρωνίας, τῆς ὁποίας τοὺς λόγους ἀργότερον διέψευσαν ἄνθρωποι τῆς Κομμουνιστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἰππεκίου. Ἐσεῖς πρόσφάτως εἰσασθε εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον. Ποίας ἐντυπώσεις ἀπεκομίσαστε;

Ά π ά ν τ η σ ι ς : "Ὅλα αὐτὰ ποὺ εἶπατε διὰ τὸ Κοσσυφοπέδιον, πλὴν τῆς διαφύσεως ἐκείνης, εἶναι ἀλήθεια. Τοῦτο δύναται ν' ἀναγνώσῃ τις καὶ εἰς τὸν καθημερινὸν μας Τύπον. Αἱ ἀρμόδιαι ἀρχαὶ καταβάλλουν προσπάθειαν νὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις. Ἡ ἐντύπωσίς μας εἶναι ὅτι μόνον τότε, ὅταν παραμερισθῶν τὰ αἶτια τῆς μετοικεσίας τῶν Σέρβων, ὅταν σταματήσῃ αὐτὴ καὶ ὅταν ἐπιστρέψουν εἰ ἐγκαταλείψαντες τὰς ἐστίας των, θὰ εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ κατάστασις εἶναι καλή.

Έ ρ ὄ τ η σ ι ς : Παρὰ τὰ σημαντικὰ βήματα τῆς ἐπιστήμης, ζῶμεν εἰς κόσμον ἀνταγωνισμῶν, πλήρη σκοτεινῶν ἰδεῶν, με τόνισμένον λαϊκὸν πολιτισμόν, τὴν καταναλωτικὴν νοστροπίαν, με τεράστια πλοῦτη ὀρισμένων στρωμάτων, με κοινωνικὰς διαφορὰς καὶ τὰ παρόμοια. Πόσον νομίζετε ὅτι εἰς τὴν κοινωνίαν μας γίνονται σεβασταὶ αἱ ἠθικαὶ ἀξίαι; Κατὰ πόσον τὰ πάντα ὑπόκειται εἰς τὸν ἄνθρωπον;

Ά π ά ν τ η σ ι ς : Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ σημερινὸς κόσμος διέρχεται μεγάλην πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν κρίσιν. Κατὰ τὴν γνώμην μας, ἡ κρίσις αὐτὴ κατὰ μέγα μέρος εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῆς φθορᾶς τοῦ ἀνθρώπου μόνον πρὸς τὰς ὕλικὰς ἀξίας. Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι αἱ ἠθικαὶ ἀξίαι παρημελήθησαν καὶ δὲν γίνονται πολὺ σεβασταί, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν οὔτε λίγο. Συνέπεια τούτου εἶναι, ἐπίσης, καὶ ἡ παραμέλησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς θεοειδοῦς ἀξιοπρεπείας του. Περιήλθομεν εἰς κατάστασιν, καθ' ἣν τὰ πράγματα τιμῶνται περισσότερον παρὰ ὁ ἄνθρωπος. Ἐνῶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον λέγεται: «Τί γὰρ ὀ-

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, Λέκτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Παγ)μίου Ἀθηνῶν, Στυμ:ότυπα καὶ περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας. Ἀθήνα.

Τὸ βιβλίο συθέτου δημοσιεύματα τοῦ σ. στὸ περιοδικό «Ἐφημέριος» κατὰ τὸ 1983. Εἶναι ἓνα ζωντανὸ ἐγγερίδιο Ποιμαντικῆς. Στὰ περιεχόμενά του, βλέπεις ιστορίες, διδαχές, ἀκόμη καὶ ὠραίους στίχους. Ἀπ' ὅλα φωτίζεται: ἡ ἱερατικὴ κλήση, μὲ πρότυπα ἀξιόμητα.

Ἄν καὶ ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος, ὁ κ. Στ. ἀπειται ἐδῶ τῶν θεμάτων του μὲ προφύλαξη ἀπέγαντι στὸν πειρασμὸ ἐπίδειξης στεγνῶν γνώσεων. Τὸ ὄφρος τοῦ εἶναι ἀπλό καὶ ἀθρό σὰν λουλούδι. Ἔτσι, διαβάζεται ἀνετα ἀπὸ κάθε ἐπιπέδου ἀναγνώστη καὶ πετυχαίνει τὴν οἰκείωση τῶν ιδεῶν ποὺ μεταδίνει.

Προηγείται μὲ χρησιμὴ Βιβλιογραφία, ἀπὸ ἔργα πατερικά, νεωτέρων θεολόγων καὶ εἰδικῶν ἢ λογοτεχνῶν, καθὼς καὶ σχετικὰ ἀφιερῶματα περιοδικῶν, ὅλα γραμμένα ἢ μεταφρασμένα στὴν ἑλληνικὴ. Εἶναι μὲ γραμματεία προσιτὴ στὸ κοινό, ποὺ πλουτίζει καὶ φωταγωγεῖ σωστὰ τὸν ἐφιέμενο. Τὸ βιβλίο, στὸ κύριο σῶμα του, διαρτίζεται σὲ ἐξῆς ἐνόητες: Προϋποθέσεις τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου. Ποιμαντικὴ ἐπικοινωνία. Μορφές ποιμαντικῆς διακονίας. Ποιμαντικὲς ὑποθήκες. Παράρτημα (μὲ ἀναδρομὲς στὸ λόγο παλαιῶν καὶ σημερινῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Ὁρθοδοξίας). Εὐρετήριο ὀνομάτων.

Ἡ ἔκδοσις στολίζεται καὶ μὲ καλαίσθητη εἰκονογράφηση, ποὺ οἱ πηγές τῆς μνημονεύονται σὲ ἰδιαίτερο Πίνακα.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Σπυρίδωνος Δημ. Κοντογιάννη, δοη-
θῶ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀ-
θηνῶν, Τοῦ ἐπισκόπου Παραμυθίας Παΐσιου, ΠΕΡΙ-
ΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΒΑΔΙΣΤΟΥ Ο-
ΡΟΥΣ ΣΙΝΑ (= Ἐκδόσεις Ἱ. Μονῆς τοῦ Θεοβα-
δίστου Ὁρους Σινᾶ, ἀρ. 3), Ἀθήνα: 1978, σσ. 159.

Προσφορά στὴν ἱστορικὴ ἐπιστήμη δὲν εἶναι μόνο ἡ δημοσίευσσις ἀγνώστων Κεμμένων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπανεκδόσις σπανίων καὶ δυσευρέτων Κεμμένων, ἐκείνων μάλιστα ποὺ περιέχουν σωρεῖα ἱστορικῶν πληροφοριῶν καὶ τὰ ὅποια μποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς πολυτίμες πηγές στὴ σύγχρονη ἱστορικὴ ἔρευνα. Ὑπὸ τὸ πρίσμα αὐτὸ πρέπει νὰ δεῖ κανεὶς, γιὰ νὰ τὴν ἐκτιμῆσει σωστά, τὴν παραπάνω μελέτη τοῦ κ. Σπυρίδωνος Κοντογιάννη, ὁ ὁποῖος ὑποθῆκε ἀπὸ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴν ἀκριτικὴ Ἀκρόπολι τοῦ Ἑλληνισμοῦ/Ρωμησοῦνης καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ὁρους Σινᾶ, καὶ ἐνισχυόμενος ἀπὸ τὴν πλοῦσι αἴδη ἐμπειρία του στὴν ἐνασχόλησι μὲ θέματα ποὺ ἀφοροῦν στὴν Ἱ. Μονή, μᾶς προσέφερε σὲ νέα ἔκδοσις τὴν ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ τοῦ Ὁρους Σινᾶ, ποὺ συνέταξε ὁ πρ. Παραμυθίας καὶ Βουθρωτοῦ Παΐσιος, ὁ ἐπικαλούμενος Δήμαρος, λόγιος ἱεράρχης τοῦ 18ου αἰῶνα.

Ὁ κ. Κοντογιάννης κατώρθωσε νὰ ἀξιοποιήσει τὴν εὐρεία γνώση του γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Ἱ. Μονῆς Σινᾶ καὶ τὴν εὐρύτατη βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωσή του καὶ νὰ μᾶς προσφέρει μὲ πληρέστερη κριτικὴ παρουσίασι τῆς ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ, ποὺ κυριολεκτικὰ ἐξαντλεῖ τὴ σχετικὴ μὲ τὸ κείμενο προβληματικὴ. Ἔτσι, μὲ ἐπιανετὴ ἀκρίβεια καὶ κριτικὴ ικανότητα ἀσχολεῖται πρῶτα μὲ τὰ προβλήματα, ποὺ παρουσιάζει τὸ πρόσωπο τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ ἔργον του, γιὰ νὰ προχωρήσει: κατόπι: στὰ

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

φελεῖται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ;».

Ἐρωτήσεις: Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς καταστάσεις κρίσεως αὐξάνει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν θρησκείαν, ἰδίᾳ τῶν νέων. Ποίαν γνώμην ἔχετε διὰ τὴν νεολαίαν μας, γνωρίζει τί θέλει, ἔχει πυξίδα εἰς τὰς χεῖρας τῆς;

Ἀπάντησις: Δὲν εἶναι σωστὸν ὅτι μόνον εἰς καταστάσεις κρίσεως αὐξάνει τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν θρησκείαν, ἀλλὰ αἱ καταστάσεις κρίσεως εἶναι κατάλληλοι διὰ ριζικὰς ἀναθεωρήσεις, ἰδίᾳ εἰς τοὺς νέους, οἱ ὅποιοι εἶναι ἐκ φύσεως ἀνοικτοὶ διὰ ζωτικὰ ζητήματα τῆς ἐνοίας τῆς ζωῆς, δι' ἀναθεωρήσεις ὅλων ἐκείνων ποὺ εἶναι ἢ ποὺ θεωροῦνται ὡς ἀξία. Ἐγὼ πρὸς τὴν νεολαίαν μας προσβλέπω μὲ πεποίθησιν καὶ αἰσιοδοξίαν. Ἴσως ἡ νεολαία μας ἀὐτὴν τὴν στιγμήν ἢ ν γνωρίζει περισσότερο τί δὲν θέλει, παρὰ τὸ τί θέλει. Τὰ φωτεινὰ παραδείγματα ἐκ τοῦ λαοῦ μας, ἀπὸ τὸν νεανίαν Ράσκο Νέμανιτς (ὁ κατόπιν Ἅγιος Σάββας) καὶ τοῦ Διακόνου Ἀβθακούμ (μαρτυρήσαντος διὰ τὴν πίστιν του ἐπὶ τουρκοκρατίας), καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων χρόνων δύνανται καὶ σήμερον νὰ εἶναι ὁδηγοὶ διὰ τὴν νεολαίαν μας».

Ὁ Πάπας Ἰωάννης Παῦλος Β' ἀνεκήρυξε «μοκαρίους» 99 Γάλλους, οἱ ὅποιοι ἐξετελέσθησαν τὸ 1794 ἐν τῇ πόλει Ἀνζὲ τῆς Δυτικῆς Γαλλίας. Κατὰ τὴν σχετικὴν τελετὴν κατήγγειλε τοὺς διωγμούς, τοὺς ὁποίους ὑφίστανται ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ πιστοὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

— Τὸ πρῶτον μουσεῖον, ὅπερ θὰ εἶναι ἀφιερῶμενον εἰς τὸν Πάπαν Ἰωάννην Παῦλον Β' θὰ ἐγκαινισθῆ ἐντὸς τοῦ 1984 ἐν Πολωνίᾳ. Θὰ εἶναι ἡ οἰκία, εἰς τὴν ὅποιαν ἐγεννήθη οὗτος τὴν 18 Μαΐου 1920 εἰς Βανταβίτσε, κομόπολιν 12 χιλιάδων κατοίκων εἰς ἀπόστασιν 50 χλμ. νοτιοδυτικῶς τῆς Κρακοβίας.

— Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δι' ἐγγράφου αὐτῆς πρὸς τὸν κ. Πρωθυπουργόν, τονίζει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία καταδικάζει τὰς ἐκτροπὰς, διότι «τὸ ἔμβρυον εἶναι ζωντανὸς ὄργανισμὸς, ποὺ ἐξελίσσεται πρὸς τὴν πλήρη ἀνθρώπινη μορφὴν του καὶ ἔχει δικαίωμα καὶ ἀπαιτεῖ τὸν σεβασμὸν, τὴν ἀγάπην, τὴ βοήθειαν καὶ τὴν προστασίαν. Κανεὶς λοιπὸν δὲν ἔχει δικαίωμα πάνω του».

προβλήματα του ίδιου του κειμένου. Θαυμάζει κανείς την πληρότητα στην ενημέρωση του κ. Κοντογιάννη για όλα τα επί μέρους θέματα, που φαίνεται: κατεξοχήν στις έκτενεις συχνά υποσημειώσεις του, που όχι μόνο δεν κουράζουν, αλλά βοηθούν τον μελετητή της εργασίας να συμπληρώσει τα δικά του κενά όχι μόνο βιβλιογραφικά, αλλά και ιστορικά πολλές φορές. Ο κ. Κοντογιάννης επέτυχε, πιστεύω, την καλύτερη αξιοποίηση του δυσεύρετου αυτού κειμένου, παρέχοντας την πρώτη βοήθεια σ' όποιον θά ήθελε να ασχοληθεί περαιτέρω με τις ειδήσεις που αυτό προσφέρει. Ειδικότερα το περιεχόμενο της μελέτης διαρθρώνεται ως εξής:

Προηγείται σύντομο προλογικό σημείωμα του Σεβ. Αρχιεπισκόπου Σιγά κ. Δαμιανού (σ. 7/8) και μετά τις Συντομογραφίες (σ. 13-15) ακολουθεί η Εισαγωγή του κ. Κοντογιάννη (σ. 17-23), που αναφέρεται στις άφορμες της έκδοσης. Υπό τον τίτλο «Πληροφοριακά στοιχεία» δίνονται τα ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ στην έκδοση, που συνιστούν την ουσιαστική προσφορά του κ. Κοντογιάννη. Ο εκδότης κάνει πρώτα λόγο για «Το σπάνιο του διελίου» (σ. 27-30) και τη σημασία του. Στη συνέχεια αναφέρεται στον Συγγραφέα της «Προχείρου Περιγραφής» (σ. 30-54), όπου ο λόγος είναι για το Πρόσωπο και το έργο του. Σημαντική είναι η παράγρ. 4, όπου ο λόγος για τις Πηγές της Περιγραφής (σ. 54-60), αλλά και η ακόλουθη (5), όπου ο εκδ. παρουσιάζει τα «Πρόσωπα (τά) αναφερόμενα εν τη «Προχείρῳ Περιγραφῇ» (σ. 60-75) και τα όποια είναι: Ο Αρχιεπίσκοπος Σιγαίου Κύριλλος (1759 - 1790), ο χρηματοδότης της α' έκδοσης της «Περιγραφῆς» Νικόλαος Ἀβραάμ και ὁ Μητροπολίτης Σουπακίου Γαβριήλ, προσκυνητής της Ἱ. Μονῆς πρὸ τοῦ 1812. Κατόπιν ἀναλύονται ἀπὸ τὸν εκδ. «Τὰ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἰουστίνου ἀναφερόμενα ἐν τῇ Προχείρῳ Περιγραφῇ» (σ. 75-88), όπου ἀναζητοῦνται οἱ πηγές τοῦ Παισίου μὲ μεγάλη εὐστοχία. Ἡ ἔκδοση τοῦ κειμένου τῆς ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ καταλαμβάνει τὶς σσ. 91-112. Πρόκειται γιὰ πιστὴ ἀνατύπωση τῆς α' ἔκδοσης (Βενετίας, Παρὰ Νικολάω Γλυκεῖ τῷ ἔξ Ἰωαννίνων, 1773).

Ἡ μελέτη συμπληρώνεται μὲ Πίνακας (σ. 115-130), ὅπου κερτίζεται: σὲ φωτογραφικὴ ἀνατύπωση ἢ α' ἔκδοσι αὐτοῦσι, κάτι πολὺ σημαντικὸ γιὰ τὸν ἐρευνητὴ, ἄφου ἔχει ἔτσι καὶ τὴν α' ἔκδοσι στὴ διάθεσὴ του. Ἀκολουθεῖ μακρὰ καὶ ἄριστα ἐνημερωμένη βιβλιογραφία (σ. 131-149), ἐλληνογλώσση καὶ ξενόγλωσση. Ἡ μελέτη κατακλείεται μὲ Εὐρετήριο κυρίων ὀνομάτων καὶ Τόπων (σ. 153-157). Ο Ἰ. Πίνακας μὲ τὴν ἀναγραφή τῶν ἔργων τοῦ εκδ. (σ. 158-159) εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο χρήσιμος, διότι παρουσιάζει τὶς ἐργασίες τοῦ κ. Κοντογιάννη, πού σχετίζονται μὲ τὴν Ἱ. Μονὴ Σιγᾶ καὶ πού κατὰ κάποιον τρόπο συμπληρώνουν τὴν γνώση μας γιὰ τὴν Μονὴ καὶ τὴν ἱστορία της.

Στὰ παραπάνω προσόντα τῆς μελέτης τοῦ κ. Κοντογιάννη πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ καλαισθησία τοῦ διελίου, πού προδιθέτει εὐμενέστατα τὸν ἀναγνώστη της.

Πρωτοπρ. Γ. Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 37, παρ. 2, καὶ 67 τοῦ Ν. 590)1977 «Περὶ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὡς καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», καὶ προκειμένου, ἵνα προσώμεν εἰς ἀνακηρύξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν κενῆς θέσεως τακτικοῦ Ἐφημερίου, ὑφισταμένης παρ' ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν Ἱερῶν Ναῶν: α) Ἀγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου καὶ β) Ἀγίου Γερασίου Ἁνω Ἰλισίων καλοῦμεν τοὺς βουλομένους, ἵνα καταλάβωσι μίαν τῶν Ἐφημεριακῶν ταύτων θέσεων καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 34)1α τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσίευσως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29ῃ Φεβρουαρίου 1984

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἱερά Μητρόπολις Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει α) τὸ Ν.Δ. 1398)1973 «περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων παρὰ τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀθηνῶν καὶ ταῖς Ἱεραῖς Μητροπόλεσι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ β) τὸ ἀρθρον 52 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν» καὶ προκειμένου νὰ προσώμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τοῦ Διακόνου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ «Ζωοδόχος Πηγή» Ἀγρινίου καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσίευσως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ.

Μεσολόγγιον, 6 Μαρτίου 1984

† Ὁ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Βερροίας καὶ Ναούσης.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33-37 τοῦ ὑπ' ἀρ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεραῖς Συνόδου «περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν Ἱ. Ναῶν, 1) Ἀγ. Γεωργίου πόλεως Βερροίας, 2) Ἀγ. Ἀποστόλων π. Προδρόμου, 3) Ἀγ. Μαρίνης Ἀγίας Μαρίνης, 4) Ἀγ. Παρασκευῆς Πλατάνου, 5) Τιμίου Προδρόμου Π. Μαιρωχωρίου,

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσίευσως τῆς παρούσης ἐν τῷ περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσι

τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Βερροία τῇ 9ῃ Μαρτίου 1984

† Ὁ Βερροίας καὶ Ναούσης ΠΑΥΛΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Γρεβενῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀρ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὁργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων Ἱ. Ναῶν, 1) Προφήτου Ἡλιοῦ, Αἰμιλιανοῦ, 2) Παμμ. Ταξιαρχῶν, Ζιόκα, 3) Κοιμήσεως Θεοτόκου, Πολυνερίου, 4) Ἁγίου Δημητρίου, Προσβόρου, 5) Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου, Παλαιοκάστρου, 6) Ἁγίου Γεωργίου, Λάβδας καὶ 7) Ἁγίου Νικολάου Ἐξάρχου,

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Γρεβενοῖς τῇ 15ῃ Μαρτίου 1984

† Ὁ Γρεβενῶν ΣΕΡΓΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Κυθωνίας καὶ Ἀποκορώνου

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

Συμφώνως πρὸς τὴν κειμένην Ἐκκλησιαστικὴν Νομοθεσίαν καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 9)1984 ἡμετέραν πρᾶξιν προκηρύσσομεν τὴν κενὴν διακονικὴν θέσιν τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Λουκά Χανίων καὶ προσκαλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ νόμιμα καὶ κανονικὰ προσόντα καὶ ἐπιθυμοῦντας νὰ καταλάβουν αὐτὴν ὅπως ἐνεργήσουν κατὰ Νόμον διὰ τὰ περαιτέρω.

Χανιά 8 Μαρτίου 1984

† Ὁ Κυθωνίας καὶ Ἀποκορώνου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Λάμπης καὶ Σφακίων

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590)77 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2)69 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὁργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης τῆς ἐνορίας Λοχιᾶς Ἀμαρίου Ρεθύμνης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω θέσεως.

Ἐν Σπηλίῳ τῇ 7ῃ Μαρτίου 1984

† Ὁ Λάμπης καὶ Σφακίων ΘΕΟΔΩΡΟΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Σισανίου καὶ Σιατίστης ΑΝΤΩΝΙΟΣ

† Ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἑσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 20 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία.

Μητροπ. Γυθείου καὶ Οἰτύλου Σωτηρίου, Ἡ παράδοσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Μητροπ. Δράμας Διονυσίου, Ἱερά κελύσματα.

Χρυσοστόμου (Γερασίμου) Ζαφειρή, Μητροπολίτου Περιστερίου, Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης (ἀναμνήσεις — βιώματα — δραματισμοί).

Μητροπ. Σηλυβρίας Αἰμιλιανοῦ, Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἐπισκόπου Ἀνδρούσης Ἀναστασίου, Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἰνδουιστικὲς αἱρέσεις στὸν ἐλλαδικὸ χῶρον

Ε. Γ. Πρωτοψάλτη, Ὁμοτ. Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἐπισκόπησις τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821.

Παν. Ι. Μπούμη, Ἐπικ. Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἡ αὐθεντικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις (τὸ κριτήριον τῆς Ὁρθοδοξίας).

Πρωτοπρ. Νικολάου Χ. Ἰωαννίδη, Δρος Θ., Ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

Κων. Ν. Ξενογιάννη, Τὸ πρόβλημα ἐκλογῆς Ἀρχιερέων κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Συμπληρωματικὸς προκαταρκτικὸς πίναξ τῶν πρὸς ἀρχιερατείας ἐκλογίμων.

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθῆναι, Ἱασίου 1 — Τηλ. 721.0734

Προστάμιενος Τυπογράφου: Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3, Ζωγράφου. Τηλ. 7787.878.